PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 16 (214) - joi 17 aprilie 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

La a 88-a aniversare a naşterii lui V. I. LENIN

Măreţia principiilor leniniste

In amintirile sale despre Lenin, Gorki citează cuvintele apărute într-un ziar german burghez, la moartea genialului conducător al proletariatului: „Mare, de nepătruns şi teribil apare Lenin, chiar şi în moarte". Nedumerirea şi admiraţia luau în tabăra duşmanilor proporţii imense.

Pentru noi, evident că sentimentele sînt de altă natură. Dar senzaţia de copleşire e greu să n-o împărtăşim.

Perspectiva în timp şi vastitatea ameţitoare a operei leniniste, care, vie, creşte şi se adaugă mereu cu fiece victorie a celor ce muncesc, fac ca figura lui Lenin să se ridice tot mai înalt la orizontul epocii noastre, pe care hotărîtor o domină. Oricît aş încerca să fiu de rezonabil deci, trebuie să mărturisesc că sfiala şi perplexitatea cu care dau tîrcoale, hăt de departe, personalităţii lui Lenin, au ceva din simţămintele tulburătoare iscate de fenomenele mari ale naturii.

Iată de ce nu mă satur să citesc o scenă evocată tot de Gorki. Ea îmi dă acea bucurie rară pe care o ai cînd izbuteşti să intuieşti, într-o străfulgerare, un univers pe care-l socoteai ermetic, inaccesibil. La aniversarea leninistă pe care o sărbătorim, vreau să citez această scenă revelatoare: „Odată, într-o seară la Moscova — scrie Gorki — în locuinţa lui G.P. Peşkova, Lenin, ascultînd sonatele lui Beethoven în execuţia lui Isaia Dobrovcin, a spus: — Nu cunosc ceva mai puternic decît „Apassionata"; aş asculta-o în fiecare zi. O muzică uimitoare, supraomenească. Întotdeauna mă gîndesc cu o mîndrie poate naivă: iată ce minuni pot face oamenii!

Şi, închizînd puţin ochii, surîzînd, a adăugat trist: — Dar nu pot să ascult prea des muzică, influenţează nervii şi îmi vine să spun nimicuri plăcute şi să-i mîngîi pe căpşoare pe oamenii care, trăind într-un iad murdar, pot crea atîta frumuseţe. Dar azi nu poţi mîngîia pe nimeni pe căpşor: îţi vor muşca mîna — ba trebuie să-i loveşti chiar pe căpşoare, să-i loveşti fără cruţare, cu toate că, în mod ideal, noi sîntem împotriva constrîngerii oamenilor. Hm, hm, afurisit de grea funcţie!".

Horia Lovinescu

(Continuare în pag. 3)

CORNEL MEDREA — *Fragment din monumentul „1907"*

Verdictul Istoriei

A trăi în actualitate? A acţiona şi a reacţiona sub semnul actualităţii — mai exact încă: sub presiunea actualităţii?

Desigur...

Datorită cărei infirmităţi sau aberaţii, omul, creatură socială prin însăşi esenţa sa, s-ar putea sustrage oare actualităţii? Mai ales în asemenea epocă a mijloacelor vertiginoase de comunicaţie, de interdependenţă economică şi de transmisiune aproape instantanee a ştirilor, cînd orice eveniment de oarecare importanţă e răspîndit simultan pe undele emisiilor radiofonice de jur-împrejurul planetei, din gheţoasele pustiuri ale banchizelor polare pînă-n toridele nisipuri ale Saharei, din atolii Polineziei pînă pe înaltele podişuri ale Tibetului, unde mai rătăceşte încă pitecantropul enigmatic al zăpezilor?

Totuşi, în tumultul acesta de evenimente, de manifestări şi ştiri atît de diverse şi de contradictorii cîte dau asalt din ceas în ceas conştiinţei umane, nu întotdeauna cugetul e capabil să discearnă cu toată luciditatea semnificaţia justă a faptului într-adevăr istoric. Dimpotrivă. Cum să-l aleagă fără de greş şi fără părtinire?

Marele Anatole France, într-o admirabilă povestire „Procuratorul Judeii" pe cea mai fidelă tradiţie a lui Voltaire, n-a condensat oare cu o melancolică ironie miopia contemporanilor faţă de unica substanţă durabilă a prezentului? Indeosebi, tocmai cei cu mai grea răspundere politică, socială sau administrativă din Apus; tocmai aceştia nu văd, nu pricep, nu intuiesc, nu presimt nimic. Iau notă şi reţin numai umbra fugitivă a efemerului. Neantul.

Fără îndoială, nu acesta e cazul actului de profundă conştiinţă umanistică a Sovietului Suprem al U.R.S.S., cînd a renunţat la experienţele cu armele atomice de orice fel pentru a îndemna şi celelalte două state deţinătoare ale energiei nucleare s-o pună în slujba păcii constructive şi creatoare, în slujba culturii şi civilizaţiei, în slujba vieţii şi a viitorului, nu a morţii.

Terenul era pregătit de cîţva ani. Alarmele din ce în ce mai înteţite aşteptau numai iniţiativa curajoasă şi salvatoare.

Cezar Petrescu

(Continuare în pag. 7)

Mesajul

Un vechi iscoditor de buchii şi de hîrţoage, cu auzul poate nu prea treaz, refuză să creadă că lumea va sfîrşi în pulbere, ruină şi suferinţă după cincizeci de secole de cultură şi civilizaţie. Într-o epocă de cuceriri ştiinţifice fără precedent, care rămîne încă datoare culturii, literatura, menită a înfăţişa omului, într-o lumină înţeleaptă, stihiile sale lăuntrice, spre a-i înnobila suferinţele şi a i le preface în puteri de viaţă, primeşte misiunea de a completa vocabularul spiritual al fiecărui om cu noţiunea de însemnătate vitală: pacea.

Mesajul literaturii, într-adevăr, este unul de înţelegere, de pace, de umanism. Mă socot printre cei care consideră că istoria trebuie înţeleasă. Înlăturarea primejdiei atomice, care ameninţă nu numai capetele albite, dar mai cu seamă pe cele tinere, găseşte o totală înţelegere la toţi cei care au supravieţuit celui de al doilea război mondial.

Ridicînd condeiul, sortit să scîrţîie pe foile prăfuite ale lucrărilor de specialitate, îl încerc să salute noile posibilităţi de pace pe care le promite recenta hotărîre a Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice de încetare unilaterală a experienţelor atomice.

Şerban Cioculescu

Ce e principal?

În trei numere din „Viaţa romînească", Horia Bratu îşi dă toată osteneala să afle şi să delimiteze profilul unora din criticii noştri literari, pe baza volumelor lor recente; adică personalitatea lor critică, adică, în ultimă instanţă, locul lor în literatura şi în critica actuală. Acest gen de clasificare merită atenţie în măsura în care spune cîteva lucruri utile pentru criticii respectivi, interesante pentru cititori, şi, îndrăznesc, de folos şi pentru istoria noastră literară. Căci doar se discută modalităţi în critica literară contemporană. Aşa cum există în poezie modalităţi distincte în construcţia imaginii, aşa cum există diferite modalităţi în proză, fireşte că nu poţi să nu existe şi în critică modalităţi şi personalităţi diferenţiate. În căutarea acestora a pornit Horia Bratu în articolele sale intitulate „Pornind de la critici".

De altfel, cercetarea modalităţilor pentru definirea lor este o preocupare mai largă a criticii noastre în momentul de faţă. Ea se aplică nu numai asupra lucrărilor criticilor, ci, de bună seamă, asupra literaturii. Şi se aplică atît de stăruitor uneori, încît mi se pare că ceea ce rămîne dominant în astfel de cazuri e critica mijloacelor de expresie.

Departe de noi gîndul de a înlătura critica mijloacelor de expresie dintre modalităţile şi domeniile criticii; aşa încît, departe şi gîndul de a socoti minoră preocuparea de a stabili profilul unui scriitor pe baza modalităţilor folosite în lucrarea sa literară.

Socot numai că, limitîndu-se la analiza modalităţilor, critica poate pierde din vedere esenţialul — şi anume confruntarea operei cu viaţa pe care o reflectă, deci însăşi baza judecăţii de valoare.

În consecinţă, pornind de la Horia Bratu, m-aş încumeta să discut, în puţine cuvinte, nu ceea ce distinge pe criticii noştri unul de celălalt, ci ceea ce îi uneşte, sau ceea ce ar trebui să-i unească.

Obişnuim cu toţii să spunem că literatura noastră nouă, în ansamblul ei, a dobîndit faţă de literatura trecutului calităţi noi, perspective noi, un nou erou, noi aspiraţii, puterea de a năzui şi de a concretiza năzuinţa, optimismul, spiritul revoluţionar şi, mai cu seamă, spiritul partinic. Acestea şi altele încă le-a dobîndit literatura nouă, care şi înscrie în dezvoltarea istorică a literaturii noastre o treaptă superioară, manifestată nu numai cînd privim creaţia nouă în ansamblul ei, ci concret, în opere literare, pe care avem tot dreptul să le socotim de pe acum că vor înfrunta cu succes timpul.

Cîştigurile subliniate mai sus aparţin, fireşte, şi criticii literare. Ea are atunci obligaţia să-şi exercite aceste noi instrumente şi capacităţi de investigare nu numai în analiza creaţiei contemporane, — deşi asupra ei în primul rînd—ci şi asupra întregii literaturi. Analiza moştenirii literare trebuie făcută nu concurînd cu Lovinescu, Mihail Dragomirescu sau cu alţi

Mihai Gafiţa

(Continuare în pag. 6)

VEGHE

Oricît ni-i de grea-ntîlnirea,
Pună-şi moartea orice mască,
Fapta noastră şi-amintirea
Veacuri, pot să dăinuiască!

Necuprinse, bune genii,
Oameni simpli, oameni-torţă,
Mari şi scumpe căpetenii,
Lasă-n noi lumină, forţă.
Moştenirea lor dintîi
E-o idee-căpătîi;
...Nu-i stăm morţii sub călcîi!

Şi e-o veghe pătimaşe:
Veghea din laboratoare,
Veghea muncilor pălmaşe,
Veghea lumii muncitoare.

Veghe e şi legămînt
Tot ce-i viaţă pe pămînt.

Fie moartea de-orice soi
Din pămînt, din nor, din frunză,
Ochi în ochi, nu da-napoi,
N-o lăsa să te pătrunză.
Bob cu bob, în arătură,
Fir cu fir, în ţesătură,
Apără-l de-a ei putere
Cînd ţi-l fură,
Cînd ţi-l cere!
Licărul cel mai gingaş —
Viaţă e?... Să nu i-l laşi.

Omul, c-o descoperire
Face dintr-un vis, unealtă.
Ce părea o-nchipuire
Naşte-o eră din cealaltă.

Uragane, din uraniu,
Se-mblînzesc la om în craniu.
Spaime-n cuşca din atom
Vin, supuse, după om.

Suferinţei, cît de mare,
Viaţa-i dă semn după semn:
Leacuri pentru vindecare,
Drumuri de curaj şi-ndemn.

Vracii marilor dezastre,
Stîlpii lumii ce dispare,
Pot s-azvîrle lumii noastre
Tunetele călătoare,

Putregaiul să sclipească
Pot să-l facă — înc-o zi, —
Codrului i-e dat să crească
Muguri chiar dac-or pieri!

Dacă de popoare-ntregi
Viaţa ai visat să-ţi legi,
Să tragi omul la liman,
Să-i fii scut, să-i fii oştean,

Poţi să-nfrunţi acuma faima
Răutăţii şi prostia;
Poţi trezi în fiare spaima
Iar în oameni, omenia;

Poţi să-ncui moartea-ntr-o carte,
Intr-un ser, într-o statuie,
In furnal — pînă va arde
Ca o flacără verzuie;

Poţi găsi un cîntec nou
Care-nconjurînd pămîntul
Duce, după-al lui ecou,
Omul, valul, norul, vîntul...

In tristeţi de mîntuială
Despre rai, despre infern,
Si-ostenind, cu îndoială,
Pentru-un „dincolo" etern,

N-om mai aştepta să vie
Vechii vremii colţi de lup
Care trupul ni-l sfîşie. —
Care inima ne-o rup...

Tot ce nu ştii — e-o sentinţă
De pierzare-n nefiinţă:
Viu te-arunci, cu tot ce nu ştii,
Pasăre-n bătaia puştii...

Treaz să fii, de-i noapte, zi,
Fără preget, treaz să fii!
Şi vom prinde moartea-n uliţi,
Pusă-n lanţuri, dusă-n suliţi.
Pas cu pas — e cu putinţă, —
Smulge-ne-om de nefiinţă!

Moartea orice chip să-şi ia,
Ochii ţintă după ea...
Cu-orice mască, pe-orice treaptă,
Numai suliţi o aşteaptă.
N-are să mai dea tîrcoale:
I-om ieşi mereu în cale!
Şi-om izbi-o, cu-o secure,
De-un copac, într-o pădure;
Şi-o vom ţintui de-aripă;
Şi-o vom auzi cum ţipă
Tipătul fără putere
Cel pe care, ea, ni-l cere...

O vom prinde: colo-n rîu,
Colo-n lanuri, colo-n grîu,
Mărunţită, micşorată,
Fără tihnă şi popas,
Pas cu pas împresurată,
Urmărită pas cu pas

Omului de azi — sub haină,
Sub tunică, ori sub zeghe —
Nu-i mai bate spaima veche,
Ci nădejdea lui, de taină,
Legămîntul lui, de veghe:
...Mari şi scumpe căpetenii!
Genii bune şi eroi!
N-or să se mai scurgă veacuri
— Veacuri? Nici măcar decenii —
Şi-om urca mai multe praguri,
Şi-om avea mai bune leacuri,
Ani mai mulţi vom fi cu voi!

Noul timp o să ne-nveţe
Viaţa fără bătrîneţe.
Viaţa noastră o s-ajungă
Doar o tinereţe lungă.

Măcinărilor deşarte
Omul le ridică-n faţă
— Peste spaimele de moarte —
Neclintirea lui semeaţă.

Cicerone Theodorescu

Din volumul în pregătire „OAMENI ŞI DRAGOSTE".

VITRINA

TUDOR ARGHEZI:

„Lume veche, lume nouă"

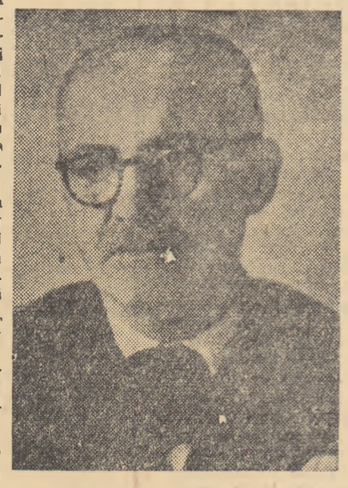

S-a înrădăcinat în ultimii ani obiceiul ca scriitorii noştri, prozatori sau poeţi, sau şi una şi alta, să-şi stringă şi să-şi tipărească în volum şi lucrările numite de publicistică. Trecerea în revistă a unei asemenea cărţi este deosebit de interesantă, mai ales cînd arată că o activitate aparent fragmentată în articolul de ziar, — sau pentru Arghezi în tableta într-o vreme aproape cotidiană, — poate să aibă unitatea unei opere. O unitate nu numai de stil sau de personalitate literară, ci şi de preocupări. Vechi pamfletar, Tudor Arghezi a infirmat întotdeauna turnul de fildeş, prin faptul că a păstrat şi păstrează nu numai patima potrivitorului de cuvinte, ci şi pe aceea a unui cunoscător de oameni şi a unui participant la viaţa socială, gata oricînd să ia poziţie faţă de evenimentele cele mai diverse. Căci asupra cărei probleme nu-şi spune cuvîntul poetul devenit din pasiune gazetar de opinii? El va semnala faptul obişnuit, evident, cel cu implicaţii morale, se va indigna violent într-o limbă a cărei bogăţie şi culoare aduce aminte de „Flori de mucigai", se va înduioşa de soarta în trecut tristă a omului simplu de pe stradă. Arghezi a dovedit aceeaşi participare la evenimente, fie scriind, în 1946, împotriva speculanţilor şi profitorilor de război, fie făcînd consideraţii pe marginea unui fapt oarecare, dar invitînd la gînduri filozofice despre frumuseţe sau moarte, fie trecînd la tonul festiv, entuziast şi cald, în faţa transformării lumii vechi într-o alta. Ţine tableta, aşa cum o găsim în recentul volum „Lume veche, lume nouă", de literatură sau de gazetărie? De fapt, scriitorul face oricum literatură, prin stil sau prin notaţia tipurilor şi a întîmplărilor cu valoare emoţională directă. Prin alegerea subiectelor şi prin inserarea în realitatea imediată, tableta ţine mai mult de gazetărie. În schimb, între volum şi bucată, există diferenţa sensibilă între un tot închegat şi părţile sale, şi însăşi alcătuirea cărţii, folosind amplu metoda contrastelor invecinate şi a grupării pe categorii mari de probleme — în loc de acea înşirare cronologică a articolelor mai des folosită de alţii — este literară. Cartea e astfel alcătuită, încît alternanţa tabletelor mai vechi cu cele mai noi, slujeşte scopul general: opunerea unor stări de lucruri altora, fundamental schimbate. Data e scrisă mărunt, la sfîrşitul fiecărei tablete, astfel că lectorul pare practic solicitat să diferenţieze între lumea veche şi cea nouă prin contrastul fondului şi nu al anilor. Felul de construcţie subliniază încă un lucru: continuitatea de poziţie a scriitorului în raport cu viaţa, aspectul critic în trecut completîndu-se cu aprobarea admirativă pentru ce s-a realizat în prezent. Cartea este una care trebuie citită lent, gustată nu numai pentru stil, ci şi pentru materialul faptic. Acesta din urmă ne este util, ca orice experienţă generalizată, pentru a înţelege realitatea, dar şi util prin chiar alegerea lui, pentru definirea personalităţii artistului. Ceea ce izbeşte ochiul unui scriitor se deosebeşte de ceea ce îl impresionează pe al altuia. Arghezi pare într-o măsură egală preocupat de aspecte opozabile ca şi de aspecte a căror diversitate permite contingenţe directe, aceasta subliniind caracterul complex al preocupărilor. Această bogăţie te face ca la finele lecturii să încerci a interpreta şi ordona, desigur sub influenţa scriitorului, propriile impresii despre viaţă. „Lume veche, lume nouă" e o carte care îndeamnă la meditaţie, — deci una dintre acelea care se uită greu. Şi o carte care confirmă obligaţia scriitorului de a se rosti asupra evenimentelor legate de materialul cu care şi pentru care lucrează: omul.

Horia Stancu

DESTINUL lui ADRIAN LEVERKUHN

Nu mă pot opri asupra tulburătorului erou al lui Thomas Mann înainte de a-l integra într-un tablou literar mai larg al timpului nostru, în care alături de Leverkuhn răsare, aproape involuntar, Jean-Cristophe. Literatura contemporană a cîştigat doi eroi, fundamentali pentru înţelegerea destinului artei în epoca pe care o trăim. Paralela dintre Jean-Christophe şi Adrian Leverkuhn se impune de la sine. Dar nu asupra unui astfel de exerciţiu, absolut necesar, voi insista aici. Romain Rolland a figurat în Jean-Cristophe drumul spinos, eroic şi victorios al artei, credincios adagiului beethovenian „Durch Leiden Freude" („Prin suferinţă către bucurie") pe care-l citim în ameţitoarele acorduri ale Eroicei, Simfoniei în ut minor sau Simfoniei a noua. De altfel Jean-Cristophe nu este numai Beethoven (sau Bach, Haendel, Mozart etc.). În egală măsură este Michel-Angelo şi Tolstoi (prin urmare personajele vieţilor eroice şi exemplare ale lui Rolland) fără ca din structura intimă a titanului să lipsească proiecţia spiritualităţii goetheene. Pentru gîndirea şi sensibilitatea socialistă, Jean Cristophe este un drum de urmat (adică un drum de continuat şi de împlinit, în sensul cerinţelor umanităţii de astăzi şi de mîine).

În Adrian Leverkuhn, Thomas Mann a indicat, cu tragism, drumul marilor tentaţii şi al marilor primejdii de care este ameninţată arta în secolul nostru. Drumul lui Leverkuhn este al izolării de umanitate, de zbuciumul şi de problemele ei încordate, dureroase dar înălţătoare, drum menit să ducă, prin dezumanizare, la disoluţie şi damnare. Tragedia eroului din „Doktor Faustus" nu interesează numai domeniul artei; este o înfiorătoare dramă a umanităţii. Trăim într-o epocă în care, mai mult ca oricînd, diferitele categorii şi domenii ale spiritualului (esteticul, politicul etc. etc.) nu mai pot fi privite izolat, pentru că au devenit categorii esenţiale umanului sau inumanului.

Serenus Zeitblom, prietenul şi biograful compozitorului Leverkuhn, atunci cînd acesta din urmă susţine că în artă „este vorba numai de estetică", îi răspunde: „E o mare greşeală de a vedea în estetică un compartiment îngust şi special al umanului. Ea este cu mult mai mult, în fond ea este totul, în acţiunea ei captivantă sau deconcertantă... Izbăvire sau damnare estetică, iată destinul, iată ce decide asupra fericirii sau nefericirii, ceea ce face să te simţi sociabil, la tine acasă, pe pă-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu AUREL BARANGA

Deoarece Aurel Baranga se afla, în momentul sosirii noastre, chiar la masa de lucru, prima întrebare a fost:

— Ce lucraţi?

— Mi-ar conveni mai degrabă întrebarea: „la ce aţi lucrat?" Şi ai să vezi pentru ce: iată, de pildă, aici, în a treia versiune „de mînă", cum o numesc în limbajul meu de atelier, piesa „Buturuga mică", gata în formă definitivă din 1957. Iată, de asemenea, gata din 1951, o piesă provizoriu intitulată „Trei focuri de revolver" şi cunoscută doar de cîţiva intimi. De ce-ţi arăt aceste piese? — dintr-un motiv simplu pe care-l vei înţelege imediat. Vezi această stivă de hîrtie, înaltă de jumătate de metru? (Cercetăm cu ochii şi certificăm exactitatea). Ştii ce reprezintă? — „Mielul turbat". În acest caiet, primul, cu scoarţe negre, se găsesc detaliate biografiile eroilor, aşa cum îmi apăreau cu mult înainte de a trece la scrierea primei linii de dialog. Aici, pe 50 de pagini de notaţii, doar pentru mine inteligibile, e povestea piesei — redactată în proză — de asemenea pentru uzul personal al autorului. În acest caiet se află scenariul piesei, urmărit moment cu moment, cu toate avatarurile prin care a trecut construcţia, arhitectonica lucrării şi, în sfîrşit, în aceste caiete sînt versiunile aşa cum le-am numit pentru orientarea mea:

Valeriu Ripeanu

(Continuare în pag. 6)

UN MARE POET RUS TRADUS ÎN ROMINEŞTE

Poezia poate suferi în dezvoltarea ei de două excese, de uscăciune sau de prea multă culoare. În primul caz rezultatul este o frumuseţe rece care, chiar dacă are strălucirea diamantului, are şi recea duritate a acestuia; în cel de-al doilea caz, culoarea prea multă năclăieşte expresia şi întunecă simţirea poetică însăşi, iar cînd aceasta este puţină nu izbuteşte să o sporească, ba chiar dimpotrivă, o împuţinează şi mai tare.

Serghei Esenin, prin firea lui, era înclinat către acest din urmă exces. Din fericire însă, el avea o adîncă simţire poetică pe care belşugul de imagini n-o copleşea, acoperindu-o cu strălucire superficială. Şi pe lîngă asta, interpretarea metaforică însăşi era la dînsul o însuşire firească. Poetul acesta întruneşte în chip adînc sentimentul naturii cu un rafinament al expresiei care pare nemijlocit, ai zice chiar aproape nativ. În postfaţa plină de informaţii şi de observaţii pătrunzătoare, iscălită de Tamara Gane, şi care însoţeşte excelenta traducere a lui George Lesnea din poeziile şi poemele lui Esenin, aflăm un citat din jurnalul intim al poetului în care acesta notează o amintire din copilărie: „Noaptea, pe vreme frumoasă, luna stătea înfiptă în apă. Ori de cîte ori cai se adăpau aveam impresia ca, uite chiar în clipa asta, vor sorbi şi luna. Cît de fericit eram cînd împreună cu cercurile de apă luna alunneca de sub boturile lor". Notaţia e preţioasă fiindcă arată cum ia naştere poezia. Copilul poet transfigurează metaforic realitatea în chip firesc, fără căutare; el îndeplineşte o funcţie poetică aşa cum ar îndeplini o funcţie fiziologică. Lectura, experienţa vieţii, meşteşugul căpătat prin exerciţiu şi învăţătură vor mlădia, vor şlefui, vor cultiva această funcţie originară. Imaginile însă se vor naşte întotdeauna fără sforţare. Aşa cum dovedeşte amintirea citată mai sus ele izvorăsc dintr-o sensibilitate care, în chip spontan, interpretează metaforic natura: „În suflet şi pe vale e răcoare, / Amurgu-i turmă vinătă de oi, / La marginea grădinii foşnitoare / Se stinge-un zvon de zurgălăi vioi." Sau: „Peste lunca mea sihastră, / Sus, pe cerul bărăgan, / Plimbă-se prin iarba-albastră / Luna, bucălat cîrlan / Cu corniţele împunge / Iazul de tăcere plin, / Pe cînd apa-n care-ajunge / Valurile-şi mişcă lin."

Fiu de ţăran care nu şi-a uitat niciodată obîrşia şi priveliştile în mijlocul cărora a copilărit, Esenin îşi ia aproape întotdeauna din natură termenii de comparaţie pentru ilustrarea sentimentelor lui. Se aseamănă singur cu un copac: „Cum frunzele copacu-şi risipeşte / Cuvinte triste risipesc şi eu." Viaţa, mai tîrziu, l-a purtat departe, prin străinătate. Căsătorit în 1921 cu dansatoarea americană Isadora Duncan, îşi însoţeşte soţia, care era cu şaptesprezece ani mai în vîrstă decît el, în turneele ei prin Europa şi prin Statele Unite. A lăsat această călătorie urme în poezia lui? Din ceea ce s-a tradus acum în româneşte nu se vede nimic. Dacă în opera lui sînt poezii cu ecouri din viaţa lui în Occident (şi ar fi puţin probabil să nu fie), e păcat că nu s-au dat măcar cîteva, chiar dacă ar fi distonat faţă de celelalte bucăţi pe care le cuprinde volumul de traduceri apărut acum şi care, de altfel, sînt suficiente ca să dea din belşug cititorului romîn necunoscător al originalului convingerea că are de-a face cu un poet mare. Poate că în acele poezii scrise în străinătate — dacă vor fi existînd — s-ar desluşi şi mai mult motivul dezrădăcinării, vizibil şi în unele poezii din cele traduse acum. În mai multe bucăţi, poetul pomeneşte de mama lui rămasă acasă şi care plînge după el, cel dus în lume. Într-o Scrisoare mamei, el spune: „Mi se scrie că eşti tulburată, / Că ţi-i dor de mine ne-ncetat. / Că ades baţi drumul, supărată, / În paltonul vechi şi demodat. / În albastre seri ţi se năzare, / Gînd pustiu ce lacrimei dă val, / Că la crişmă-ntr-o încăierare / Mi s-a-nfipt în inim-un pumnal... / Ca-n trecut mi-i inima duioasă, / Am un vis, un vis pe care-l storc; / Să mă smulg din dorul ce m-apasă / Şi la noi acasă să mă-ntorc." E drept că în altă poezie poetul se leapădă de gîndul întoarcerii şi spune: „Destul cu jalea! Nu mai plînge-ntr-una; / E vremea să pricepi ce e firesc, / Că şi copacii sufăr totdeauna / Cînd frunzele de-aramă-şi prăpădesc. / Vezi, bucuria-i rară, cum la geamuri / Un zvon primăvăratec s-a răsfrînt... / Şi eu — decît aş putrezi pe ramuri / Mai bine ard cu flacără, în vînt."

Resemnarea, duioşia, statornicirea în ceea ce este obişnuit şi mai dinainte prevăzut, nu se potriveşte cu firea lui zbuciumată, neconformistă, nestatornică, nesupusă, răzvrătită. Vieţii şi poeziei lui Esenin îi s-ar potrivi bine ca epigraf versul din Faust al lui Goethe: „Virtejului mă dărui, plăcerii dureroase." Singur compară zbuciumul din el cu un viscol: „Vreau sorbind privirile-ţi blajine / Viscolul simţirii să-l ascult." Sau, într-un dialog cu femeia iubită: „M-a-ntrebat: «Afară viscolu-i bulmac? / Să-ncălzesc căminul? Patul să ţi-l fac?». / Am răspuns iubitei: Azi prin vînt şi ger / Cineva flori albe leapădă din cer. / Poţi aşterne patul şi sufla-n cămin, / Eu şi fără tine sînt de viscol plin."

Natura este confidenta, prietena statornică şi fără şovăire, a lui Esenin. Asta este o trăsătură tipic romantică şi prin ea poetul se înrudeşte cu marii romantici ai secolului trecut. Lucrul nu surprinde dacă ne gîndim că romantismul nu este numai o şcoală literară, un simplu curent literar, ci un mod de a simţi, mai exact, o atitudine care ţine de însăşi firea profundă a omului. Poeţii romantici n-au dispărut o dată cu şcoala romantică, dominantă în literaturile Europei de pe la 1790 pînă către mijlocul veacului al nouăsprezecelea. Vor fi mereu firi romantice şi dintre aceştia se vor alege mereu poeţii romantici. Esenin este o fire romantică, adică o fire în care răsună două chemări la fel de adînci, deopotrivă de puternice, una către realitate, alta către viş. Expresia lui este însă lipsită, de obicei, de patetismul, nu rareori magnilocvent, al multor romantici. La Esenin nu este nici o elocvenţa decît doar aceea a entuziasmului poetic, care nu are niciodată stridenţe fiindcă este înrudit cu adoraţia. Asta nu înseamnă că poezia lui Esenin este domoală şi lînă. Poetul ştie să spuie minunate lucruri cu glasul în şoaptă, dar tonul lui preferat este altul. Îi place mai mult să hăulească chemînd la joc copacii, stelele, iazul şi luna — dar fără nici o stridenţă: „Tu albă minune, tu limpede seară, / Fierbinţi mi-s obrajii de gerul din cring. / Răchitele svelte, cu sinii afară / Îmi vine deodată la piept să le string. / O, codrul ce-n piclă circhit picotește! / O, ninsele lanuri sub teafăr îndemn! / Îmi vine în braţe s-apuc voinicește / Frumoasele sălcii cu şolduri de lemn." Sau această evocare dionisiacă a unei plimbări, iarna: „Sania goneşte, zările se sparg. / Bine-i cu iubita să te pierzi în larg. / Vîntul cerne stele pe surisul tău. / Peste cimp de-a dura fuge-un zurgălău. / Prin troiene şargul uite-l c-a turbat. / Undeva-n poiană joac-un paltin beat. / Ne-om opri-ntrebîndu-l: «Ce-i cu tine, ce-i?» / Şi-auzind armonici vom juca tustrei."

Este în Esenin ceva din firea unora dintre eroii povestirilor cu vagabonzi ale lui Gorki: Coновалов, Емелиан Пилай, Челкаш, pe care îl mînă mereu din loc în loc dorinţa de schimbare sau o nelinişte care nu-i lasă să prindă rădăcini nicăieri. Nu-i de mirare deci că Esenin a evocat într-un poem pe Pugaciov-răzvrătitul, conducător al mişcării ţărăneşti de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea. Poemul acesta scris cu un mare belşug de metafore şi de imagini este desigur o interpretare poetică şi foarte personală a lui Pugaciov, probabil cu o minimă fidelitate faţă de realitatea istorică, dar scris cu o putere de expresie splendidă. Pugaciov este înfăţişat ca tipul Răzvrătitului şi al Neconformistului, avînd deci trăsături din firea poetului. Versurile, fără un ritm regulat, se revarsă ca un şuvoi de ape, primăvara. Iată-l pe Pugaciov, monologînd la porţile târguşorului Iaik: „Ah, sînt istovit şi pociorul crincen mă doare! / Nechează drumu-n Zarea ce turbură avan. / Salaş celor sălbatici şi zdrenţăroşi, tu oare, / Chiar tu eşti, haiducescule Ciagan? / Îmi place arama stepelor tale / Şi pămîntul din care sarea s-a scurs. / Pîin iarba udă se tăvăleşte agale / Luna ca un galben urs. / În sfîrşit sînt aici, sînt la ţinta rîvnită. / Ca lanţurile talazurilor s-au frînt vrăjmaşii mereu. / N-au izbutit ca într-o ţeapă de plop ascuţită / Să înalţe vîntreaua capului meu. / Iaik, Iaik, tu m-ai chemat încoace / Cu geamătul norodului asuprit şi răpus! / Holbau în inima mea ochi de broaşte posace, / Satele mihnite sub apus. / Dar eu ştiu că aceste izbe / Sînt clopote de lemn ce sună. / Glasurile lor ca pe nişte nouri le-a semănat vîntul suflînd. / O, ajută-mă, tu negură a stepei, ca prin furtună / Să-mi pot împlini grozavul gînd."

Un ostaş care toamna pe ploaie face de strajă în tabăra lui Pugaciov, monologhează şi el astfel: „Mii de draci, mii de scorpii, mii de vîntoase! / Ce mai ploi, / Ce mai scîrboase ploi! Scîrboase, scîrboase! / Parcă udul puturos al unor boi / Curge din nori pe cîmpii şi sate glodoase. / Scîrboase ploi! / O, toamnă, toamnă! / Crengile golaşe şi plînse / Ca zdrenţăroşii lîngă drum stau ghem. / Pe-aşa vremuire, cîinii, cu cozile strînse / Să-şi scoată capul peste prag se tem. / Şi tu stai, stai, chiar de-ai crăpa-n şuvoi, / Mîncînd cu ochii întunecimea firii..."

Comparaţiile şi imaginile truculente abundă în poem, aducînd asociaţii îndrăzneţe şi neaşteptate: „Răzbunarea faţă de căţei sîngeroşi" — „De ce ochii tăi / Ca doi zăvozi pe care lanţul îi ţine / Prin umezeala sărată se învîrt neliniştiţi?" — „Amurgul, lup flămînd, a ieşit să lincheasca sîngele zării" — „Ca nişte broaşte negre prin nămoluri tunurile îşi vor lepăda icrele lor de oţel."

În „Omul negru", poem scris cu puţin timp înainte de moarte (Esenin s-a sinucis, tăindu-şi vinele, la 28 decembrie 1925, cînd împlinise abia treizeci de ani), poetul tratează o temă romantică, tema dublului, a celui de-al doilea eu. Tema, după cum se ştie, a fost ilustrată de Edgar Poe în povestirea sa William Wilson şi de Dostoievski în Dublul. Poetul e urmărit de un om negru, personaj obsedant care „vine şi pe pat s-aşează" şi citeşte dintr-o „carte ticăloasă" „viaţa unui zurbajiu, de patimi roasă", care e chiar viaţa poetului. Acest musafir nepoftit îl chinuieşte pe poet desfăşurînd în faţa lui povestea scurtei şi zbuciumatei lui vieţi. Exasperat, poetul strigă: „Omule, omule negru! / Eşti un ospăt de ocară. / Faima ta de cînd e lumea se lăţeşte peste tot!" la bastonul şi „cu nebuna-nverşunare îi izbeşte drept în bot." Dar poetul îşi dă seama acum că nu numai în faţa lui; el vede doar oglinda spartă în bucăţi. Omul negru era chiar el însuşi, imaginea lui din oglindă, cu care stătea de vorbă şi care îl mustra. Simbol, deci, al conştiinţei acuzatoare.

Traducerea lui Lesnea este cu totul remarcabilă. Datorită ei, un mare poet rus, unul din poeţii de seamă ai secolului nostru, pătrunde în literatura noastră şi ne vorbeşte într-o frumoasă limbă românească, parcă şi-ar fi scris poemele în româneşte. Nici o pocitanie, totul se desfăşoară cu o minunată fluenţă. Substanţiala postfaţă pe care am avut prilejul s-o citez mai sus, oferă, pe lîngă date biografice, o situare a poetului în ambianţa epocii lui, arătînd între altele tragica lui pendulare între „o stare de spirit euforică" şi „sentimentul sumbru al morţii, al inutilităţii". Cu această prezentare valoroasă, atît prin conţinut cît şi prin expresia ei literară, nu-i nici o primejdie ca poezia lui Esenin să fie înţeleasă greşit. Ar trebui aşadar, ca pe lîngă poeziile cu măiestrie tălmăcite de Zaharia Stancu şi cele publicate în volumul de faţă, să mai apară cît de curînd şi alte poezii necunoscute încă cititorului romîn. Cînd un poet ca Esenin se bucură de ostrădia unor traducători de talent, avînd adînci afinităţi cu originalul, el ar trebui tradus în întregime, şi traducerea dată publicităţii fără nici o omisiune.

Al. Philippide

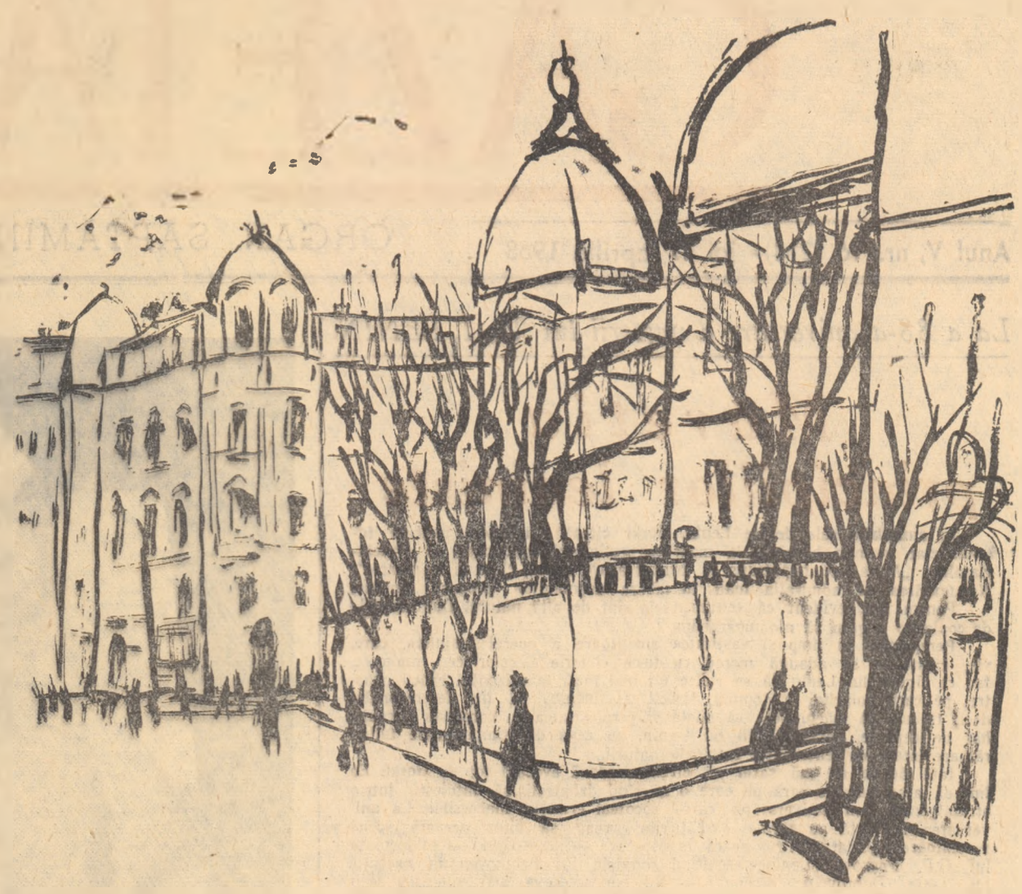

EUGEN MIHAESCU — *„Un colţ de Bucureşti"*

Decernarea premiilor literare în R. P. Ungară

La începutul lunii aprilie, în R. P. Ungară au fost decernate premii pentru cele mai bune lucrări literare apărute în anii 1957—1958.

Premiul pentru literatură „Jozsef Attila" clasa I-a a fost acordat scriitorilor:

Keszthelyi Zoltán pentru volumul de versuri „Ascultaţi".

Földeák János pentru volumul „Soarta de bărbat".

György Dezső pentru romanele scurte publicate în 1957.

Clasa II-a

Bihari Klára pentru romanul „Setea" şi nuvelele scrise în anii 1957—1958.

Fejér István pentru piesa „Cu ochii legaţi".

Csepeli Szabó Béla pentru versurile publicate în 1957.

Thurzó Gábor pentru nuvelele publicate în 1957.

Rákos Sándor pentru volumul de versuri „În curtea focului" şi alte poezii apărute în 1957.

Viaţa Uniunii Scriitorilor

Vineri, 11 aprilie, în cadrul obişnuitei şedinţe de lucru a scriitorilor pentru copii, s-au prezentat două comunicări.

Conf. universitar Ilie Stanciu a relatat cîteva date dintr-o anchetă întreprinsă de d-sa printre şcolarii de la 10—17 ani.

Din datele centralizate pînă acum, se poate constata o preocupare deosebită a copiilor pentru lucrările literare. În comparaţie cu anchete similare întreprinse în trecut, se observă interesul sporit al copiilor pentru romanele istorice şi pentru literatura artistico-ştiinţifică. În unele cazuri, preocupările pentru problemele ştiinţifice depăşesc chiar interesul pentru lucrările beletristice. Se observă o creştere a interesului pentru lucrările ştiinţifice, cu deosebire la fete.

O altă concluzie care se desprinde este necesitatea imperioasă a îndrumării lecturii copiilor. S-a putut constata că mai există un procent de copii între 10—14 ani, care, nefiindrumaţi, au rămas fideli cititori ai unor romane total lipsite de valoare literară sau educativă.

Sen Alexandru a prezentat cîteva rezultate preliminare ale cercetării efectuate împreună cu Valentina Ionescu, cercetătoare ştiinţifică la Institutul de Psihologie. Lucrarea are ca temă studierea dezvoltării funcţiei critice a gîndirii. Autorii au prezentat acea parte din cercetare care se referă la psihologia judecăţii de valoare la copii, manifestată în aprecierea operei literare. S-a arătat că se poate vorbi de un proces de dezvoltare pe plan ontogenetic, sistemul de referinţe al copilului cititor în raport cu care se orientează judecata de valoare creşcînd şi îmbogăţindu-se o dată cu vîrsta, şcolaritatea, etc. Autorii au arătat că există un stadiu în care criteriul la care se referă copilul este exterior însăşi operei apreciate, de ex.: în raport cu persoana care citeşte. Autorii au subliniat că acestea reprezintă numai aspectele preliminare ale unei cercetări în curs, care tinde să înfăţişeze funcţia critică a gîndirii începînd cu aspectele genetice elementare şi terminînd cu critica profesionistă.

Întîlnire tovărăşească

Organizaţia de bază P.M.R. a Uniunii Scriitorilor a iniţiat o nouă formă de manifestări cultural-educative pentru sprijinirea muncii de creaţie. De curînd a avut loc o întîlnire a unor vechi activişti de partid, luptători în clandestinitate, cu scriitorii. Tema convorbirii a fost evocarea evenimentelor din anii de la Griviţa 1933. În cuvîntul său introductiv, tov. Marcel Breslaşu a arătat însemnătatea unor astfel de acţiuni pentru documentarea scriitorilor şi a relatat aspecte din propria sa activitate literară: cum l-au ajutat îndrumările celor care au luat parte la luptele ceferiştilor pentru înfăptuirea poporului său „Griviţa Roşie". Apoi scriitorii au pus diferite întrebări despre desfăşurarea pe etape a grevelor muncitoreşti, despre figuri reprezentative ale mişcării revoluţionare. Au răspuns participanţii la evenimentele de la Griviţa 1933, oferind date noi, sugestii bogate pentru crearea viitoarelor lucrări literare.

Întîlnirea a constituit un bun început, dovedind utilitatea acestor manifestări cultural-educative.

Rep.

CARTI

Dr. GEORGE ULIERU: „Din carnetul unui medic de plasă"

Publicarea postumă a „însemnărilor" medicului George Ulieru, cu aproape doisprezece ani în urmă, a produs o adevărată surpriză. „Din carnetul unui medic de plasă" (consemnări intermitente într-un carnet de diagnostice) nu s-a vrut neapărat literatură destinată tiparului. Descoperit întîmplător, „carnetul" s-a dovedit însă a fi literatură autentică, înscriindu-se în rîndul acelor cărţi ce contribuie la reconstituirea vieţii satului nostru dintre cele două războaie. În paginile cărţii, net antisemănătoriste, sînt dezvăluite printr-o subtilă ironie practicile electorale burgheze, năravurile „culturalilor", organizaţiei de „sărători naţionale" grotesţi, abuzurile autorităţilor statului burghez, superstiţiile întreţinute cu grijă de „luminătorii" satului etc. Printre rîndurile acestor însemnări citeşti protestul vehement al intelectualului onest, împotriva unui regim de corupţie şi asuprire. Reeditarea „Carnetului unui medic de plasă" se justifică astfel pe deplin. Prefaţa profesorului academician Al. Rosetti, scrisă cu multă căldură, explică caracterul critic al „însemnărilor", schiţînd, în acelaşi timp, fizionomia morală a doctorului George Ulieru.

Petre Stoica

DUMITRU SOLOMON: „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu"

Pornind de la ideea unităţii tipologice a lumii intelectuale din opera lui Camil Petrescu, Dumitru Solomon subliniază că fiecare personaj reprezintă ipostaza unui moment al evoluţiei spre desăvîrşirea bogatei diversităţi. Eroul lui Camil Petrescu, planînd în sferele înalte şi pure ale conştiinţei, trăieşte acute drame ale cunoaşterii. Aceasta e — demonstrează criticul — „miezul problematic al romanelor şi pieselor lui Camil Petrescu", sfîşietoarea tragedie a zbuciumului lăuntric al eroilor săi. Nu e locul să discutăm aici dacă dreptatea este de partea celor care afirmă că drama eroului lui Camil Petrescu este prin excelenţă „drama provocată de golurile cunoaşterii, de permanenta nedesăvîrşire a acţiunii de cunoaştere" sau a celor care demonstrează că eroii aceştia sînt mai curînd victime ale năzuinţii obsesive spre un absolut radicalism moral. Dumitru Solomon crede a avea dreptate să considere ca izvor al suferinţei lor deopotrivă factorul gnoseologic ca şi cel etic „întrucît sferele lor sînt interferente", „drama etică e tot o dramă a cunoaşterii, aşa cum şi drama cunoaşterii implică elementul moral". Dar, cum spuneam, colocviul acesta nu se poate purta aici. Important e faptul că tînărul critic a surprins cu înţelegere trăsăturile specifice creaţiei lui Camil Petrescu, că a ştiut să descifreze cu pătrundere analitică amploarea saltului produs în concepţia scriitorului după 23 August. Bălcescu, autentic intelectual, de o inegalabilă puritate morală, înrudit tipologic cu Ladima şi Gelu Ruscanu, cu Andrei Pietraru şi Pietro Grala, este imaginea reală a menirii şi problematicii intelectualului în orientarea realistă a lui Camil Petrescu. „Cu Bălcescu — observă D. Solomon — scriitorul a dat şi cheia zbuciumului vechilor săi eroi, a oferit în chip exemplar rezolvarea problemei intelectualului".

Dumitru Solomon face parte din cea mai tînără generaţie de critici literari. Îl întîlnim adeseori în paginile publicaţiilor literare aplecat asupra unei cărţi abia apărute în librării, amendînd spiritual cu pătrunzătoarea lampă a lui Aladin sau polemizînd în ţinuta gravă a „articolului de problemă". Cu volumul de debut se dezvăluie într-o nouă şi fericită ipostază.

Z. Ornea

MIRCEA MANCAŞ: „Aristizza Romanescu"

Un merit al monografiei lui Mircea Mancaş constă în izbutita integrare a marii artiste în ansamblul mişcării teatrale româneşti şi europene din epoca respectivă. Autorul a căutat să înfăţişeze rolul Aristizzei Romanescu în dezvoltarea artei noastre teatrale şi în ridicarea prestigiului acesteia dincolo de hotare, subliniind în permanenţă caracterul realist al interpretărilor sale. Şi este desigur interesant de urmărit evoluţia personalităţii artistice a Aristizzei Romanescu sub influenţa sănătoasă a tradiţiei realiste din teatrul romînesc şi a înfloririi dramaturgiei realiste a lui Alecsandri, Caragiale, Hşdeu. În acelaşi timp, Mircea Mancaş evidenţiază aportul hotărîtor pe care l-a adus artista în consolidarea realismului în teatrul romînesc, sprijinul pe care l-a oferit necontenit literaturii dramatice originale.

Cartea lui Mircea Mancaş insistă asupra atenţiei pe care Aristizza Romanescu a arătat-o studiului temeinic şi însuşirii culturii — elemente de prim ordin în munca de creaţie scenică. „Talentul ajută mult — spunea Aristizza — dar n-ajunge". De altminteri o bună parte din monografie este închinată activităţii didactice a artistei, înfăţişate pe baza cursului ei sintetizat în cartea apărută în 1906, sub titlul *Arta dramatică. Noţiuni.*

Am fi dorit ca autorul să analizeze mai pe larg creaţiile capitale ale Aristizzei Romanescu, după cum de multe ori ne-a nemulţumit stilul greoi, lipsit de vioiciune. Monografia lui Mircea Mancaş constituie totuşi în spinoasa activitate de cercetare a istoriei noastre teatrale un început merituos.

Mihai Vasiliu

CRONICA LITERARĂ

Negativism critic?

Diversă şi răspîndită, uneori chiar necunoscută nouă, poezia lui Marcel Breslaşu se refuză sistematic unui volum autoantologic şi reprezentativ, înfăţişîndu-se doar sub aspecte mai mult sau mai puţin esenţiale şi pe care ne e greu să le închegăm într-o imagine unică. Dacă poetul trebuie acuzat de ceva, nu de dorinţa de a-şi face reclamă trebuie acuzat (aşa cum face, cu o ciudată lipsă de... delicateţe Oarcăsu) ci, dimpotrivă, de un exces de exigenţă care-l face să se derobeze unei cunoaşteri integrale. În „Dialectica poeziei" aflăm un alt poet decît în „Donca...", un poet mai aproape de acela din „Fabule pentru mari şi mici".

„Dialectica poeziei" e un tratat de estetică? O nouă poetică? iar autorul un nou Boileau? Nu! Breslaşu întinde criticilor cărora le face mereu vesele declaraţii de război) o capcană (de altfel, volumul e plin de capcane pentru prins critici). Mă mir doar că a căzut în această capcană un critic inteligent ca Oarcăsu (dar nu s-a prefăcut oare şi el că nu-nţelege despre ce e vorba?) Fapt este că nu putem vedea în volumul lui Breslaşu o Estetică versificată pe care s-o judecăm ca pe un sistem, cu toate desele referiri ale poetului la chestiuni de specialitate. Şi, ca să vorbim în stilul autorului, în fond nu-i vorba despre formă...

Dacă am judeca „Povestea vorbei" ca pe un tratat de etică sau „Horele" lui Arghezi ca pe unul de pedagogie („Aşa şcoală, frate-mio, parc-aş învăţa şi eu"), fireşte că le-am putea anula, dar a proceda aşa e ca şi cum am confunda un volum de fabule cu o zoologie. „Dialectica poeziei" e un fals tratat de estetică sau, dacă vreţi, de „măiestrie". Deci perechea de cronici a lui Oarcăsu e alături de obiect, iar altă obiecţie — învinuirea de clasicism desuet — este aproximativă. Îmi place, între altele, la Oarcăsu, campania eficace pe care o duce împotriva formelor desuete care — evident! — nu pot fi modalitatea de expresie a unei realităţi revoluţionare. A scrie despre construirea socialismului la modul Sandu Aldea sau Bucura Dumbravă este o enormitate! Deci Oarcăsu are dreptate, dar la acest volum nu e cazul... Marcel Breslaşu are mari merite faţă de versul romînesc, sporindu-i supleţea şi expresivitatea. El a înnoit forme clasice ceea ce nu e un mod de a fi vechi, ci unul de a fi nou. Eu sînt de acord cu Oarcăsu şi în filipica sa împotriva poeziei moralizatoare. Nici mie nu-mi place genul: „Dimineaţa, cînd mă scol / Mă-mbrac iute şi mă spăl. / Faţa toată, gîtul tot / Şi mîinile pîn'la cot!"

L-am putea oare acuza de didacticism îngust pe Arghezi fiindcă a scris:

„Cum e cercul? Un pătrat.
Cum e unghiul? Crăcănat.
Un căţel? E un purcel.
Ce-i altfel? Tot ce-i la fel.
Sînt acum încredinţat,
Tînăru-i om învăţat,
Zice Preşedintele,
Potrivindu-şi dinţele.
Şi noi, zise adunarea,
Ne-am făcut încredinţarea".
(Examen de ucenici).

Se poate replica — şi pe drept cuvînt — că la Arghezi e vorba de un anti-moralism prin reducere la absurd, în vreme ce Breslaşu îşi manifestă în vers propriile lui convingeri despre literatură. Dar e aici o nuanţă importantă pe care subtilitatea reală a cronicarului de la „Tribuna" nu se poate să nu o fi sezisat. Ne referim la o strofă citată chiar de Oarcăsu:

„Stilul e raportul just
dintre conţinut şi formă,
Nu cunoaşte altă normă
decît pondere şi gust".
(Însemnare despre stil).

„Morala" mi se pare totuşi limpede. Marcel Breslaşu nu neagă, fireşte, ideea afirmată în prima frază (şi care nu este, cum zice criticul clujean, numai comună dar ne este comună) ci o apără de interpretări dogmatice, rigide. Am citat versurile acestea pentru că ele cuprind, mi se pare, o idee importantă a volumului şi anume aceea că în domeniul artei, ca şi în general, în viaţă, normele estetice sau etice trebuiesc aplicate cu măsură şi bun simţ şi că unilateralizarea — unei norme juste duce la falsificarea ei. Ponderea şi gustul nu anulează norma, dar o relativizează, o umanizează.

E nedrept să acuzăm de rigiditate pe autorul „Dialecticii poeziei" care elogiază — ca şi Pann — măsura, bunul simţ, tactul şi delicateţea care fac umane relaţiile dintre oameni (fireşte, e vorba de... oameni). El pledează pentru omul întreg care cunoaşte visul fără a dispreţui cotidianul, îşi stăpîneşte — din pudoare — sentimentele pentru a nu deveni sentimental, ascunzîndu-şi înduioşarea printr-o glumă. El practică deci valorile clasice, iubind măsura şi respingînd ne-măsura (vechiul Libris elin), fiind un clasicist fără a fi clasicizant, un moralist anti-moralizator sau (în spiritul poetului) dacă nu stă sub soarele atic, foloseşte sarea atică.

Aş vrea să-l încredinţez pe Oarcăsu, pe care nu-l cunosc decît din scris (şi pe care-l stimez) că nu e vorba aici de o dorinţă de a face polemică sau de a-i da „lecţii". Este însă în cronica sa despre volumul lui Breslaşu foarte multă dorinţă de a nu înţelege, aliată cu dorinţa de a jigni. Cronica sa cuprinde pasaje atît de jignitoare pentru poet, încît nu vreau nici măcar să le citez. Or, Marcel Breslaşu e nu numai un fruntaş al scrisului romînesc, dar şi un cetăţean demn de întreaga noastră stimă şi dragoste. Vechi militant comunist, dăruindu-se cu veselă generozitate sarcinilor obşteşti, încurajîndu-i prietenesc pe tineri, Breslaşu e un om modest care n-a solicitat elogiile criticii. Mă simt dator faţă de mine însumi de a protesta pentru insultele ce i-au fost aduse. Fireşte, părerile literare sînt libere. Aş vrea însă să atrag atenţia asupra unui... nu, nu e încă un fenomen, dar poate deveni unul: negativismul criticii literare.

S-au ridicat recent voci (zic voci fiindcă ele s-au manifestat mai puţin în scris) cerînd o mai mare exigenţă a criticii care, fără spirit critic, nu poate viţui. Just. Revendicarea e foarte bună. Aş vrea să atrag doar atenţia asupra unei viitoare posibile greşeli: negativismul în critica literară. Într-adevăr, în doar trei săptămîni, criticii noştri au „lichidat", pe cerinţe şi principii varii, pe A. E. Baconsky şi Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu şi Victor Tulbure, Petru Dumitriu (vezi articolul din „Luceafărul de ziuă") şi Marcel Breslaşu (restul fiind programat pînă la 30 aprilie!). Eu zic să mai oprim totuşi cîţiva scriitori: poate mai trebuie şi ai,ă dată...

În articolele respective se făcea (curios, nu?) abstracţie de conţinutul operelor analizate, de ideile înaintate, ale noastre, propagate de aceşti scriitori (care sînt toţi în linia-ntîia). Să ne amintim de strofa amintită a lui Breslaşu (căreia i-aş schimba doar o vorbă):

„Critica-i raportul just
dintre conţinut şi formă.
Nu cunoaşte altă normă
decît pondere şi gust".

Paul Georgescu

ŞANTIER

A apărut „Opere" vol. XII de Mihail Sadoveanu. Sînt incluse volumele: „Creanga de aur", „Viaţa lui Ştefan cel Mare", „Nopţile de Sînziene", „Cele mai vechi amintiri"; Note de Profira Sadoveanu.

„Scrieri în proză" vol. III — „Cartea Oltului" de Geo Bogza.

Se află în librării:

„Casa şoarecilor" — schiţe fără umor şi nuvele — de Ion Călugăru. Cuprinde lucrări apărute în periodice între anii 1943-1947; ediţia este îngrijită de Saşa Pană.

„Versuri" de Maria Banuş, volum reunind poezii publicate între anii 1937—1957, a apărut în Editura de stat pentru literatură şi artă.

În aceeaşi editură s-a tipărit şi culegerea de versuri „Prin ani" de Demostene Botez.

„Tătăroaica", nuvelă de Oskar Walter Cisek, în romîneşte de Iosif Caslan-Mătăsaru.

„Pilot fără noroc", schiţe de Constantin Argeşeanu.

La E.S.P.L.A. se află sub tipar:

„Poezii" de Al. Macedonsky (Biblioteca pentru toţi).

„Nuvele", vol. I şi II de Ion Slavici, studiu introductiv de Ion Breazu.

„Însemnări despre literatură şi artă" de V. Mîndra.

„Fuga", nuvele de Dumitru Radu Popescu.

„Orientări în literatura străină", culegere de studii de Mihnea Gheorghiu.

„Pagini critice", culegere de studii, cronici şi articole de Mihail Petroveanu.

„Studii italiene" de Alexadru Balaci.

„Cronici", vol. II de Savin Bratu.

„Drepturi şi datorii" de Virgil Teodorescu.

„Nedeia din Poiana Mieşii" vol. II de Nicolae Deleanu.

„Istoria teatrului universal", vol. I de Ion Zamfirescu.

„George Mihail-Zamfirescu" de Valeriu Ripeanu.

Vom citi peste cîteva zile:

„Setea", roman de Titus Popovici.

„Soarele şi liniştea", versuri de Victor Felea.

NOTE DE DRUM

PRIVELIȘTI DOBROGENE

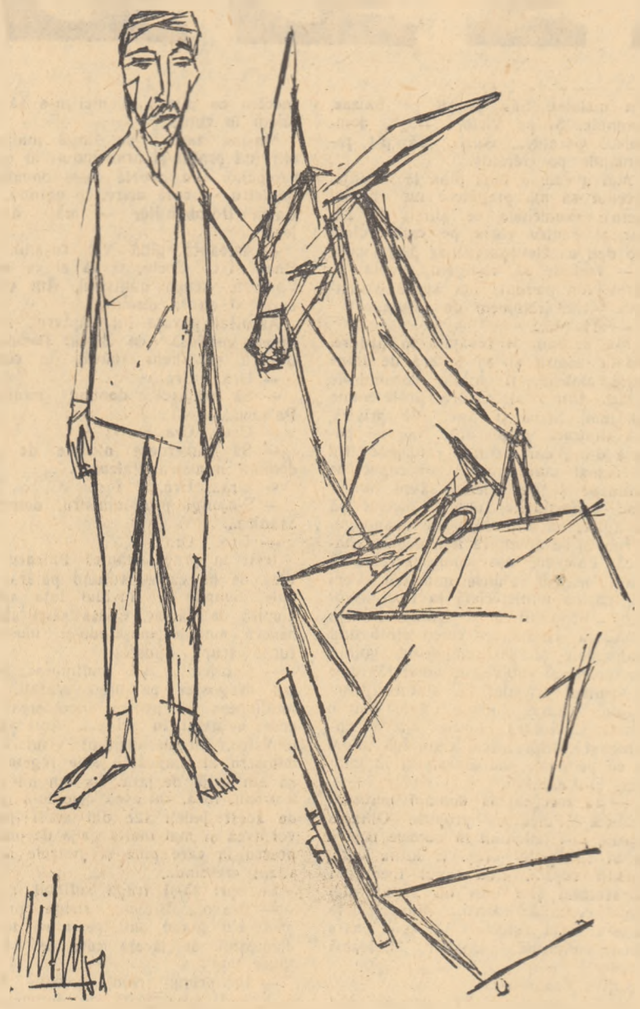

Fiare vechi... Fi-a-ă-ă-re vechi cumparim...

Acest slogan negustoresc, debitat cu o voce guturală, ca o melopee de muezin, ajunsese de pomină în mai toată regiunea Constanța.

— Trece Mamut. Asta înseamnă că e marți... — se comenta prin satele dobrogene cînd Iaia, îndemnîndu-și măgărușul sur, lipăia prin glod pe lîngă un ghioci pitic, pe care săltau cu huiet cîteva fiare ruginite și încovoiate. Tîncl de tătari, descuți și zdrențuiți, se luau cu droaia după acest „echipaj" ciudat. Unii mîngîiau măgărușul, îl scărpinau între urechi, alții, mai arțăgoși, îl ochiau cu pietricele, nepăsători la privirile dojenitoare ale asinului. Iaia alunga alene ceata de mici zurbagii, amenințînd-o c-un bețigaș de alun și pornea mai departe, să frămînte alte noroaie dobrogene, însoțindu-și umbletul anevoios cu litania monotonă:

— Fiare vechi... Fi-a-a-a-re vechi cumparim...

Am cunoscut pe Iaia Mamut într-o împrejurare dureroasă pentru el. Era prin 1946 în timpul alegerilor. Colindam prin raionul Medgidia într-un Jeep al Județenei de Partid, împreună cu doi agitatori. La ieșirea din Cobadin, în fața unei cîrciumi, pe prispă, plîngea pe înfundate un tătar scund, cu ochii oblici, pomeții obraji'or proeminenți și nasul cît aluna. Ne-am apropiat de el cu gînd să aflăm ce năpastă i-a adus lacrimi în ochi. Înțelegîndu-ne întrebarea nerostită, tătarul ne-a arătat c-un gest: „Acolo!" Și am observat, ceva mai departe, pe cîmp, măgărușul mort, învelit plos c-un covoraș rupt, lîngă harabaua cu hulubele ridicate în sus ca două semne de exclamare.

— S-a dus!... a oftat cu obidă Iaia și și-a șters lacrimile pe furiș.

L-am poftit în cîrciumă, să stăm puțintel de vorbă. Tătarul a refuzat să mănînce cu noi. A scos dintr-o tolbă peticită o bucată de kalakaj (un fel de pîine tătărească pentru drum), un sugiuc (ghiudem de cal) și un boț de brînză frămîntată. Le-a așezat grijuliu în poală, pe un capăt de ziar și a-nceput să mestece fără grabă. A acceptat din partea noastră doar un pahar cu vin. Ba a băut chiar trei, dacă nu mă-nșelă memoria.

— Oare Coranul vă îngăduie băutura? — îl zădări în glumă Dănilă, unul dintre agitatori.

— Dacă nu dai mîncare la mine, Coran nu pot împedica băut...

In ceasul cît am poposit în cîrciuma din marginea Cobadinului, am aflat povestea tristă a lui Iaia Mamut — asemănătoare pe atunci cu a multor tătari din Dobrogea. Era de fel din Mamut Kuiuz, pe romînește Izvorul Mare, un sătuc azvîrlit printre văile Stireșului și Peșterii, fără drum de acces, în care un străin pătrundea anevoie. Localnicii argățeau pe tarlalele moșierilor Gilică Golea și Traian Oancea, care dețineau mai tot pămîntul arabil din comună: primul 1000, al doilea 1500 de hectare. Boierii aveau conace arătoase prin împrejurimi și dădeau pe la moșii, călare, abia la strînsul bucatelor, toamna. In restul anului, vechilii își făceau mendrele, jecmănind deopotrivă pălmașii romîni și tătari. El, Iaia, tată a șapte copii, nu apuca să-și sature plozii cu ce bruma i se cuvenea pentru zilele muncite pe ogor. Ajuns la aman, a umblat pe la rude și vecini, s-a împrumutat cu bani și a cumpărat ghiociul și un măgăruș. A pornit apoi să cutreiere satele dobrogene în căutarea unor fiare ruginite, nelolositoare, pe care le dădea la un preț derizoriu unui tarabagiu din Medgidia.

— Cum așa? — s-a mirat Dănilă. Moșiile au fost doară expropriate anul trecut și împărțite la țărani. Dumitale nu ți s-a dat pămînt?

— Ioc! Nu dat la mine fiindcă spus: „tu negustor, cu magar și căruță", „isplotor" vă să zică, n-ai drept! Și nu primit. Dat la toți. Și lui Iusuf, și lui Regep, și lui Geapar, și lui Musa — văr la mine. Eu rămas buza umflată...

La despărțire ne-a rugat că de vom trece cumva prin Izvorul Mare să ne abatem și pe la Musa Mamut, vărul său. Să-l înștiințăm că l-a murit măgarul, și, dacă are bunăvoință, să-i trimită la Cobadin un bou ca să aducă ghiociul acasă. I-am făgăduit și ne-am îndeplinit promisiunea. Am trecut apoi și pe la casa lui Iaia — un bordei de lut, mărunt, cu două încăperi joase, avînd drept mobilier niște rogojini ferfenițite, o „cona", adică o măsuță rotundă cu trei picioare și cîteva oale și crătiți, cu smalțul plesnit de prea multă întrebuințare. Nevastă-sa, Agiré, ne-a mulțumit că i-am adus vești de la omul ei, plecat de aproape o lună. Vreo patru copilași mărunți — Kemal, Urcan, Murané și Fatma — se ascundeau după poalele femeii, de teamă să nu le facem... injecții. Ne bănuiau, pasă-mi-te, medici — singurii străini ce se-ncumetau uneori să se cațere pe gorganele sătucului dintre dealuri. Cînd s-au convins că nu-i nici o primejdie de acest soi și, îndeosebi, după ce i-am îmbunat cu dulciuri, plozii au început să țopăie-n jurul nostru, fălindu-se cu niște jucărioare grosolane, cioplite stîngaci din lemn de tei. Din spatele gardurilor ne spionau, curioase, niște femei bătrîne cu șalvari, ascunse după feregele negre, cu aspect funerar, în vreme ce Hogea, cocoțat pe doi stîlpi ridicați alături de geamie, chema drept credincioșii la rugăciunea de seară:

Allah ekber... Allah ekber...

Am refăcut același itinerar la-nceputul iernii, după 12 ani. Același? Da. Așa s-ar părea... Denumirile satelor au rămas. Poarta Albă, Amzacea, Basarabi, Topraisar, Ciocîrlia, Cobadin... Dar nu le-am mai recunoscut. Imi apăreau aidoma unui spectacol cunoscut, dar cu decorurile schimbate în întregime. Ce s-or fi făcut oare bordeiele de lut și chirpici, cu ogrăzile pustii și solul crăpat de arșiță, străjuite de cîte un dulău melancolic, cu lătratul răgușit? Nu le-am mai regăsit! Am dat în schimb peste case gospodărești. Unele-s din cărămidă, altele din piatră, cu acoperișuri de țiglă, grădinițe cu flori și garduri împrejmuite din bolovani calcaroși. Sînt case de colectiviști. Ei le-au zidit, ei le locuiesc. N-am mai regăsit nici cîrciumile afumate, cu sticle goale așezate pe rafturi strîmbe și cu covrigi înșirați pe ață, în dreptul ferestrelor pătate de muște. Și-au dat și ele duhul, deși nu fără oarecare împotrivire.

Azi, în satele amintite, vei găsi magazine universale și cooperative sătești bine aprovizionate, școli noi, clădite în ultimii ani și cămine culturale, — adevărate podoabe arhitectonice răsărite în peisajul dobrogean, dezolant pe vremuri. S-au modernizat și fostele drumuri noroioase de pe aici. Unele au devenit chiar șosele respectabile, din piatră sau asfalt.

Parcă nu-mi venea să cred că mă aflu în bătrîna Dobroge. Imi părea că sînt victima unui miraj, cum li se întîmplă călătorilor însetați în deșertul torid, cu dune uriașe de nisip mișcător. Și ca să alung această impresie obsedantă, supărătoare, am intrat în curți, am pipăit ziduri... Da, toate erau aievea...

N-ar fi exclus ca unii vizitatori, pretențioși, să strîmbe din nas: „Nu-i cine știe ce..." N-au de cît! Desigur, nu-i ca la oraș. Satele n-au bulevarde, nici lămpi de neon. Dar cei care au cunoscut Dobrogea de odinioară, pauperă, secătuită, consemnează o realitate plină de făgăduieli și de realizări, etalîndu-și frumusețile la lumina becurilor electrice.

Cînd am ajuns cu mașina în Bărăganul — un sat aflat la o depărtare de opt kilometri de Izvorul Mare — mi-am adus aminte și de vechea mea cunoștință din Cobadin, Iaia, precum și de pățania lui cu măgărușul. „Ce-ar fi dacă am trece și pe la el?" — am propus însoțitorului meu, un gazetar constănțean. „Să vedem cum o mai duce..." Și ne-am repezit pînă-n satul de peste dealuri.

Era o zi de duminică...

Am oprit la poarta gospodăriei colective. Pe o firmă boltită, așezată pe vîrful a doi bulamaci, i-am citit denumirea: „Viața Nouă". Sugestiv titlu! Localul sediului îmi părea cunoscut. N-o fi cumva...? Ba da. Aparținuse atunci, în 1946, lui Ali Murat, un bogătan cu zeci de hectare, cu batoză și acareturi, care, după un pelerinaj la Mecca se întorsese cu o particulă nobiliară: „Hagi". Și tare se mai umfla în pene cînd unchieșii își săltau căciulițele țeșite și îi făceau temenele cu evlavie. N-aveau încotro! Era doar dita-mai „hagiul", om „sfînt" cu alte cuvinte...

Ograda gemea de colectiviști în straie de sărbătoare. Romîni și tătari, fără deosebire. Se gătiseră cu tot ce aveau mai bun. Nu este în fiecare zi doar Adunare Generală... Am urcat cîteva trepte și am împins o ușă. La o masă lungă, în stînga, un bărbat voinic, tuns chilug, răsfoia un manuscris dactilografiat și corecta, cînd și cînd, o greșeală de mașină. In dreapta lui, la altă masă, o tătăroaică tînără, cu temul măsliniu și ochii focoși, socotea de zor. La „bună ziua" noastră, pronunțată destul de sonor, fata a tresărit imperceptibil, s-a sculat în picioare și s-a prezentat scurt, aproape militărește: Șukran, socotitoarea colectivei...

— Am vrea... Cu președintele, dacă se poate...

— Desigur! Poftiți cu mine. Vă conduc...

In odaia către care ne îndreptasem, purtați de pașii socotitoarei, pluteau rotocoale dese de fum. Președintele, om între două vîrste, slab, cu crețuri fine pe obraji, pufăia dintr-o lulea pe care o strîngea între dinții îngălbeniți de mahorcă. Am intrat pe o discuție „aprinsă":

— Să punem și un punct „diverse"...

Cel căruia îi era adresată această sugestie, Regep Suleiman, secretarul organizației de partid, ridică mîinile într-o implorare disperată:

— Ce ți-a cășunat, Musa, cu „diversele"? Asta-i formalism, bre! Pentru colectiva noastră nu există chestiuni „diverse", adică neînsemnate. Beliorăsin? Totul e important, totul... Și dacă au colectiviștii o nemulțumire, să ia cuvîntul și să spună fără ocol ce-i doare. Șindi, asta interesează pe toți, Musa arkandaș. Nu șade frumos să spui omului de la obraz: „Asta-i chestie personală. Cere cuvîntul la urmă, la „diverse"... Și mușcă înciudat un capăt de creion.

— Te caută dumnealor, babai, îi întrerupse socotitoarea.

— I-a spus „babai". E fiica lui — îmi șopti gazetarul.

Președintele ne poftì să ședem, ne strînse mîna, apoi zîmbi către mine:

— Mai cunoști la mine?

L-am cîntărit cu luare aminte. Nu. Eram sigur că-l văd pentru prima dată. Pe semne că m-a confundat cu altcineva...

— Eu Musa Mamut, văr de la Iaia. Noi mai văzut, în 1946. Știi... cînd murit magar. Cerut la mine bou... Am rîs amîndoi.

— Greu să te fi recunoscut. Te-ai schimbat...

— Aferim! Atunci eu vacar la moșie Traian Oancea și mai tiner cu doiș' pe ani. Și dvs. ai păr alb...

— Ești de mult președinte, Musa, acl?

— Din 1950, cînd ființat colectiva: 38 famil, 112 hectar, șase bou și nouă plug...

— Și colectiviștii aleg mereu pe el — confirmă Regep... Bun gospodar, arkandaș Musa și asta... cinstit.

La auzul laudelor aduse lui taicăsău, fata roși ușor.

— Acum cîți colectiviști aveți?

— Cum cîte? Toate din comună. 238 famil. Avem 2.350 hectare pămînt arabil, izlaz, vie... adică tot moșie de la boieri.

Pînă la Adunarea Generală mai erau încă trei ceasuri bune. Am avut deci tot timpul să tăifăsuim pe-ndelete. Musa mi-a istorisit că feciorusău cel mare, Zaid, e tractorist, că și-a clădit casă nouă și că-n anul ce a trecut, la împărțirea veniturilor, el și cu ai săi au primit pentru 1.090 zile-muncă 5.400 kgr. grîu, 2.500 kgr. porumb, 12.000 lei în numerar, plus brînză, ulei, lînă... După aceea, ca un gospodar harnic și mîndru de avutul său, Musa m-a plimbat pe la grajdul de vite și crescătoria de porci, apoi a deschis porțile garajului și mi-a arătat două camioane „Molotov" curate și bine întreținute. Chiverniseală, ce mai vorbă...

— Dar Iaia cum o duce?

— Bun... Foarte bun! Responsabil la cooperativă. Vrei vezi la el? Merge cu Șukran, menîm kîză, fiica mea...

Am pornit cu socotitoarea către Iaia. Am găsit acolo, în locul bordeiului de altădată, o casă nouă, clădită în 1952. Nevasta lui, Agiré, ținea în mîini o scrisoare și o-nvîrtea pe toate fețele, supărată:

— Scris Enver, dar eu nu citit romînește. Știți, Enver la Rusia, Kazan, școla...

— E student în anul cinci la istorico-filologice, întregi Șukran, mai în curent cu studiile lui Enver decît mătușă-sa.

— Fost vara la vacanță, turul Agiré cu ochi radioși. Adus radio nou... Asta... Pune tu, Șukran, cînte. Eu nu știi umblă la buton...

Incăperea fu năpădită de acordurile unui vals vienez. Ne aflam într-o odaie mobilată binișor, cu gust. Avea dulap, masă, patru scaune, o laviță acoperită cu o carpetă și cîteva perne cu fețe de creton. Agiré, mărunțică și vioaie, se-nvîrtea ca o sfîrleează prin odaie, ieșea în prag, scruta zarea...

— Copiii plîmbare sat. Trebuie vine. Iaia plecat Medgidia, pentru marfă. Intoarce seara. Așteptați la el, va rog. Mare bucurie facem. Mîncat la noi... Și cum schițam un gest de împotrivire, tătăroaica ne privi cu reproș. Am capitulat.

De afară se auziră chihoteli și rîsete. Pe ușă năvăliră doi flăcăiandri bine legați și trei fetișcane. Cînd au zărit musafiri s-au oprit în prag și au încercat să se strecoare în odaia alăturată. Mai ales fetele. Agiré le-a apucat de mînecă: Dumnealor arkandași... prieteni... Și întorcîndu-se către mine: „Asta Kemal. Utemist. Ala doi Urcan și Murané. Gemeni. Are 17 ani. Ala cu bluza roșie Fatma. Pe Gyulșe, nu cunoașteți. Mică. Născut la... și socoti în gînd: 1946...

In timp ce bătrîna vorbea aproape pe nerăsuflate, mîngîind adesea cu privirea aparatul de radio cu marcă sovietică, de parc-ar fi îmbrățișat feciorul plecat departe, la studii, fetele, împreună cu Șukran, așterneau masa cu îndemînare.

— Dar ceilalți feciori? M-am interesat.

— Akîm șofer la colectivă. Plecat la Adunare. Crescut. Trebuie însoară. Făcut și casă la el... Și ne arătă, în dreapta ogrăzii, o casă netencuită. Alta, Muzafer, la armată. Sprăvește la octombre...

Curînd, Murané a adus din bucătărie un castron aburind, plin cu lakșa — o ciorbă gustoasă cu fasole și tăiței, bătută cu iaurt. S-au mai adus apoi o kapamă — carne de berbec friptă, cu orez și ceapă prăjită, niște kobete — o plăcintă cu carne — iar ca desert kîigașa — scovergi umplute cu magiun de caise.

Gazda ne-mbia mereu și ne-ntreba cu teamă:

— Poate nu place? Așa-i mîncare la tatari..

Pe-nserat s-a înapoiat și Iaia din Medgidia. M-a recunoscut și mi-a scuturat mîna energic. Se mai împlinise la trup, dar îmbătrînise. Oricum, doisprezece ani...

— Iertați la mine, se scuză Iaia. Noi duminica la depozit, Medgidia. Aprovizionam cooperativa... Și începu să-mi înșire toate cîte le adusese, cu o competență de marchitan experimentat. Se vedea că ucenicia cu fiarele vechi îi folosise la ceva...

Ne-am îndreptat apoi către Căminul Cultural, unde se ținea o șezătoare închinată Adunării Generale. Am ascultat un concert de dairele și alte instrumente muzicale tătare, însoțite de soliști vocali, un cor format din băieți și, la final, un buchet de fete sprințare, îmbrăcate în port național tătăresc, s-au legănat armonios într-un dans oriental. Intre fete se aflau Șukran și Muranė...

Inainte de a ne despărți am pus o ultimă întrebare:

— Cînd termină Enver facultatea, se-ntoarce aici?

— Nu știi — oftă Agiré. El vrei București, faci aspirantur...

Pe drumul de întoarcere, în mașină, am cugetat la cele văzute în Dobrogea și, mai cu osebire, în Izvorul Mare. Toate erau schimbate, înfrumusețate, noi cu desăvîrșire.

Tudor Mihail

Desene de MIHU VULCANESCU

DESPRE POEZIA NATURII

Ah, în iarbă să zaci, în visări să te pierzi,
Sub azur, lîngă-un pom încă plin de foi verzi!
Din adînc, din pămînt, auzi însă un vaer:
Parcă duhuri ciudate se mișcă în aer!

In adînc hodinesc ai pămîntului fii.
Ei belșugu-l sădeau și mînau plugu-n glii,
Cu Nevoia luptau, și trăiau de-azi pe mîine,
Pe cînd alții mîncau miresmata lor pîine.

In sudoare și sînge-i pămîntul scăldat.
Nu-i pădure, războiul să n-o fi-ntinat.
Ce poet ar fi-n stare, vrăjit de un pom,
Să rămînă senin și să uite de om?

Ce frumos e-acest nor! In înalturi plutind,
Ca un dor luminos, ca un vis de argint...
S-ar cădea să-l privești fermecat, dar privirea
Impietrită-i acum, cînd învie-amintirea.

Da, odată au fost — ne mai doare și-acum! —
Oameni vii, prefăcuți de alți oameni în scrum.

Zi și noapte ardea, mistuindu-l, cuptorul,
Fumul gros se pierdea-n depărtare, ca norul.

Să iubești un nor alb, dus de vînturi în zare —
Oare ce ne-a răpit a privirii candoare?
Pentru ce ni se pare că-amurgul e sînge,
Că izvoru-i sudoare, că roua chiar, plînge?

Cîtă vreme în lume-asupriți sînt săracii,
N-are dreptul Poetul să cînte copacii.
Strălucirea pălește-n privelești, și piere
Cît mai e nedreptate pe glob, și durere.

Nu-i poiană, sau cîmp, sau izvor pe pămînt
Unde-o tînără viață să nu se fi frînt.
Chiar Atomul, chemat tot de oameni la viață,
Ne amenință-acum cu-a prăpădului față.

Intr-o lume mai bună, noi o să-nvățăm
Despre pomi, despre nori, despre cîmp să cîntăm.
E frumoasă natura, și-mi cere s-o cînt —
Doar cînd omul e om peste tot pe pămînt!

Alfred Margul Sperber

în romînește de **Petre Solomon**

ROSTURI

Cum și-a schimbat pasărea plugului
Ciocul de lemn cu unul de fier
Și-n teasc, nu sub călcîie,
Stoarce tata soarele viilor,
Frații mei, mulți și tineri,
Ca o grădină sub cer,
Au dat negrul pămîntului
Pe aurul meșeriților.

Hefaistosul modern
I-a chemat la cuptoare-ajutor,
Pe schele forjate de ei
Suie țara-n lumina bogată.
Eu le duc ca pe-o busolă a satului
O floarea-soarelui, tuturor,
Din drumul frumosului să nu se abată.

Ion Brad

PESTE CRENGI

Peste crengi, lacrimi galbene, frunzele
și nucile,
mătăniile verzi ale văzduhului
și veverițe,
sprintene ca zmeele copilăriei...

Atît...
Numai în amintiri, ierburile
se leagănă peste priveliștea mută.
Asurzitoare liniște,
și doar o fată
culege nuci, din nucul copilăriei,
cu mîinile albe,
albe
cu care-ar fi putut să-mi mîngîie pleoapele.

Gh. Tomozei

ASEMĂNARE

L-am mai văzut pe-acest sudor odată
Cum își rotea privirea incordată
Peste tîntinile care țîșneau în parc
In zeci de curcubee lucitoare,
Inmlădiate de lichidul arc
Ce-n stropii mici purta sclipiri din soare.

Dar cînd în hală am intrat apoi
Am înțeles o mare-asemănare;
La fel de-atent el urmărea cum sare
Metalul în multicolore ploi.

In pulberi fine-albastre, violete,
Mărunta ploaie îl stropea pe gene
De-aceea poate el privea cu sete
La marile fîntîni arteziene.

Negoiță Irimie

Măreția principiilor leniniste

(Urmare din pag. I)

Mîndria „naivă", surîsul trist, nervii sensibili, porniree de a mingîia, uitînd totul, și apoi acel lucid „fără cruțare, cu toate că...", cred că nu exagerez cînd spun că, pornind de la aceste date, s-ar putea scrie o carte întreagă, o carte arzînd ca o flacără și care s-ar intitula „Măreția responsabilității". In lumina acelui „îmi vine să spun nimicuri plăcute...", cu cît pătrund mai bine și ader mai profund la principiile leniniste în probleme de artă!

— Da, „libertatea absolută este o frază burgheză sau anarhistă".

— Da, „problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri", ci „o parte integrantă a cauzei generale-proletare".

— Da, literatura adevărată are menirea să servească „nu unei eroine suprasătule, nu „celor zece mii" din pătura de sus care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanelor și zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei!".

Și toate acestea chiar dacă, sîngerînd deasupra foii de hîrtie, scriitorul poate va spune: „Hm, hm, afurisit de grea funcție!".

A servi e funcția omenească cea mai nobilă, dar și cea mai aspră. Cred că uneori ni se întîmplă să ne cam gargarisim cu nobletea îndeletnicirii de artiști, uitînd că ea înseamnă raniță și marș. Altfel, nu se explică ușurința cu care se confundă cîteodată caracterul popular al artei cu vulgaritatea, misiunea ei transformatoare cu pedagogia măruntă, dar și, pe de altă parte, confundarea noului cu exhibiția gratuită, cînd nu se ajunge chiar la desfacerea de marfă veche și stricată drept trufanda

A servi înseamnă a ne simți „parte integrantă a cauzei generale-proletare". A servi acestei cauze înseamnă a ne dedica talentul idealurilor „milioanelor și zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei". Făcînd corp comun cu poporul, cu ziditorii socialismului și apărătorii păcii, înfățișîndu-le lupta, tensiunea și măreția ei, regăsim adevăratul drum al artei mari, al artei realist-socialiste.

A servi cauza maselor, a omenirii, a vieții, înseamnă a accepta, în mod deschis, principiul îndrumării de către partid a artei și literaturii, principiul partinității — moștenirea cea mai prețioasă transmisă nouă, creatorilor, de Vladimir Ilici Lenin!

Horia Lovinescu

Adunare festivă la Casa Scriitorilor

Marți 22 aprilie a.c. la orele 18, va avea loc la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" ședința festivă a scriitorilor din București consacrată celei de a 88-a aniversări de la nașterea lui Vladimir Ilici Lenin.

Va vorbi criticul literar, Silvian Iosifescu.

RADACINILE

CAP. XIV

CIREȘE

Întinsei gîtul. Ciulii urechile. Îmi încordai auzul. Sperai mult timp că voi auzi pașii Valentinei făcînd drumul întors. Și în tot timpul în care îmi hrănii carnea aprinsă și flămîndă cu această speranță privii pămîntul aspru și negru din fața mea. Îmi pierdui speranța. Vîlvorile care mă ardeau se micșorară treptat și se stinseră. Mi se păru că trupul mi s-a schimbat într-un maldăr de cenușă. Pe neașteptate, prin văzduhul vîscos, veni dinspre pădure o pală de vînt. Mă mirai că pala de vînt nu mă spulberă. Mă mirai că-mi răcorește obrazul. Mă mirai că văd. Mă mirai că aud. Mă uitai spre cer. Îmi surîse luna. Cu suris galben îmi surise. Steaua la care mă uitam îmi surîdea. Mi se făcu frică de tăcerea care începu să-mi țiuie în urechi. Mi se făcu frică de mine însumi. De pofta care mă durea mi se făcu frică. De gîndul care mă biciuia... Șoptii pentru mine, ca unchiul Tone pe patul de moarte:

— Eu nu sînt stea. Sînt om...

Amintirea morții unchiului Tone mă întristă. Mă cuprinse o adîncă, o arzătoare sete de moarte. Moartea era leacul. Plecai spre pădure. Mersei încet, dar cu pași mari, hotărîți. Pătrunsei sub întunecatele bolți. Luna se ținu după mine. Cînd mă prinse trecînd prin luminișuri mă îmbrăcă în aurul ei. Neliniștea pădurii mă duru. Urcai iarăși coasta printre copacii strîmbi, răsuciți, chirciți. Întunericul le acoperi și le ascunse bubele dar le accentuă răsuciturile și le dădu o înfățișare stranie, halucinantă, care îmi mări tulburarea. Ajunsei, după destulă trudă, în poiana de pe creastă unde mă odihnisem cu Valentina și fusesem atacați de cei doi țigani. Privii pădurea. Era acoperită cu argint. Țipară păsări. În satul apropiat auzii larmă. Mă temui de singurătate și mă îndreptai spre sat. Îmi spusei:

— Poate îi întîlnesc pe cei doi. Mă vor recunoaște. Vor sări asupra mea. Îi vor asmuți și pe alții. Mă vor ucide... De data aceasta mă vor ucide.

Îmi păru bine... Cuțitele țiganilor vor pune, în sfîrșit, capăt tristei mele existențe. Vor sătura setea mea de moarte. Da. Îmi păru bine. Fluierai încet o melodie veselă. Și, fluierînd, ajunsei în sat. Mai fusesem eu cîndva pe acolo. Trecui pe lîngă un cîrd de fete. Întîlnii și niște flăcăi băuți, gălăgioși. Unul cînta cît îl ținea gura:

Cînd eram pe Ialomiță
Cu mustață-n furculiță...

Se acompania cu un acordeon pe care-l ținea atîrnat, cu o curelușă, de gît... Mă supără luna care nu-mi da pas. Ca să scap de ea, intrai într-o cîrciumă. Era plină de oameni tuciurii la obraz. Bărbații se otrăveau cu vin acru. Femeile grase, pieptoase, îmbrăcate cu fuste largi și creț, galbene sau albastre, și purtînd pe cap tulpane înflorate, se răcoreau cu bere. Doi țambalagii cu mustățile mari băteau coardele instrumentelor cu bețișoare. Nu-i asculta nimeni. Într-un colț, la o masă, sta de unul singur țiganul care sărise asupra mea. Avea mîna dreaptă înfășurată într-un mare bandaj alb. Îi ardeau ochii. În fața lui, pe masă, se afla o găleată plină cu vin. Din cînd în cînd, țiganul Stroe băga un pahar în găleată, îl umplea, da vinul pe gît pe nerăsuflate... Cerui și eu vin. Luai paharul și mă dusei la el.

— Noroc, îi spusei, noroc și sănătate, nene Stroe.

— Noroc, îmi răspunse omul...

Ciocnirăm și băurăm ca doi vechi și buni prieteni.

Stăruii cu ochii asupra mîinii lui înfășurată grosolan în bandaj. Îl întrebai cu glasul plin de dulceață, mieros:

— Dar ce ți s-a întîmplat?

Omul ridică din umeri.

— Mai nimic...

Ne auzi convorbirea o femeiușcă balaoacheșă, care se lupta cu o bărdacă de bere și nu izbutea să-i ajungă la fund. Sări cu gura pe Stroe:

— De ce nu-i spui? Spune-i, Stroe, să știe și dumnealui ce s-a întîmplat...

— Spune-i tu, dacă nu te doare gura...

— De ce să mă doară gura? Îi spun.

Apucă un scaun și se așeză lîngă mine. Mă împunse cu genunchiul și începu:

— Ruminico... Vai de sufletul nostru, ruminico.. Altădată țiganii noștri erau spaima ținutului și-a orașului... Ciordeau cai... Ciordeau boi... Ciordeau mărfuri... Făceau prăpăd pe la bîlciuri... Vei fi știind și dumneatale, ruminico...

— Știu... Știu... De mult îi s-a dus buhul în țară voinicilor din Didești.

— Acum... Vai de sufletul nostru, ruminico... Nu mai e de trăit, ruminico... Ne omoară soldații...

— Cum vă omoară soldații?

— Cum? Păi nu mai departe decît astăzi... Să vezi ce-a fost și cum a fost, ruminico... Stroe și cu Nae s-au dus și ei, ca flăcăii, să se plimbe prin pădure... Și-acolo, mamă... mamă... S-au întîlnit cu niște soldați... Și soldații... mamă... mamă... nici una, nici două, s-au repezit asupra băieților să-i jecmănească de părăluțe... Lui Stroe i-au spintecat mîna cu baioneta... Pe nenorocitul de Nae... L-au călcat în picioare... I-au spart nasul... I-au rupt dinții... L-a obijit și pe Nae, farmacistul... Nas n-o să-i puie nimeni... dar dinții... Dinți o să-și pună Nae la oraș. O să spargă o casă. O să fure ce-o găsi. O să vîndă ce-a furat și-o să-și pună dinți frumoși, de aur. Trăiește omul și cu dinți de aur.

— Va să zică așa s-au purtat soldații cu flăcăii voștri?

— D-apoi cum, ruminico? Spune și matale! Drept e? Soldații, șapte la număr... voinicii noștri, numai doi...

— Și flăcăii nu s-au apărat?

— Ba s-au apărat. Dar soldații pe lîngă că erau șapte aveau și baionete. I-au ciopîrțit cu baionetele.

Stroe mai ciocni cu mine încă o dată.

— Așa, domnule... Mîine ne ducem la comandament cu reclamația...

— Da, da... Să vă duceți. Să vă duceți negreșit. Dar nu cumva prin pădure v-ați întîlnit și cu o fată?

Flăcăul clătină din cap:

— Nu... N-am întîlnit pe altcineva. Numai pe soldații care au sărit asupra noastră să ne pungue. Și erau șapte, domnule, șapte.

În șosea se opri o birjă. Birjarul intră în cîrciumă și-și cumpără tutun.

— Te duci la Ruși? îl întrebai.

— La Ruși.

— Ai mușterii?

— Nu. Am dus un negustor pînă la Glăvani...

— Poți să mă iei și pe mine?

— De ce nu? Te costă cinci lei...

— Mă lași la gară.

— Pot să te las unde vrei. Și la cimitir. Că stau alături...

— Nu, la gară.

— Mă rog, voia clientului...

Țiganii mințiseră. Cum să mărturisească Stroe bătăușul că și-a spintecat mîna în cuțitul unui băiețandru? Și Nae, despre care aflasem că e un temut spărgător, cum să spună el că l-a cotonogit și l-a desfigurat Valentina?

Făcusem drumul prin pădure, și-i căutasem în cuibul lor pe cei doi, fără folos. Îl întrebai pe birjar:

— Și cum îl chema pe negustorul dumitale?

— Era unul tinerel, de la Balaci mi se pare, Dobrică Tunsu. Umblă după piei. Cumpără piei. L-am mai purtat eu și prin alte sate.

— E un tăbăcar bun, spusei. Are și cojocărie. Croiește bine, Tăbăcește frumos.

— Da, așa se zice. Și se mai zice că dacă ar putea ar tăbăci și piele de om.

Trăsura, lunecînd la vale, mă legăna lin. În dreptul gării îi plătii omului, mă dădui jos și mă dusei la doamna Ilse Hans. În salon se dansa. Lîngă pianul negru găsii o masă. Mă așezai. Veni o fetișcană smeadă, cu ochi cenușii, costelivă, să-mi țină de urît. Veni și Valentina să ia comanda. Era îmbrăcată într-o rochie neagră, lungă, bine turnată și strînsă pe trup, încheiată pînă sub bărbie. Semăna cu o smerită și tînără călugăriță. Se făcu că nu mă cunoaște. O întrebai pe costelivă:

— Ce dorești?

— Vin.

Valentina aduse o sticlă de vin, o desfundă și ne umplu paharele.

— Noroc, domnișoară.

— Noroc, tu... Dar nu mă lua peste picior că-ți arunc vinul în obraz.

— Nu am vrut să te jignesc. Scuză-mă.

— Sînt domnișoară, dacă și bunică-ta e domnișoară.

Aspra-mi bunică! Ce-ar mai rîde dacă ar ști ce nimicuri mă dor și mă macină...

— S-ar putea să fi devenit. E cam de mult văduvă.

Uscățivei îi plăcu toanta mea glumă.

— Ai haz, îmi spuse.

— Da, îi răspunsei, mai ales astăseară.

— Să mai aduci o sticlă, îi porunci uscățiva Valentinei.

— Numaidecît.

Valentina desfundă a doua sticlă. Se uită la mine. Nu-mi spuse nimic. Îmi umplu paharul.

Nu trecu mult și în capul meu începură să freamăte copacii pădurii. Peste copaci se prăvăli și se sparse în țăndări luna. Cerul rămase plin de stele dar începu să se învîrtească și să vijîie. Din acest cer nemărginit care se învîrtea și vijîia se desprinseră și stelele. Căzură toate, deodată, peste pădure și o aprinseră. Vrusei să mă feresc de înaltele și albele flăcări. O apucai pe fetișcana uscățivă de mijloc. Mă încolăcii în jurul ei ca iedera în jurul copacului. Ne apucarăm să ne învîrtim în mijlocul salonului într-un dans grotesc. Flăcările mă ajunseră și mă orbiră. Speriată, fata uscățivă se desprinse de mine. Strigai. După aceea nu mai știui nimic...

Tîrziu mă trezi un miros tare și iute. Deschisei cu frică ochii. Mă aflam întins pe o canapea într-o odaie cu perdele groase la fereastră. În tavan ardea becul. Valentina îmi freca tîmplele. Mă văzu clipind des din ochi.

— Slavă Domnului! îmi spuse, te-ai trezit...

Tăcui. Plecă pentru cîteva clipe și se întoarse cu o ceașcă mare în care lucea o lichidă neagră.

— Cafea?

— Cafea amestecată cu cenușă.

— De ce cu cenușă?

— De ce? Așa trebuie. Bea.

Îi ascultai porunca. Băui. Mi se limpezi mintea. Îmi acoperii obrazul cu mîinile.

— Nu... Nu-ți acoperi ochii, îmi spuse Valentina. Și-mi luă mîinile într-ale ei.

Îmi venea greu să mă uit în ochii ei. Mă uitai în tavan.

— Uită-te în ochii mei, spuse Valentina. Ai curaj și uită-te în ochii mei. Pe tavan n-ai să găsești nimic. Nici măcar muște.

Mă uitai în ochii ei. Erau verzi, mari și grozav de triști. Fața bucălată îi era trasă, obosită, tristă. Mai triste mi se părură buzele ei mari și cărnoase.

— Darie, n-am să te cert... Treaba ta ce faci și ce nu faci... Pentru cele întîmplate în noaptea asta am și eu o vină... Dar vreau să te întreb: pentru ce ai plecat tu de la voi, de la Omida? Ca să intri în case deocheate și să-ți bei mințile?

Tăcui ca pămîntul. Mă sculai. Mă dezbrăcai de haina mototolită și mă spălai îndelung pe obraz și pe cap, cu apă rece, la o chiuvetă. Îmi clătii și gura care mi-era amară, coclită.

Valentina îmi aduse un prosop.

— Șterge-te...

— Mulțumesc.

— Ți-ai venit în fire?

— Da...

— Și cum te simți?

— Aș vrea să mor...

— Să mori!... E ușor.. Mai greu e să trăiești. Trebuie să trăiești, băiete!

— Da... Trebuie să trăiesc.

Valentina îmi luă obrazul între mîinile ei moi și calde, mă sfredeli cu ochii și mă întrebă încă o dată:

— De ce ai plecat tu de la voi de acasă, de la Omida? Ca să intri prin localuri, să bei și să te faci de rîs?

— Ești și tu vinovată, Valentino. Singură ai spus-o.

— Sînt. Dar tu trebuie să fii tare, ca piatra. Trebuie să-ți stăpînești pornirile... Trebuie să... Poate că noi doi nu avem dreptul la nimic. Poate că nu avem dreptul nici la dragoste... Nici la dragoste. Darie...

Izbucni în plîns.

Pusei haina pe mine. Trîntii ușa. Fugii... Mă văzu un vardist. Strigă după mine. Fluieră. Fugii și mai repede pînă mă depărtai și o luai după colț.

Se scuturară florile primăverii. Frații Pițigoi reparară secerătoarea.

— S-a copt secara. Mîine-poimîine se coace și grîul.

Petriței îi crescu pîntecul și-i răsăriră pete galbene pe obraz. Mincă nu-i mai îngădui să muncească.

— Să stai liniștită. Să nu se întîmple ceva cu fetița.

— N-o să fie fetiță, îi spuse Petrița șireată. O să fie un gogeamite băiat, voinic, zdravăn ca tine, Mincă.

— De unde știi?

Petrița rîse. Îi arătă pîntecul:

— Nu vezi? Ori te-a lovit orbul găinilor?... Am pîntecul țuguiat... O să nasc băiat.

Despa scrîșni:

— Cine mai e ca tine!... O să-i naști lui frate-meu băiat... Un băiat cu două capete... Poate chiar cu trei...

Mincă ridică mîna:

— Obrăznicătură...

— Obrăznicătură e nevastă-ta, spuse pusă pe harțag Despa. Și tu, namilă fără minte, să nu ridici mîna. Dacă mă lovești îți scot ochii. Te las orb. Chior ai fost. Cînd te-ai însurat ai fost chior. Mori după ea? Cu ce te-a fermecat?

Despa continuă s-o ocolească pe cumnată și să-i arunce vorbe urîte cu orice prilej.

La liceu școlarii și școlărițele erau cum erau. Unii învățau pe brinci, să ia note mari și se pregăteau să dea pe vară examene pentru încă o clasă. Alții se lăsau pe tînjală. Plăteau taxe mari, nu se grăbeau să termine liceul. Viața era dulce și, oricum, profesorii tot aveau să-i treacă.

La școlarii de adunătură care eram, ministerul trimisese profesori culeși din gunoi. Războiul făcuse ca hotarele țării să se lărgească. Sub presiunile alegătorilor se înființaseră gimnazii și licee în mai toate tîrgușoarele, ba chiar în unele sate mai mari. Era deci cu neputință să se găsească atîtia profesori calificați, dintr-o dată. La liceul din Ruși, în afară de Casiu Turtulă, numai Ilie Tuie, profesorul de matematici care era și director, trecuse pe la Universitate. Turtulă venise la Ruși pentru că încă nu-și trecuse licența și nici unul din liceele mai vechi, cu renume, nu-l primise. Pe Tuie, despre care se spunea că în tinerețe ar fi fost o mare capacitate, îl doborîse și-l prăpădise beția. În epoca în care ne preda noua matematicile, nu mai rămăsese din el decît o jalnică epavă. La opt dimineața era treaz, dar cu ochii tulburi și cu glasul răgușit. În prima recreație însă se repezea la o cîrciumă din apropierea școlii și din două-trei cinzeci de țuică se amețea. Uneori o scotea la tablă pe Valentina și o asculta. Fata îi răspundea la întrebări mîndră și demnă. Tuie lua nuiaua de pe catedră și-i înțepa cu vîrful ei sîniii mari, pietroși.

— Tu... școlărițo... Tot acolo lucrezi?

— Tot acolo, domnule director.

— Tu... școlărițo... Să treci diseară pe la mine...

— Mai bine să treceți dumneavoastră, domnule director, pe la noi... Doamna Hans e totdeauna bucuroasă de oaspeți aleși. Cît despre fete! Ce să mai vorbim! Le cunoașteți și vă cunosc...

— Clanța!... Ține-ți clanța...

— Dumneavoastră ați început.

— Treci la loc. Vacă!

Tuie aflase de la Turtulă, care-mi citea lucrările scrise în cancelarie, că-mi încerc norocul în literatură. Mă strîga la tablă. Mă sucălea o jumătate de oră. Pe urmă îmi înfigea nuiaua în burtă și începea s-o răsucească:

— Ia spune-mi, cum faci poezii? Cum îți vine inspirația? Noaptea vin muzele peste tine sau dimineața, pe nemîncatelea? Ha! Ha!... Poezie... Franco-fleanca, mere acre... Matematica, da... Matematica e temelia lumii. Nu cunoști matematica, nu ești om, domnule. Învață matematica...

— Am să învăț, domnule director.

— Să te văd... Să te văd. Dă-o încolo de literatură. Palavre... Ascultă-mă pe mine... Palavre...

Științele naturale și fizico-chimice ni le preda domnișoara Desideria Găzaru. Era trupeșă, pieptoasă, înaltă ca un jandarm. Unii spuneau că s-ar trage din Giurgiu, alții că ar fi de pe la Cîmpulung. Cu catedra o pricopsise senatorul Colțan. Punea ochii pe cîte un vlăjgan:

— Adamian...

— Da, domnișoară...

— Ți-am dat trei la teză. Nu știi nimic...

— Nu știu nimic, domnișoară...

— Să treci diseară pe la mine să-ți explic.

— Am să trec, domnișoară...

— Mătrăgună...

— Da, domnișoară...

— Tu să treci azi după-masă, pe la patru...

— Am să trec, domnișoară...

Pe mine mă socotea nevrednic și nemernic. Nu mă poftea să-i văd casa. Mă lua în cearne.

— Mie nu mi-ai scris nici o poezie?

— Nu scriu poezii, domnișoară.

— Lasă, lasă... Știu eu că scrii... Să-mi scrii și mie o poezie... Ca Geraldy...

— Nu-l cunosc pe Geraldy...

— Cum? Scrii poezii și nu l-ai citit pe Geraldy? Am să ți-l aduc mîine pe Paul Geraldy. E... mon amour... mon amour... Să-l citești, băiete. Și să scrii ca el dacă vrei să te admire domnișoarele și cucoșițele. Geraldy e un mare poet. Face furori.

Timon purta barbă. Era smead, aproape rotofei și trecea drept craiul orașului. Nu avea liceul terminat. Umblase însă prin lume. Se spunea că ar fi călătorit și prin Spania, dar nu se știa sigur. Franceza o învățase în timpul războiului. Căzuse prizonier la nemți din prima lună și-și trecuse prizonieratul de doi ani la o fermă din Alsacia... Gurile rele susțineau că ar fi lăsat pe acolo și cîțiva urmași. Dar gurile rele spuneau multe despre Timon. Auzise că Desideria Găzaru mi-l recomandase pe Geraldy. Într-o zi, după ce mă ascultase, mă întrebase:

— Acum l-ai citit pe Geraldy?

— Da, l-am citit.

— Ți-ai pierdut timpul degeaba. Un mălăleț. Să-l citești pe Balzac, domnule. Și pe Victor Hugo, domnule... Geraldy... Auzi... Să ți-l recomande pe Geraldy...

Mai aveam o lună pînă la vacanță. Începui să mă pregătesc nu numai pentru examenele de sfîrșit de an, dar și pentru clasa pe care voiam s-o dau ca elev particular peste vară.

— Trebuie să cîștigăm timpul pe care l-am pierdut, îmi spuse Valentina. Altfel rămînem de căruță.

— Timpul...

Mă duceam și învățam în pădure. Odată veniră și se legară de mine niște ciobani. Îi potolii dăruindu-le țigări. Într-o zi căzură peste mine cei doi, Stroe și Nae. Mă priviră, mă injurară și plecară. Nae își pusese dinți, dar nasul îl rămăsese cîrn.

Tocmai cînd eram preocupat de examene și mă sileam să-mi înmulțesc cunoștințele, orașul începu să se agite. Se schimbă peste noapte guvernul și se anunțară noi alegeri. Stănică Paleacu, așa cum prevăzuseră mulți orășeni, ajunse ministru. Veni cu mașina ministerială la Ruși. Avocații Mițiță Bîrcă și Olimpie Chelu trimiseră haidamaci care, străbătînd mahalalele și desfundîndu-le, golind cîrciumele și cafenelele, adunară lume în centrul orașului, la statuia generalului Mantu. Olimpie Chelu ținu o scurtă cuvîntare. Spuse cîteva cuvinte și Mițiță Bîrcă. Cum mă aflam și eu pe acolo, mă amestecai în mulțime și-i ascultai.

— Să mergem la domnul ministru Stănică Paleacu, propuse Olimpie Chelu, să-l felicităm în numele nostru și al întregului oraș. E întîia oară, cinstiți ruși, cînd capul încoronat al statului și-a ales un sfetnic din sînul orașului nostru... Mare cinste ni s-a făcut tuturor! Ce spun mare cinste. Enormă cinste! Colosală cinste...

Cîțiva îl aprobară:

— Să mergem... Să mergem să-l felicităm...

— Cuconul Stănică e gloria noastră.

— Mîndria noastră.

— O să îmbogățească județul și orașul.

— Să mergem să-l felicităm.

Mițiță Bîrcă și Olimpie Chelu o luară înainte. Se viri între ei și-i luă de braț și profesoara noastră, Desideria Găzaru. Mulțimea se înșirui după ei. Unul spuse:

— Poate ne iese ceva.

Altul zise:

— Oricum, să mergem. Stăpînirea e stăpînire. Nu strică dacă te dai bine cu ea...

Vrusei s-o apuc pe Calea Dunării în jos, către casă. Îmi tăiară drumul surorile Scutelnicu.

— Tu, n-ai mai venit de mult pe la noi, îmi reproșă Bibina.

— Am avut treabă. Examenele. Se apropie.

— Nu te mai scuza, mi-o reteză Marghioala, că nu te prinde. Am auzit că te-ai încurcat cu fata gazdei cu Despa. Îți plac merele acre...

— Cu Despa?

— Așa vorbește lumea...

— Să vorbească...

— Tu, nu glumi. Despa te înșeală. Trăiește cu Timon... O să-ți dăm amănunte. Să știi că negricioasa te bagă la apă.

— Copilării...

— Să mai vii pe la noi, îmi spuse Bibina. Să ne mai distrăm. Viața e scurtă.

— Au înflorit trandafirii, adăugă Marghioala. Avem ce să-ți punem la cheutoare.

— Poate, le răspunsei...

— Nu «poate», zise Bibina. Vino negreșit. Și cît mai curînd. N-o să-ți pară rău, Puiule.

Mai-mai că nu mă călcă o mașină. Noroc că șoferul stopă la timp. Era un Lincoln albastru, deschis, de toată frumusețea. Pe perne se lăfăia Lăpturel. Mă strigă:

— Urcă-te lîngă mine, frate-meu...

Nu-mi crezui ochilor. Lepădătura de Lăpturel în mașină!...

— Nu te sfii! Vino... Sîntem la putere... Sîntem mari...

— Cum adică?

— Ce mai calea-valea! Urcă-te...

Mă urcai lîngă Lăpturel.

— Ocolește mulțimea s-ajungem înaintea ei acasă la domnul ministru, îi porunci Lăpturel șoferului.

Mașina porni. Lăpturel îmi spuse:

— Cine s-ar fi gîndit astă iarnă cînd jucam cărți cu frații Pițigoi la cafenea că n-are să treacă anul și-are să-mi puie Dumnezeu mîna în cap...

— Nu-nțeleg, Lăpturel.

— M-a luat nenea Stănică șef de cabinet, la Comunicații...

— Mare lucru!... Să te fi luat cel puțin secretar general...

— Habar n-ai, băiete... Avem țara în mînă... Facem avere la repezeală... Profit de ocazie și mă și însor... Deocamdată trebuie să mă înțolesc. Mi-am și comandat o jumătate de duzină de haine... Și-o jumătate de duzină de pantofi... și două duzini de cămăși... și... și...

— O să arăți grozav...

— Tu nu înțelegi? Un șef de cabinet deștept e ca și un ministru... Acum nenea ministrul și cu mine sîntem Stat...

— Ce spui? La asta nu mă gîndisem. Vasăzică eu stau acum, în mașină, lîngă o parte din Stat.

— Te mai îndoiești?

— Nu, Lăpturel. Dacă spui tu...

— Avem în mîna noastră pîinea și cuțitul. Te asigur că nici n-o să ne înecăm cu pîinea și nici n-o să ne tăiem în cuțit.

Mașina trecu pe lîngă mulțime stîrnind praful și aruncîndu-l în ochii oamenilor. La poarta casei domnului ministru — casă mare, cu ogradă, pe Calea Dorobanților — mă dădui jos.

— Așteaptă pînă vin rușanii cu Bîrcă și cu Chelu. O să ai ce auzi. Vorbește nenea ministrul. Am colaborat și eu la discurs.

Ascultai povața lui Lăpturel. Mulțimea, condusă de Bîrcă, Desideria Găzaru și Chelu năvăli în curte.

— Ura... Ura...

— Să trălască domnul ministru Paleacu...

— Ura... Ura...

— Să guverneze o mie de ani domnul ministru Paleacu...

— Ura... Ura...

— S-ajungi prim-ministru, domnule Stănică...

— Ura... Ura...

Ieșit în prag, Stănică Paleacu ridică de pe capu-i rotund pălăria de paie. Soarele îi învălui fața adînc ciupită de vărsat. Căută să-și stăpînească emoția mușcîndu-și mustața tunsă scurt. Spuse:

— Cetățenii... Vă mulțumesc pentru dragostea ce mi-o arătați. Vă mulțumesc și pentru încrederea pe care o aveți în mine.... Am ajuns ministru. Mi-am împlinit visul... Ca ministru al majestății sale regelui, o să am grijă de țară. Ca om din Teleorman, însă, voi avea deosebită grijă de acest județ. Iar din acest județ vol avea și mai multă grijă de orașul nostru în care pînă și pietrele m-au văzut crescînd...

Se opri să-și tragă sufletul.

— Bravo... Bravo... strigă mulțimea. Un golan suit pe uluci folosi momentul de tăcere care se ivi și spuse tare:

— În primul rînd, cucoane Stănică, vei avea grijă de dumneata... În sfîrșit, te vei pricopsi...

Lăpturel se afla lîngă Paleacu. Făcu un semn cu mîna peste capetele mulțimii. De undeva de la margine cîțiva vlăjgani săriră pe îndrăzneț, îl deteră jos de pe uluci, îl înghesuiră, îl pocniră, îl călcară în picioare și, cînd omul nu mai avu putere să se valete, îl luară de mîini și de picioare, se depărtară și-l aruncară ca pe un bolovan în iarbă, pe un teren viran care mirosea urît din pricina gunoaielor aruncate acolo de vecini.

Ministrul își reluă cuvîntarea:

— Am să fac din județ o grădină iar din orașul nostru... Din orașul nostru... Voi ați auzit ce e Parisul?... Din orașul nostru am să fac un Paris... Un Paris mai ceva ca Parisul...

— Brava...

— Ura...

— Brava...

— Să ne trăiești!...

După Stănică Paleacu se lansă într-un lung discurs Mițiță Bîrcă. Deasupra găurii ochiului pe care i-l scoseseră, cu cincisprezece ani în urmă țăranii din Omida, avocatul purta monoclu negru. Îl ridică pe Paleacu în slăvile cerului. Îi elogie inteligența și energia. Îi proamări bunătatea inimii și dărnicia. Îi lăudă pînă și frumusețea fizică.

Paleacu îl ascultă plin de modestie. Cînd oratorul termină vărsînd o lacrimă din ochiu-i sănătos, Paleacu îl îmbrățișă. Îl îmbrățișă și pe Olimpie Chelu.

Desideria Găzaru întinse brațele:

— Și pe mine, domnule ministru... Și pe mine... Sfințește-mă și pe mine cu îmbrățișarea dumitale.

Orașul a intrat în fierbere, cum în fierbere a intrat toată țara. Între profesorii liceului s-a iscat dihonia. Casiu Turtulă candidă pe lista liberalilor. Alburiu, profesorul de desen, își încercă norocul pe lista care nu avea nici o șansă, a conservatorilor. Timon trecu la [illegible]ști. Ilie Tuie, solicitat de Lăpturel, reluză să se înscrie în partidul lui Stănică Paleacu.

— Să-i spui domnului ministru că nu-mi plac mascaradele. Nu am făcut și nu fac politică.

— O să te căiești, domnule Tuie...

— Vax! Mai am de trăit cel mult un an.

— Destul, ca să simți cum o să-ți băgăm unghia în git.

Drept urmare, Lăpturel a chemat-o pe Desideria Găzaru la București, s-a dus cu ea, în numele lui Paleacu, la Instrucție și i-a smuls numirea de directoare... Tuie se îmbătă o dată mai mult. Profesorii plecară să țină discursuri. Pe unii îi prinseră și-i bătură jandarmii, din ordinul lui Stănică Paleacu. Pe alții îi ciomăgiră și-i alungară țăranii. Timon căpătă bani și scoase, scriind-o singur de la un cap la altul, o gazetă săptămînală botezată „Barda". Îi bălăcări pe Stănică Paleacu și pe Colțan, o batjocori pe Desideria Găzaru și făcu aluzii străvezii la legăturile ei cu Colțan și cu Lăpturel. O învinui că cheamă la domiciliu elevi vîrstnici și-i inițiază în vicii... Despre Casiu Turtulă scrise că umblă prin sate nu atît după voturi cît în căutarea unei fete cu zestre. Nu-l iertă nici pe Alburiu. Stănică Paleacu chemă la el pe tipograf și amenințîndu-l cu arestarea îi smulse făgăduiala că nu va mai imprima „Barda". Îi lipsea lucrul? N-avea decît să tipărească gazeta lui: „Glasul Rușanilor".

— Dar această gazetă nu există...

— Ba există. O scrie Trandafir. Mîine poți pune sub tipar primul

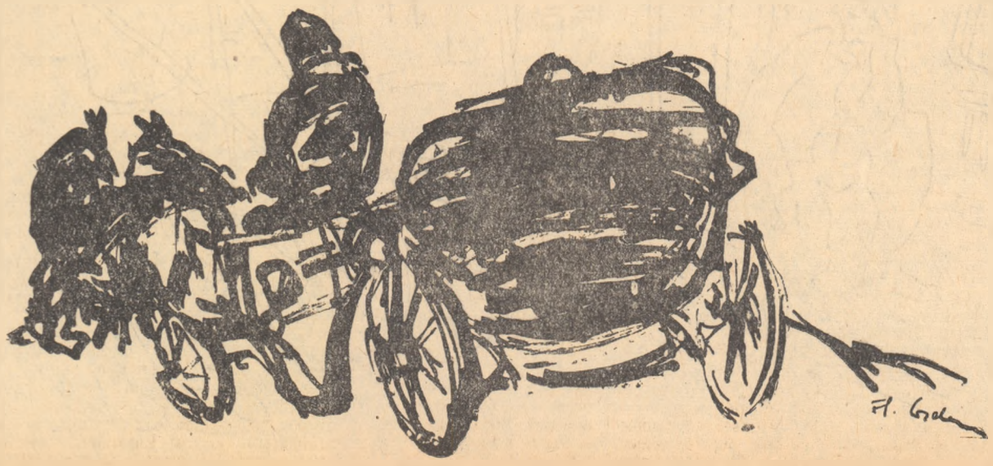

SÎNT AMARE

număr. Te asigur că va fi o bombă...

Trandafir Trandafirescu era un institutor cu condei ager care se înscrisese de curînd în partidul lui Stănică Paleacu.

Cînd apăru „Glasul Ruşanilor" Timon o băgă pe mînecă. Trandafir Trandafirescu îl acuză făţiş de imoralitate... Apărură în gazetă siluetele surorilor Scutelnicu. Se vorbi de casa deochiată a doamnei Ilse Hans. Timon fu învinuit şi de ademenirea de minore. Nu se preciză nici un nume dar se făgădui amănunte pe săptămîna viitoare.

Oraşul se bucură:

— O să avem de ce rîde. Timon o să-l batjocorească şi mai mult pe Paleacu.

— Am auzit că Timon o să dea în vileag afacerile necurate ale lui Coţan.

— Paleacu l-a atras lîngă el pe Feratos. Timon o să dezvăluie povestea cu nevestele şi cu doctorul Bezerian.

—Se zice c-o să publice şi fotografii picante.

Dar, în pofida tuturor presupunerilor, profesorul Timon se repezi la Bucureşti, năvăli în minister peste Stănică Paleacu şi propuse pacea. Ministrul, bucuros, îi făgădui larg sprijinul pentru viitor şi-l înscrise în partid. Timon oftă. Suspendă „Barda", îşi retrase candidatura de pe lista ţăraniştilor şi în cel de al doilea număr al „Glasului" în locul făgăduitelor amănunte cu privire la „Timon, ademenitor de minore" apăru, pe o pagină întreagă, un articol intitulat: „Pentru ce luşi alături de d-l Stănică Paleacu" iscălit de însuşi Timon.

Profesorii se certară în cancelarie, se insultară, se şi încăierară lovindu-se cu scaunele şi cu cataloagele. Rămăseräm de capul nostru. Intra secretarul prin clase şi ruga pe cîte un elev mai destoinic să stea la catedră, să le dea şcolarilor ceva de scris şi să aibă grijă să fie păstrată liniştea. Tuie nu se mai îmbătă. Veni zi de zi la şcoală. Îşi făcu orele. Mai făcu şi orele altora cu multă competenţă. Mulţi se bucurară de schimbarea guvernului. Cîrciumile, bodegile, restaurantele, birturile economice şi cafenelele se umplură de lume, iar zidurile fură năpădite de afişe.

VOTAŢI-L PE
STANICA PALEACU

Părintele judeţului şi al oraşului
Mîndria
ROMINIEI MARI

Văru-meu Jorj puse în vitrină fotografia mare şi înrămată a domnului ministru Stănică Paleacu. Îl mai imitară şi alţi negustori. Moşierul Oană Banaoaie, fost pînă la schimbarea guvernului primar al oraşului, le trimise vorbă:

— După ce cade Stănică Paleacu de la putere, vă duc pe toţi la faliment.

— Spuneţi-i lui cuconul Banaoaie că atunci cînd vor veni liberalii la putere o să punem portretul dumnealui în vitrină... Acum, dacă nu sîntem cu Paleacu ne mănîncă de vii, răspunsese văru-meu Jorj. Noi, negustorii, sîntem totdeauna cu guvernul.

Lăpturel revăzu «Ingerul» lui Mielu Guşă, îi veni o idee, îşi aduse aminte de Caba. Îl chemă şi-l comandă un panou.

— Mi s-au stricat ochelarii, spuse pictorul. Văd ca prin ceaţă. Dacă vreţi să vă execut panoul să-mi faceţi rost de o pereche de ochelari buni.

— Cîte dioptrii?

— Paisprezece.

— Dar chior eşti, nene.

Lăpturel se juca cu banii. Buzunarele îi erau doldora de bancnote noi nouţe. Îl ferici pe Caba. Îi cumpără ochelari, pînză, vopsele. Nu trecu mult şi în faţa berăriei Giuvelca se ridică într-o noapte un panou înalt de zece metri şi lat de şase. Pe panou suridea d-l ministru Stănică Paleacu, rezemat cu o mînă de o masă. Cu cealaltă, saluta o mulţime de ţărani şi tîrgoveţi care se uitau la el ca la Dumnezeu şi-l implorau cu braţele întinse. Pe masă se aflau uriaşe pachete de bani. În dreapta domnului Paleacu se înghesuia o cireadă de boi voinici, de Piatra-Neamţ, care-şi aşteptau stăpînii cu lanţurile în coarne. Caba le zugrăvise boilor ochi omeneşti, plini de şireţenie şi de o ascunsă bucurie. Pe boturile argintii ale boilor pictorul schiţase fericite zîmbiri. La cealaltă parte a ministrului se înşiraseră pluguri şi grape, secătoare şi semănători iar în fund de tot chiar o batoză de treierat. La partea de jos a panoului scria, cu litere mari, aurii, pe un mătăsos fond verde:

Votaţi-l pe
Stănică Paleacu

care

prin «Banca Tuturor»

de sub conducerea d-sale

vă asigură

împrumuturi cu dobîndă ţărănească,

Astfel

prin bunăvoinţa excelenţei sale

Stănică Paleacu

vă puteţi cumpăra

boi, unelte agricole, şi tot ce vă poftesc sufletul!...

Votaţi-l!... Votaţi-l!... Votaţi-l!...

Trecătorii zgîriră ochii. Unii se opriră şi admirară panoul. Alţii scuipară şi merseră mai departe.

— Reclama lui Stănică Paleacu e mai tare ca a lui Mielu Guşă cu „Ingerul" care duce sufletele spre cer.

— Ideea a fost a lui Lăpturel.

— Trebuie să-l fi plătit bine pe Caba.

— Aş! I-au făgăduit zugrăvirea bisericii de la Virtoape.

Tineretul universitar se mişcă. Grupul Napoleon. Increţitu-Celan-Velescu, numit „Generaţia nouă" intră în acţiune. O parte din studenţi părăsiră universităţile. Max Scholtze, fiul cofetarului vienez, Candid Feratos, fratele mai mic al morarului, Şerban Petrian, moştenitorul moşiei Poroschia, Benedict Berindu, de la Papa, cărora li se alăturase în chip neaşteptat pentru mine Mărin Săracilă din Turnu, al cărui părinţi erau goi şi lipiţi pămîntului, se arătară în oraş. Împrăştiară în negustorime şi pe la mahala o foaie studenţească şi noaptea umplură zidurile de afişe. „Generaţia nouă" se declară cu violenţă împotriva tuturor partidelor politice vechi. Sublinie primejdia evreiască. Pe comunişti îi atăcă şi ceru să fie stîrpiţi pînă la unul. Afişele anunţară venirea, pe curînd, în Ruşii de Vede, pentru „a se sfătui cu rominii adevăraţi" a profesorului Mitridat Velinski...

Studenţii ademeniră cîţiva parlagii şi chiar cîţiva elevi de liceu, dintre cei mai vîrstnici şi mai voinici. Adamian şi Mătrăgună părăsiră şcoala şi fură văzuţi ţinîndu-se de braţ cu cei cinci. Într-o noapte tinerii devastară o farmacie. În alta încercară să incendieze o dugheană şi două pînzării din gura oborului. Din fericire fură surprinşi de vardişti. Fugiră. Vardiştii chemară pompierii care stinseră focul şi pagubele rămaseră mărunte. În oraş însă începu panica. Noaptea, pe unele străzi, se produseră încăierări şi se auziră pocnete de pistoale. La biserica Sfîntului Teodor fură trase clopotele în miez de noapte.

— Vine profesorul vostru?

— Vine. E pe drum. Şi, într-o zi, sosi şi faimosul profesor Velinski. Ceata tinerilor din „Generaţia nouă" îl primi la gară cu flori. Îl aduseră cu lăutari, care cîntară doine romîneşti, pînă în centrul oraşului, lîngă statuia generalului Mantu. Acolo se cîntă „Deşteaptă-te romîne". Lumea, curioasă, se adună ca la urs. Profesorul Velinski se urcă pe o bancă şi vorbi. Aminti despre Dragoş întemeietorul şi despre Ştefan cel Mare. Îl pomeni pe Vasile Lupu şi pe Matei Voevod... Plînse halul în care a ajuns biata Rominie din cauza... Din şiră multe cauze... Răcîi glasul şi tună:

— Moarte comuniştilor...

Cîţiva derbedei strigară:

— Moarte... Moarte...

Studenţii îngenunchiară şi spuseră cu glas tare o rugăciune. După ce spuseră lungă rugăciune se repezară şi sparseră geamurile la cîteva prăvălii. Pătrunseră în localul poştei, pe cine se nimeri. Apoi se adunară din nou la statuia generalului Mantu şi cîntară încă o dată „Deşteaptă-te romîne"... Tocmai cînd răceau mai cu foc veni pe o uliţă lăturalnică şi se năpusti asupra lor un cîrd de partizani ai lui Stănică Paleacu, condus de Trandafir Trandafirescu şi de Timon, şi înţărcită cu cîţiva poliţişti. Îi înconjurară pe tinerii din „Generaţia nouă" şi începură a-i lovi cu bîtele. Unii scăpară cu fuga. Alţii încercară să se apună şi fură zdrobiţi. Profesorul Velinski, de la început, se făcu nevăzut. Dar noaptea se cernuseră noi spargeri şi se începă aprinderea cîtorva dughene... Cu cîteva zile înainte de alegeri circulaţia fu întreruptă. Armata căpătă ordin să păzească barierele şi drumurile. Satele pe care oamenii lui Stănică Paleacu nu le putură cîştiga fură declarate contaminate de boli molipsitoare.

— La Merişoara a izbucnit exantematicul.

— La Peteni holera.

— Ciuma face victime la Scriştea...

— Buba neagră nu s-a arătat încă?

— Nu. Dar n-are să mai întîrzie mult. O aruncă mîine-poimîine asupra satelor de pe Cătămîţei d-l ministru Stănică Paleacu...

Cu o săptămînă înainte de alegeri armata ocupă gara. Fără arestaţi cei bănuiţi a fi capii muncitorilor. Îi arestară, printre mulţi alţii, şi pe nenea Pavelescu. Nu scăpă nici ucenicul Sămînţă. Patrule înarmate colindau zi şi noapte străzile şi uliţele. Cîte o fată de pe la mahala se urca pe gard şi-i întreba pe soldaţi:

— Ce căutaţi, ostaşilor, cu atîta străşnicie?

— Ziua de ieri, fetiţo.

— Apoi, cu ziua de ieri n-o să vă mai întîlniţi niciodată.

Întruniri. Vorbărie. Scandaluri. Arestări... Să vă trăieşti, să vezi şi să crezi...

Ziua alegerilor fu plină de sînge. Ciomăgaşii rechiziţionară birjele tîrgului şi alergară de la o secţie de votare la alta. Frinseră mîini. Frinseră picioare. Rupseră coaste. Ciomăgiră spinări. Sparseră destule capete. Nu lipsiră nici omorurile.

A doua zi ziarele anunţară marele succes în alegeri al guvernului. Excelenţa sa, d-l Stănică Paleacu, care condusese operaţiile alegerilor de la Teleorman din localul prefecturii, cu telefonul, fu dat ca exemplu de energie şi pricepere politică. „În toate judeţele opoziţia a luat ici un loc, dincolo două. La Teleorman însă, unde îşi are reşedinţa d-l ministru Stănică Paleacu, guvernul nu numai că nu a pierdut nici un loc, dar, putem spune, s-a bucurat de o desăvîrşită unanimitate. Opoziţia nu a cîştigat nici un vot, unul măcar, de leac"...

Spre zluă, cînd Stănică Paleacu trecu spre Bucureşti cu rezultatul alegerilor, se opri pentru un ceas acasă. Nevastă-sa îl primi plîngînd:

— Stănică, ce-ai făcut, Stănică... Ai pus hăndrălăii să omoare oameni nevinovaţi, Stănică...

— De ce să nu-i pun? Aşa se face politică, proasto...

— O să te bată Dumnezeu, Stănică...

Lăpturel, care asistase şi-mi povestise mai tîrziu întîmplarea, spusese:

— Lasă, cucoană Aglaie... Dumnezeu mai are şi alte treburi decît să se ocupe de ce a făcut ori de ce nu a făcut d-l ministru...

Ţara îşi linse rănile şi se calmă. Se calmă şi oraşul în care trăiam şi treceam de cîteva ori pe zi şi pe noapte pe lîngă statuia generalului Mantu.

— Alegerile? Parcă nici n-ar fi fost alegeri.

Profesorii se întoarseră la catedre şi se împăcară. „Glasul Ruşanilor" îşi încetă apariţia şi talentele publicistice şi pamfletăreşti ale lui Trandafir Trandafirescu şi ale lui Timon nu mai avură unde se dezvolta. Directoarea Dumitra Găzaru ie ceru profesorilor să pregătească serbarea de închidere a anului şcolar. Profesorul Casiu Turtulă alese cîţiva elevi mai răsăriţi şi cîteva eleve mai chipoase printre care şi pe Valentina şi se apucă să pună în scenă — ca unul care văzuse pe vremea studenţiei lui patrucinci spectacole la Teatrul Naţional din Bucureşti — piesa „Se face ziuă" a lui Zaharia Stancu. Pe Adamian îl puse să înveţe pe dinafară două poezii patriotice de Mircea Rădulescu iar pe Iscru Mătrăgună să recite o anecdotă de Theodor Speranţia. El personal avea să ţină o conferinţă despre pasionatele lui Vasile Alecsandri. Alberu se obligă să decoreze sala şi scena...

— Dar să-ţi pui la bătaie tot talentul, îi spuse directoarea.

— Tot, domnişoară, tot...

Lăpturel mai veni de vreo două ori cu maşina prin oraş. Inspectă primăria. Inspectă liceul. Vizită şi şcoala de meserii unde ţinu un discurs în care le aminti elevilor că meseria e brăţară de aur.

— Mă insor, băiete. Mă insor, îmi spuse. Am găsit. Cu fata unui petrolist.

— Cîte sonde?

— Deocamdată douăsprezece...

— De ce te grăbeşti? Poate găseşti una cu douăzeci şi patru de sonde?

— Ar fi o prostie dacă aş mai aştepta.

— De ce, Lăpturel?

— Guvernul e şubred. Nu ne apucă Naşterea Domnului la putere...

— Dar abia aţi fost chemaţi să guvernaţi.

— Liberalii... Nici nu pot, nici nu vor să-i vadă pe aiţi mulgînd vaca cea grasă. Brătianu a şi început să-l preseze pe rege. Nenea ministrul spune că Brătianu îl are în buzunar pe rege... Prin Barbu Ştirbey...

— Şi Paleacu se resemnează la numai cîteva luni de guvernare?

— Cum o să se resemneze! Tratează cu Porcu. Cum se apropie sorocul, cum trecem la liberali cu organizaţie cu tot.

— Dar Banaoaie?

— Liberalii îl sacrifică. Se poate compara Banaoaie cu nenea ministrul? Elector ca nenea ministrul n-au avut liberalii în partidul lor de cînd au ei partid. Şi au partid cam de multişor.

Serbarea de sfîrşit de an avu loc într-un entuziasm general. Turtulă conferenţie trei ore în faţa unei săli arhipline. Biletele fuseseră vîndute de elevi prin familii. O parte din asistenţă căscă şi adormi. Alta făcu gălăgie şi-i ceru profesorului să-şi scurteze conferinţa. Turtulă veni pînă la marginea scenei, îşi potrivi ochelarii pe nas şi spuse:

— N-am s-o scurtez. Trebule s-o ascultaţi. E lucrarea mea de licenţă. Am muncit la ea şi-n timpul războiului, pe cînd mă aflam în tranşee...

Odată ce-şi aminti de război nu se mai putu opri. Îşi depănă amintirile de pe front. Cîţiva sughiţară. Nişte femei mai în vîrstă plînseră. Un găligan de la galerie strigă:

— Alecsandri!... Revino la Alecsandri!... Erai la: «Noroc, pe cîmpul vesel...»

— Revin....

Urmară recitările şi dansurile populare. Recitările, răcnite, înviorară sala însă dansurile populare, cu băieţii îmbrăcaţi în ciobănaşi şi cu fetele în ciobăniţe, o zguduiră. Praful de pe scena cinematografului Giuvelca sări în grindă şi umplu sala, intră în urechile şi nările spectatorilor, dar nu-l lua nimeni în seamă. Piesa „Se face ziuă" se termină tocmai pe cînd se făcea ziuă. Ieşind de la serbare întîlnii lăptarii, brînzarii şi zarzavagiii care îşi duceau mărfurile la piaţă. Mă gîndii la Despa. Ce avea? Parcă nu se simţea într-ale ei. Rămăsese acasă. Filipache dispăruse încă de pe cînd conferenţia Turtulă.

Pe cînd mergeam pe Calea Dunării către casă, o ţărancă frumuşică, ieşită în poartă, zîmbitoare şi cu busuioc la ureche, mă opri şi mă întrebă dacă n-aş vrea să cumpăr o găină neagră.

— Unde ţi-e găina?

Îmi arătă o cîşcă ascunsă printre salcîmi în fundul curţii:

— Acolo... Îmi trebuie zece lei.

— E mare găina?

— Nu. E micuţă.

— Şi... cum te cheamă?

— Evuşca.

Îi dădui zece lei. Îi luă, îi numără. Văzîndu-mă că plec, mă întrebă:

— Păi, doică, nu mergi să-ţi dau găina?

— Am să trec altă dată. Pînă atunci te rog să ai grijă de ea, să nu slăbească.

— Cine să slăbească? Găina mea? Nu! Nu slăbeşte.

Profesorii se arătară indulgenţi. Toţi şcolarii trecură clasa. Cei mai vîrstnici dintre noi furăm sfătuiţi să ne înscriem să mai dăm o clasă pe vară şi, dacă se poate, să depunem la cancelarie, odată cu cererea de înscriere, şi taxa pentru examen. Secretarul ne lămuri:

— Profesorii pleacă în vacanţă! Au nevoie de mărunţiş.

Rămăsei în oraş. Studenţii veniră în vacanţă şi începură iarăşi să se agite. Mărin Săracilă trase în gazdă la Scholtze, cofetarul vienez. Mă întîlnii cu el şi făcurăm împreună lungi plimbări prin preajma oraşului. Era blond, avea capul neobişnuit de mare pentru făptura lui firavă, şi ochii rotunzi, cenuşii, visători. Îmi citi, la umbră de salcîm, cîteva sonete. Îmi citi şi un mic dar arzător şi inspirat roman de dragoste.

— Ai avea succes dacă te-ai ţine de literatură, îi spusei.

— Încercări tinereşti, îmi răspunse. Numai încercări....

— De ce nu ai persista?

— M-a prins politica. Rostul generaţiei noastre, este să curăţim ţara de vechii politicieni şi s-o scăpăm de ovrei. Rominia trebuie să fie numai a rominilor. Comuniştii...

— Ce este cu comuniştii?

— Comuniştii trebuiesc lichidaţi pînă la unul. Ai auzit de Mussolini?

— Am auzit. Hoinăream prin Italia cînd da asalt, cu cămăşile negre, să ia puterea.

— Dar de Adolf Hitler ai auzit? Acum l-au închis. Îl ţin într-o puşcărie la München. Dar are să iasă şi-o să răscolească Germania. Ovreilor li s-a apropiat ceasul din urmă... Hitler o să-i omoare pe ovreii din Germania. Trebuie să-i omorîm şi noi pe ovreii noştri...

— Săracilă, dar cum de te poţi împăca tu cu părerea asta? Şi cum poţi fi prieten cu Scholtze, cu Berindu, cu Feratos, cu acela din Poroschia?

— Vrei să spui că aceştia nu sînt romîni de sînge? Nu are a face. S-au asimilat. S-au identificat cu aspiraţiile neamului nostru. Napoleon Increţitu spune că au o să treacă mult şi vom birui. Profesorul Mitridat Velinski...

I se aprinse obrăjii. Tuşi. Duse batista la gură şi se şterse. Batista se roşi.

— Sînge. Sînt oftic...

— Du-te la un sanatoriu.

— Cu ce? Crezi că degeaba mă cheamă Săracilă?

— Mărine, Mărine...

Filipache se împrietenise la cataramă cu jaică-meu Sîta şi cu plutonierul Burtan. Toată ziua îi pîca mucul în casa plutonierului. Seara ieşeau în trei, petreceau.

— Într-o zi o să dea peste voi plutonierul şi-o să vă omoare, Filipache.

— De ce să ne omoare? Sîta spune că Burtan nu e gelos, că ştie dar se face că nu ştie.

— Poate că într-o zi îl apucă gelozia.

— Nu-l apucă. E prea gras.

Ceilalţi feciori ai gazdei plecau de acasă înainte de revărsatul zorilor şi se întorceau osteniţi morţi după scăpătatul soarelui. Petriţa abia se mişca. Pîntecul îi crescuse şi i se fuguiase. Uneori venea la mine în odaie şi mă ruga să-i citesc cîte ceva. Altă-

ori îmi spunea să mă urc într-unul din duzi şi să-i scutur dude.

— Tu, mereu mi se face poftă de altceva.

— Din cauza sarcinii.

Seara, Mincă îi lăsa pe ceilalţi fraţi să vină acasă cu carul. Încăleca pe cal şi venea înaintea lor, în goană, intra în curte, se repezea şi-o lua pe Petriţa în braţe:

— Cum ţi-a fost astăzi?

— Bine, Mincă.

— Cînd crezi că ai să naşti?

— Eu ştiu? Într-o zi-două. Poate într-o săptămînă.

Toată casa o mîngîia, o gîngîulea, în aşteptarea evenimentului. Numai Despa, posomorîtă, închisă, tăcea şi ne privea pe toţi chiondoriş, cu duşmănie.

Într-o zi o privii mai cu băgare de seamă. Văzui cu mirare că i s-a lungit nţeluş faţa şi că pe pielea ei negricioasă i-au apărut mici pete galbene. Mai văzui ca i s-a cam îngroşat mijlocul. Nu-mi trecu prin cap să fac vreo presupunere. Eram prins de învăţătură. Deseori îmi petreceam serile cu fetele Scutelnicu care ma omoriseră cu florile lor pe care mi le tot puneau la cheutoare.

E supărată Despa! Să fiel... Ce mă priveau pe mine supărările ori nazurile ei?

— Ce-o fi cu fata mea? mă întrebă gazda. S-a schimbat şi nu pricep de ce.

— Creşte. E firesc să se schimbe. Ai fost şi dumneata fată. Poate ca tot atît de plină de nazuri.

— M-a ferit Dumnezeu. Eram cinci fete la casa mamei. Munceam pe ruptelea. N-aveam timp să ne sclifosim. Poate o fi bolnavă.

— Poate. Du-o la un doctor.

— Am vrut s-o duc. Mi-a spus că merge dar că îl ia pe doctor la palme.

În aria lor se aflau saleîmi şi sălcii iar în partea apropiată de fosta mlaştină secată răsăriseră şi crescuseră înalţi o sumedenie de plopi. Noaptea mă duceam şi mă lungeam pe iarbă în apropierea lor să le ascult neliniştea frunzelor.

În cealaltă parte a curţii, unde pămîntul era mai negru şi mai sănătos, gazdele sădiseră mai de mult cîţiva pomi. Nucii prinseseră rădăcini dar cu vremea se uscaseră. Merii şi corcoduşii, vişinii şi cireşii se ţinuseră bine. Îmbătriniseră, dar mai înfloreau şi îşi mai încărcau ramurile cu fructe în fiecare an.

În ziua aceea, al cărei sfîrşit avea să ne facă martorii unei întîmplări pe care nici unul dintre noi nu o presimţise, feciorii gazdei plecaseră la cîmp, din zori, cu secerătoarea. Se copsese grîul. Îl luaseră şi pe Filipache.

— Să ai grijă de Petriţa, îmi spusese Mincă. Dacă o apucă durerile facerii poate o să fie nevoie de moaşă. O să-ţi spună mama unde să te duci şi ce să faci.

Petriţa picotase toată ziua în casă, la răcoare. Mă dusesem de cîteva ori la ea în odaie şi o întrebasem:

— Cum te simţi?

— Bine. Dar mă apasă. Mi se pare că mă sufoc.

— Căldura. E prea cald.

— Poate...

Trecuse ziua. Trecuse şi înserarea. Mă lungisem, după prostul meu obicei, pe iarbă, în apropierea plopilor. Răsărise luna. Aşteptam să ajungă în vîrful lor. Ascultam cum susurau frunzele neliniştite. Şi, fără vola mea, în cap mi se închegau versuri.

Plopii mi-au ieşit în drum; beţi
Îşi legănau vîrfurile moi
În vîntul ce rostogolea scaeţi
Şi fum de păpădie spre zăvoi.

Plopilor, le-am spus, plopi de platină,
Ca şi voi sînt drept şi înalt.
Creşetul zburlit mi se clatină
De parcă-s pe tărîmul celălalt.

Ca şi voi sînt legat de pămînt,
În pămînt ca şi voi m-oi întoarce.
Am cu ţărîna un legămînt
Pe care nimeni nu-l poate desface.

Poate-mi sînteţi fraţi; vă ascult
Dar frunza voastră nimic nu-mi mai spune.
Strămoşii care-au vieţuit de mult
Încep în mine oasele să-şi sune.

Am auzit paşi. M-am pomenit cu Despa lîngă mine. Purta o rochie lungă şi albă. Semăna cu o fantomă.

— Tu, Gălbejitule, vreau să te întreb ceva.

— Întreabă-mă.

— Tu, Gălbejitule, ce crezi tu despre Timon?

— Dacă ai să stai jos, am să-ţi spun. Nu-mi place să te văd cum stai lîngă mine în picioare, ca o făclie aprinsă.

— Ca o făclie aprinsă...

S-a culcat pe o rînă ceva mai departe de mine.

— Ce vrei să ştii despre Timon?

— Dacă e sau nu om de treabă...

— Dar ce te interesează pe tine Timon?

— Ce mă interesează? Iată,..

S-a apropiat, s-a aşezat turceşte, mi-a prins mîna şi mi-a lipit-o de pîntecul ei.

— Ce vrei să spui?

— Nu-l simţi? Mişcă! Copilul lui Timon. E aici. Şi de două săptămîni a început să mişte,..

— Dar tu de cînd trăieşti cu Timon?

— De astă iarnă. N-ai ştiut? Am crezut că ştii.

— N-am ştiut.

— Nu mă mir. Năting cum eşti...

Avea dreptate. Eram năting. Mulţi ştiau, iar surorile Scutelnicu mi-o spuseseră nu o dată. Obişnuit cu bîrfelile oraşului crezusem că vorbele care umblau din gură în gură despre legăturile lui Timon cu Despa nu erau altceva decît bîrfeli.

— Lui Timon i-ai spus de copil?

— I-am spus.

— Şi ce-a zis?

— Să mă descurc singură.

— Cum să te descurci singură?

— Să-l lepăd. Sau să-i spun mamii că-l am de la tine şi să-l nasc.

Începui să rîd.

— Iată-mă deci şi tată. Ba încă tatăl copilului lui Timon.

— Nu ride, se răsti la mine Despa. Nu ride. Dacă le spun alor mei că e copilul tău au să mă creadă. Şi-au să te silească să mă iei de nevastă.

— Şi dacă n-o să vreau?

— Au să te hărtănească cu cuţitele.

Îmi oprii răsuflarea. Ascultai plopii. Sunau ca nişte lungi şi subţiri viori de argint. Vîntul lin era arcuşul plopilor.

O întrebai pe Despa:

— Cum ai să faci tu una ca asta? Ar însemna să minţi. Mai bine spune-le adevărul.

— N-au să creadă că Timon şi-a pus mintea cu mine. Nimeni n-are să mă creadă. Sînt atît de tînără! Şi, tu, sînt atît de neagră. Iar oraşul e plin de fete frumoase care se şi pricep la dragoste. Nimeni, tu, nimeni n-o să mă creadă.

— Am să mă duc să vorbesc cu Timon.

— Şi unde ai să-l găseşti? A plecat din oraş. N-o să se mai întoarcă. La toamnă au să-l numească la alt liceu, în alt oraş. Aşa că eu, Gălbejitule, am să le spun alor mei că tu te-ai legat de mine şi mi-ai făcut ruşinea.

Curioziţatea mă povăţuî să mă resemnez. Voii să văd ce o să iasă din toată povestea. Nu credeam că fraţii Despei m-ar fi putut tăia aşa, fără să încerce să afle adevărul adevărat. Îi zisei glumind:

— Spune-le. Dacă vrei, spune-le...

Despa tăcu un timp. Pe urmă îşi puse amîndouă mîinile pe pîntecul rotund:

— Mişcă. Iar mişcă. Uneori uit, dar copilul mişcă şi-mi aduce aminte de tot... De tot ce-am făptuit.

— Cel puţin l-ai iubit pe Timon?

— Nu l-am iubit. Nici o clipă nu l-am iubit.

— Dar el te-a iubit pe tine?

— Nu m-a iubit. Tot timpul glumea şi-şi bătea joc de mine. Pe mine nu m-a iubit niciodată, nici un băiat. Nici ţie nu ţi-am plăcut.

— Nu mi-ai plăcut.

Luna ajunse în vîrful plopilor. Despa mă privi scîrbită şi-mi spuse:

— N-am să arunc vina pe tine. Ar rîde mahalaua. Ar spune: „Despa s-a culcat cu-n strîmb. Cu-n şontorog. Nu se uita nimeni la ea. Era uriţică. Şi prea neagră"...

— Dar atunci ce ai să faci? N-ai să poţi să-ţi mai ascunzi sarcina multă vreme.

— O să vezi tu...

Se deschise poarta. Feciorii gazdei intrară cu secerătoarea în curte. Mincă se repezi la Petriţa:

— Ei, dragostea mea? Cum te mai simţi?

— Mi s-a apropiat ceasul, Mincă. Mă doare. Mă doare de parcă aş avea un lup în mine. Un lup care mă muşcă.

Filipache plecă după moaşă. Mincă îşi luă nevasta în braţe şi o duse în odaie. Ne aşezarăm, pe prispă, la masă. Despa se uită la noi toţi îndelung. Nu mîncă. Nu bău. Numai ne privi. Cu milă parcă. Se ridică şi intră în casă. Peste cîteva clipe ieşi purtînd în mînă un pachet rotund, înfăşurat în jurnal. Mamă-sa o întrebă:

— Unde te duci, Despa?

— În grădină. Să culeg cireşe. Am văzut că s-au copt cireşele. Mi s-a făcut poftă de cireşe, mamă.

— Adu-ne şi nouă cîteva. De gustare.

Nu mai răspunse. Se pierdu în întuneric printre pomii înecaţi în fumul alburiu al lunii.

Nu trecu mult şi văzurăm în fundul grădinii izbucnind şi ridicîndu-se printre ramurile cireşilor o flacără înaltă. Auzirăm un strigăt. Flacăra începu să alerge. Oarbă, se izbi de un cireş şi se opri continuind să se zbuciume de parcă ar fi fost suflată de vînt din toate părţile. Ne repezirăm. Pînă să ajungem le ea, flacăra scăzu şi se stinse. Ne lovi nările miros puternic de păr ars, de carne arsă, de benzină. Despa sta chircită lîngă trunchiul bătrîn al unui cireş încărcat de cireşe abia date în pîrg. Flăcările îi arseseră părul, rochia, carnea. Trupul ei gol era negru, negru... Mai negru de cum i-l ştiam. O privirăm şi lăsarăm să i se răcoească rămăşiţele. Gazda mă întrebă:

— Tu, de ce s-a omorît Despa? Ce i s-o fi întîmplat?

Ridicai din umeri:

— De unde vreţi să ştiu eu?

O vecină care venise să ajute la moşit spuse:

— Ce burtă mare...

— Din pricina focului, tu.

O înfăşurară într-un cearşaf. Codiţă o luă în braţe şi o duse în casă. Mincă ieşi din odaie şi ne spuse:

— A născut Petriţa.

Mamă-sa întrebă:

— Băiat?

— Nu, răspunse Mincă. Fată!

A doua zi după înmormîntarea Despei părăsii pentru totdeauna oraşul din cîmpul Deliormanului.

Zaharia Stancu

Ilustraţie de FLORICA CORDESCU

NOTE

Moduri de lectură

Scriam o dată că Dosoftei, primul nostru poet, este îndreptățit de aproape trei sute de ani, pentru că nu este citit. Într-o cronică din Contemporanul (nr. 14 din 11 aprilie 1958), tov. Al. Dimitriu-Păușești confirmă această afirmație. Vorbind, între altele, de poemele închinate luptelor de la Grivița de tînărul poet Nichita Stănescu (Tribuna nr. 12 din 22 martie același an) Al. Dimitriu-Păușești se ocupă cu solidă competență și de Dosoftei. În poezia Propovedanie a lui Nichita Stănescu este o strofă (citez după Tribuna): „Cazi vărgură-n genuche și te rogi / la urmele păstrate în arre. / Au fost umblînd cu chipure de inorogi / divinele preceia hire." unde este vorba de femeile care plîngeau moartea muncitorilor uciși în piețe (arire, formă rotacizantă a latinului arena = nisip, amfiteatru). Cronicarul Contemporanului combătînd aceste versuri (pe care nu-mi propun să le discut aci și nici argumentele, poate discutabile, din articolul amintit), le citează însă cu denaturări, (fără de genuche schimbat în genunchi, arire în arine) mai ales în versul al treilea, cărula îi schimbă și înțelesul: astfel, la Al. Dimitriu-Păușești, arirele „au fost umplute cu chipuri de inorogi".

Al. Dimitriu-Păușești vede în îndurerata vărgură a poetului un fenomen mai grav chiar decît invocarea Fecioarei Maria („care, subliniază cronicarul, nu-l chiar Fecioara Maria din Dosoftei"). Al. Dimitriu-Păușești nu știe însă că Dosoftei, în Psaltirea sa în versuri, nu s-a ocupat de Fecioara Maria, de care nu auzise regele David, psalmistul. Confundînd la transcriere cuvintele arhaice întrebuințate de Nichita Stănescu și confundîndu-l pe Dosoftei poate cu unul din cei patru evangheliști, neavînd așadar imaginea clară a obiectului asupra căruia s-a oprit, Al. Dimitriu-Păușești pășește în articolul din Contemporanul ca eroul unei notații din suita „Lanterna magică" publicată în 1929 (Unu, anul II, nr. 19) de Al. Dimitriu-Păușești: „Copilul se joacă în cuburi. (sic!). Dar fără imaginea lămuritoare va încurca totul și se va trezi ca între niște cuvinte sibiline".

S-a și trezit.

Iar dacă Al. Dimitriu-Păușești va citi Psaltirea lui Dosoftei (o poate consulta fie în ediția tipărită la Uniew, în 1673, fie în ediția publicată în 1887 de Academia Română sub îngrijirea lui I. Bianu), va afla două versuri folositoare în „Psalomul lui Asaf, plavețul dat de David, 49" (versurile 69—70):

Ce-mi spui tu de dereptate
și de dînsa stai departe?...

V. K.

Paiul din ochiul altuia

Revista „Teatrul" publică mai în fiecare număr o rubrică intitulată Clar-Obscur, care-i împărțită în două: de o parte sînt reproduse texte din alte publicații care exprimă limpede și just niște păreri despre spectacole; în cealaltă parte ni se servesc mostre de exprimare confuză, alambicată, aproape cu neputință de înțeles.

Ca să dăm o pildă, vom spune că la rubrica amintită, și anume în a doua subîmpărțire, s-ar încadra cu succes „Însemnările de spectator" pe care I. Safir le semnează în ziarul „Înainte" din Craiova (nr. 4073/1958 — măcar cele referitoare la spectacolul cu „Tragedia optimistă" pe scena craioveană.

Astfel, I. Safir începe așa: „Amatorii de teatru din Craiova — mulți la număr — s-au obișnuit de acum de mult timp să aziste la spectacolele Teatrului Național — de fiecare dată cînd este vorba de o premieră — cu un interes mereu crescînd".

Mai departe, I. Safir enunță această noutate:

„Punerea în scenă a „Tragediei optimiste" nu constituie o noutate. Ea a mai văzut lumina rampei nu numai în teatrele Capitalei, ci și la teatrele din Pitești, Arad, etc.".

Dar însă totuși, cu toate astea, care să fie oare „semnificația punerii în scenă a acestui spectacol la Craiova"? Ea „este dublă" — ne spune I. Safir. Și anume:

„...în afară de faptul... că EL (subliniere noastră) contribuie direct și efectiv la educarea maselor de oameni ai muncii în spiritul sacrificiului și intransigenței revoluționare, constituind o școală vie a comunismului, LUCRAREA ACEASTA (iar subliniere noastră) mai este și greu de pus în scenă, având în vedere elementele de epopee clasică pe care le cuprinde".

Deci dară, e clar ca bună-ziua: cum cuprinde elemente de epopee clasică, el — adică lucrarea — contribuie direct și efectiv, iar pe deasupra ea — adică spectacolul — e greu de pus în scenă, ceea ce duce fatal și logic la o dublă semnificație, care ilustrează un împătrit galimatias. Cum s-ar zice, ea — adică articolul lui Safir e o adevărată perlă. Perlă demnă a se încorpora în rubrica „Obscur" a revistei „Teatrul"

În adevăr, I. Safir, în ale sale „Însemnări de spectator", citează, întru sprijinirea celor „susținute" de dînsul, un pasaj dintr-un articol al lui Horia Deleanu la revista „Teatrul". Pasajul acela care exprimă nu se știe ce, este atît de alambicat și de confuz încît nu e de mirare că I. Safir îl citează, sprijinindu-se pe el. Noi n-o să-l mai re-reproducem pasajul obscur fiind și lung. Însă, pentru încredințarea cititorului, o să redăm mai jos alt pasaj, desprins din proaspăta articolaș tipărit recent (cu litere cursive) în revista „Teatrul" nr. 1/1958 de către criticul citat de I. Safir, Zice Horia Deleanu chiar în capul articolului:

„Li se întîmplă uneori oamenilor de artă să se simtă stînjeniți de presupusa boemă a profesiunii lor, de limitele mai flexibile, mai puțin susceptibile de compartimentare excesivă ale existenței lor în muzică, plastică ș.a. În această perspectivă, ei ajung să realizeze un complex de inferioritate — desigur subiectivat — în raport cu mișcătoarele științelor care funcționează prin axiome, teoreme, reciproce infailibile".

Trebuie să recunoaștem că, chiar flexibile, limitele sînt limite, că autorul e tare în matematici și că e infailibil. Mai ales trebuie să recunoaștem că e foarte clar obscurul.

L. Sb.

C. ALBANY — *„Munca de creație"*

(Expoziția Institutelor și Școlilor de arte plastice deschisă în cinstea Festivalului Republican al Tineretului)

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

„versiunea unu", „versiunea de mînă", „versiunea transcrisă", „versiunea caligrafică", „textul definitiv unu" și „textul definitiv doi" (timp de o jumătate de oră, parcurgem zeci și sute de ciorne, fișe, însemnări, tăieturi din ziare, pagini de manuscris modificate în întregime și refacem itinerarul „Mielului turbat" timp de doi ani și jumătate cît a stat pe masa de lucru a autorului). Îți arăt toate astea într-un scop bine definit. Fiindcă am sentimentul că mulți dintre tinerii mei confrați își scriu piesa, adesea, într-o primă și ultimă versiune, o dau la dactilografiat și după aceea încep munca pe... culoarele Ministerului (!!!). Crezi că exagerez? Dar ceva din ceea ce spun este totuși adevărat, altfel nu-mi pot explica atîtea inadvertențe, scăpări, rezolvări ilogice cîte apar în lucrările unor talentați dramaturgi, tot atîtea cusururi care afectează și mesajul piesei și posibilitatea ca lucrarea să ajungă la înțelegerea și la inima spectatorului.

— Desigur, vă referiți la anumite piese jucate în ultima vreme. Am fi curioși să cunoaștem cîteva exemple.

— Iată: îți voi da numai două exemple privind piese pe care le consider valoroase (de aceea și îndrăznesc să mă refer la ele). E vorba de „Cinstea noastră cea de toate zilele" a lui Al. I. Ștefănescu și de „Zile de februarie" de Liviu Bratoloveanu, două lucrări oneste, izvorîte dintr-o frămîntare sinceră, vehiculînd amîndouă idei și sentimente autentice. În „Cinstea..." actul al doilea, eroul tînăr al dramei, Mircea — îmi pare — îi dezvăluie tatălui său frămîntarea prin care trece. Tulburat, îngrozit chiar, tatăl îi spune fiului: „Mărturisește și mamei ce mi-ai spus mie". Și, într-adevăr, Mircea își face și a doua oară spovedania. (În treacăt fie spus, n-am înțeles deloc de ce era obligatoriu ca mama să fie vitregă). Dar, în sfîrșit, stupefiată de cele auzite, mașterа lui Mircea îi răspunde: „Spune tot ce mi-ai spus mie"... lui Jules Cazaban, un soi de confident al casei. Și publicul e obligat, sărmanul, să asculte aceeași confesiune a treia oară. Cum e cu putință asemenea eroare dramatică? Și al doilea exemplu: în „Zile de februarie", piesă eroică de certe calități, personajul principal al piesei rămîne în toiul evenimentelor tragice văduv și cu povara a doi copii nevîrstnici. O vecină începe un dialog — altminteri emoționant — cu eroul, privind viitorul unuia din copii, pe care propune să fie trimis la țară. Întrebare grea și dureroasă pentru un părinte. Spectatorul e, bineînțeles, solicitat și participă la episod. Dar autorul vitreg și cu eroii și cu publicul uită că a deschis o paranteză dramatică însemnată și abandonează ideea, așa cum de altminteri abandonează multe din firele importante ale conflictului.

— Ce spune critica dramatică în această privință?

— Sînt mulțumit că-mi pui această întrebare. Se ocupă de abordarea unor subtile probleme de estetică, discutînd: „modernismul și modernitatea", „brechtismul și teatrul de idei" ș.a.m.d. Cred că talentata noastră critică dramatică, mai respectuoasă față de bunele tradiții în materie — e bine de amintit că au făcut strălucită cronică dramatică Eminescu, Caragiale sau Arghezi — ar fi mult mai utilă mișcării noastre dramatice, dacă ar accepta să facă o cronică mai concretă, mai tehnică, mai legată de problemele meșteșugului dramatic, atît de dificil și, din nefericire, atît de disprețuit.

— Disprețuit?

— Cred că nu greșesc, fiindcă iată ce se întîmplă. Mi-a fost dat de nenumărate ori să citesc: piesa X, a dramaturgului Y, e admirabilă, plină de poezie, adîncă (vorba lui jupîn Dumitrache „e scris adînc"), dar nu e deloc construită. Hai să mutăm judecata, o asemenea judecată critică într-un alt plan. Ce ai spune dumneata despre un critic plastic, care, chemat să-și dea părerea despre construcția X, a arhitectului Y., ar scrie: casa e admirabilă, minunată, inspirată și originală. Are un singur defect: se dărîmă peste locatari. Zîmbești de pomană. Crezi că n-avem piese care se dărîmă peste spectatori? Numai că, vezi d-ta, critica scrie ce scrie.

— Probabil că iarăși vă referiți la cîteva cazuri concrete.

— La ce mă refer, se va vedea limpede în „Falsul tratat de dramaturgie" pe care l-am terminat și pe care-l voi preda peste cîteva zile editurii. Dar fiindcă mă ispitești, iată, îți voi da un singur exemplu, privind un aspect neverosimil al raporturilor dintre critică și creație. Îți sînt desigur cunoscute cele două piese slabe ale lui Davidoglu, reprezentate anul trecut la Teatrul Nottara. Și totuși un critic (e vorba de Andrei Băleanu) scrie în „Gazeta literară", da, da, chiar în „Gazeta literară", o cronică pe o jumătate de pagină, pe care, cine n-a citit-o, trebuie s-o caute neapărat în colecție, cu titlul: „Doi Davidoglu într-o singură seară". Mă-ntreb și acum stupefiat: cui servește o asemenea cronică? — Publicului? Publicul și-a spus cuvîntul din seara premierei, după primul act. — Autorului? Mă-ndolesc. — Cronicarului? Nu mai insist. E suficient să reamintesc însă un singur lucru: Nicolae Iorga a afirmat odată în scris și sub semnătură că Vasile Pop, scriitor pentru uzul scărilor de serviciu, e un mare romancier. Și, din clipa aceea, Nicolae Iorga și-a încheiat pentru vecie cariera critică.

— Atunci?

— Atunci înseamnă că e utilă o mai mare pondere, un simț de răspundere mult mai pronunțat din partea cronicarilor noștri și cînd e vorba de sentințe apologetice, și cînd se dau verdicte ce pun pe o lucrare pecetea netrebnicieî.

— Pentru că ne aflăm la capitolul „critică", ar fi interesant acum să cunoaștem care sînt, după părerea dvs., cerințele unei adevărate critici dramatice?

— Simt nevoia unei critici teatrale talentate, pasionate, aprige, necruțătoare, privind dramaturgia ca pe o cauză a ei. Simt nevoia unei critici polemice, în sensul nobil al cuvîntului, provocînd discuții înflăcărate, în care nici una dintre părți să nu-i pună celeilalte în discuție bunacredință.

— Și totuși, critica noastră dramatică...

— Aș fi nedrept, și „Falsul meu tratat de dramaturgie" arată acest lucru, dacă aș spune că nu avem asemenea cronicari. Aș voi însă ca fenomenul să fie mult mai general.

— Cred că pînă acum am supărat destul critici și dramaturgi. Să trecem la altceva. Ce ne puteți spune în legătură cu atît de discutata și controversata problemă a ACTUALITĂȚII în teatru?

— Am impresia că stăm să căutăm și vrem să descoperim, în 1958, ceea ce am arătat că știm să înțelegem bine în 1947. Explică-mi dumneata cum vine asta. Acum un deceniu, cînd Lucia Demetrius scria „Cumpăna", cînd Davidoglu scria „Minerii" și cînd, dacă îmi îngădui, scriam eu „Iarbă rea", știam ce este actualitatea. Și acum, zece ani mai tîrziu, ne întrebăm, naivi și ingenui, ce ascunde acest termen?

— Atunci, dacă-mi permiteți, care este totuși cauza?...

— Acestei amnezii... Da, fiindcă acesta e termenul. Cred că e vorba de un fenomen mai adînc și mai ramificat decît pare la prima vedere, dar nu imposibil de explicat. Cum spuneam, acum un deceniu noi am arătat că știm ce se înțelege prin actualitate. S-au scris atunci piese ca: „Minerii", „Cumpana", „Ultimul mesaj" și de-a lungul anilor „Oameni de azi", „Pentru fericirea poporului" și altele. Toate aceste lucrări păcătuiesc printr-un viciu comun: nu întotdeauna caracterele sînt suficient de adîncite, de explicitate pe plan omenesc. Drama nu atinge acea dimensiune umană care să-i dea universalitate și durabilitate în timp. Dar piesele erau străbătute de florul timpului și mai ales îmbrățișau un „fond omenesc" inedit care nu mai urcase, în literatura noastră vorbesc, pe scenă. Defectele schematismului erau inerente. Dar drumul scrierii acestor piese era bun, deși plin de dificultăți. Mai tîrziu, au început să ne apară cu limpezime și defectele pieselor. Sentimentul meu este că din pricina cusururilor reale și pe care nimeni nu-și propune să le nege, n-am mai văzut ceea ce e cu adevărat bun, nou, îndrăzneț în acest teatru. Ne-am aflat, unii dintre noi, în situația unui tată care, exasperat de plînsul nesfîrșit, și de ce n-am spune-o, uneori plicticos al noului născut din leagăn, nu-și mai vede între scutece copilul, ci doar un izvor nesfîrșit de urlete și scîncete. Totuși, ce poți să-i faci? — dacă vrei să ai un copil, trebuie să-i suporți și lacrimile, și capriciile, și nopțile nedormite.

— Cu alte cuvinte, dacă înțeleg bine, dvs. vorbiți de un schematism fatal.

— Mă obligi să-mi iau măsurile de precauție. Să nu-și închipuie grafomanii, manufacturierii de „drame actuale" triviale prin lipsa lor de talent, că vreau să le justific producția. Aceste vulgare confabulări nu fac decît să compromită ideea de teatru revoluționar, de teatru actual, și trebuiesc sancționate. Dar îmi voi întoarce întotdeauna fața spre o piesă bună, cutezătoare, în care intuiesc talentul, onestitatea, dorința de a spune ceva nou, chiar dacă voi simți acolo și stîngăcia, și dificultățile inerente ale începutului.

— Ar fi timpul acum să ne întoarcem totuși la prima întrebare. Ce lucrați în prezent?

— Sper să termin pînă-n toamna „Bastonul de mareșal". E vorba de o comedie lirică din lumea tineretului nostru. Nimeni nu va putea să bănuie că nu m-am documentat, fiindcă, precum vezi, am tineretul în casă. (Facem cunoștință cu fiul autorului, un tînăr student, în vîrstă de 18 ani). Cu prilejul ultimei mele călătorii în Uniunea Sovietică, am povestit amănunțit unor oameni de teatru subiectul. A trezit interes iar teatrul leton mi-a... achiziționat într-un fel lucrarea, piesa urmînd să se joace în același timp la București și la Riga. Sînt de asemenea destul de avansat — și mi se întîmplă pentru prima dată în viață să lucrez concomitent la două piese — cu „Simfonia patetică", dramă de familie, constituind partea a doua dintr-o trilogie ce se va încheia cu „Întoarcerea fiului risipitor" și al cărui început l-am făcut cu „Rețeta fericirii".

Și după ce am epuizat întrebările noastre (asigurăm cititorii că cele mai multe s-au iscat pe parcursul discuției) l-am părăsit pe Aurel Baranga, cerîndu-i scuze pentru faptul că l-am stingherit de la lucru.

Valeriu Ripeanu

Destinul lui Adrian Leverkuhn

(Urmare din pag. 1)

mînt, sau închis într-o izolare iremediabilă deși mîndră". În fața încercărilor juvenile ale lui Leverkuhn de a crea o muzică formal extrem de îndrăzneață, de liberă față de tradițiile muzicale și de umanitate, Serenus Zeitblom reflectează: „Ce este libertatea? Liber poate fi numai ceea ce este perfect neutru. Ceea ce are caracter nu poate fi niciodată liber, este marcat, determinat, legat". Creația și viața lui Leverkuhn vor fi și ele marcate cu semnul unui destin tragic, pentru că făptura purtînd trăsnetele unei genialități impure (cum se exprimă biograful) el are un caracter ferm, cu neputință de modificat, mergînd cu pași lipsiți de șovăire către damnare.

Dar cu Serenus Zeitblom am introdus în exegeza lui „Doktor Faustus" celălalt termen esențial pentru disputa dramatică al cărei obiect este romanul lui Thomas Mann. Într-adevăr, biograful și amicul lui Leverkuhn nu este un simplu „raisonneur" al tragediei compositorului, nu este numai acela care, urmărind pas cu pas evoluția către damnare a prietenului său, ne oferă împreună cu datele esențiale ale dramei și sancțiunea ei, explicația ei cauzală. Serenus Zeitblom, fără a avea relieful extrem de mușchiat al eroului cărții, este cel de al doilea personaj necesar. Dacă prin însăși forța creației realiste a romancierului (care este și o forță a generalizării subtile și cuprinzătoare), Leverkuhn simbolizează damnarea prin izolare de uman și prin specularea iraționalului, Zeitblom este acea parte a tragediei germane care a prevăzut dezastrul și, scăpată de marasm, are puterea de a privi în viitor, într-un viitor mai bun, ca urmașă a umanismului tradiției progresiste germane.

Disputa în „Doktor Faustus" este între cele două Germanii ale epocii noastre: Germania demoniacului și anti-umanului, împrăștiind în jur-i numai distrugere și nefericire, și Germania marilor culmi ale umanului. De la început, Serenus Zeitblom se recomandă ca „succesor al umaniștilor germani din epoca „Scrisorilor către oameni obscuri" — ale unui Reuchlin, unui Crotus von Dordheim, unui Mutianus, unui Eoban Hesse. Demoniacul — adaugă Serenus — cu toate că mă feresc de a-i nega influența asupra vieții noastre, mi-a părut întotdeauna străin prin esență, l-am exclus prin instinct din concepția mea asupra lumii..." El este un dascăl de umanistică, dintr-o provincie germană, retras înainte de timp din exercițiul funcțiunii sale, ca adversar al gîndirii fasciste. Serenus Zeitblom nu este un militant antifascist, este un simplu intelectual, pentru care nazismul constituie o plagă a umanității și tradiției umaniste germane. El începe să scrie biografia lui Leverkuhn în ziua de 27 mai 1943 și trăiește ca patriot, cu intensitate, întreaga dramă germană. Ca patriot și umanist, el exclamă îndurerat, în paginile însemnărilor sale zilnice: „...mai înfiorătoare decît înfrîngerea germană, ar fi victoria germană". Paginile în care Zeitblom își așterne impresile sale asupra nazismului și imensei tragedii a unei Germanii care îi apare identificată pentru totdeauna, în ochii umanității întregi, cu crimele și ororile hitlerismului, sînt pagini antologice pentru gîndirea germană progresistă.

Dascălul de umanistică trăiește în izolarea sa de la Freising pe Isar, într-un fel, drama națiunii căreia îi aparține. El notează undeva că cei doi băieți ai săi, adepți fervenți ai hitlerismului, dacă ar avea cunoștință de însemnările sale, nu ar ezita să-l denunțe autorităților fasciste.

Biografia pe care o scrie Zeitblom este o retrospecție, dar trecutul, pentru biograf, nu este decît un prezent dispărut și care trebuiește recreat. Fiecare linie a portretului moral al lui Leverkuhn este impregnată de drama pe care o trăiește biograful, astfel încît la urmă, aproape fără surprindere, pentru biograf sau pentru cititor, în tragedia compozitorului Leverkuhn ai proiectată tragedia Germaniei lui Hitler, fără nici un raport de identitate, totul exprimat în extrem de fine corespondențe.

Cele două planuri temporale și istorice se întrepătrund, prin pana lui Zeitblom, și se explică reciproc. În orice caz, Zeitblom este rațiunea istorică și politică a fenomenului estetic de ordin iraațional: Leverkuhn. În cele două figuri de prim plan ale romanului, cititorul are cei doi termeni ai marii dezbateri a secolului nostru.

Adrian Leverkuhn este vlăstarul unei vechi și luminoase familii de cultivatori săsenci. Prin intermediul lui Zeitblom, Thomas Mann trasează cu o extremă amănunțime antecedentele familiale și personale ale geniului damnat. Problema pentru romancier era, în mod clar, de a descrie organic, din țesătura densă, realistă, a istoriei, proiecția mitică: transformarea lui Leverkuhn într-un Faust pentru care răscumpărarea este exclusă și apariția Diavolului, stăpînul elementului creator al compositorului. Dacă în „Doktor Faustus" trecutul este un timp al prezentului, fantasticul este straniul este un element al realului, validat prin știință, perfect explicabil rațional. Leverkuhn aparține unei informații publice pe care Zeitblom o definește ca frigiditate. De o inteligență excepțională, capabil să recepteze cerebral și în mod similar fenomenele vieții, Leverkuhn are de fiecare o carență a simțurilor și sentimentelor.

Reacțiile sale sentimentale sînt aproape nule. Incapabil de iubire în sensul comun al cuvîntului, el este complet indiferent față de contingențele exterioare, față de viața socială din care face parte ca un atom constitutiv. Este înconjurat de un halo de glacialitate. „Voi compara izolarea sa — scrie Zeitblom — cu un abis, în care toate sentimentele ce i se ofereau se cufundau tăcute, fără a lăsa vreo urmă". Nu are afecțiune filială și dintr-un sentiment de superioritate nu afirmă nici o preferință pentru vreun studiu oarecare. Glacialitatea sa are un corespondent într-o puternică aplecare către ironie. Viața, lumea, îi apar ca o parodie a unei alte existențe, imaginată cerebral. În realitatea comună, supusă distanțării sale ironice, totul poartă semnul ambiguității, destrămării ca existență concretă, cu un contur cert. Faptul că aproape întreaga sa creație artistică va porni din imboldul parodierii, al distrugerii prin negare ironică sau tragică, devine de înțeles. Ca tînăr el este atras de glacialitatea maeștrilor olandezi ai stilului polifonic, de lipsa lor de sensualitate, inocuită prin expresia unor complicate calcule cerebrale. Încă înainte de a fi pătruns arcanele creației muzicale, în muzică îl atrage raportul mental al acordurilor: „Raportul este totul — spune el. Și dacă vrei să-i dai un nume mai precis, acest nume ar fi ambiguitate... Muzica este ambiguitatea ridicată în sistem".

La vîrsta studiilor își manifestă dorința de a urma teologia, în credința (mărturisită mai tîrziu) că dogmele religioase vor înfrînge orgoliul său glacial, înclinarea către ironia distructivă. Dar mediul teologal, cu ipocrizia lui inevitabilă, îi oferă o latură comică, de natură să intensifice înclinările-i native și părăsește teologia pentru muzică. Acum, Leverkuhn trăiește una din dramele hotărîtoare ale existenței sale. La Leipzig, un ghid ocazional îl conduce, fără să i se fi cerut, la o casă de toleranță. În prezența femeilor, Leverkuhn este siderat de emoție. Din studiile teologale a rămas cu ideea că femeia este un domeniu al impurului, un instrumentum, intermediu al demoniacului. Ca să-și ascundă emoția se așează la inevitabilul pian al instituției, și cîntă. De el se apropie o brunetă, cu ochi migdalați și gură senzuală, și cu brațul gol îi mîngîie obrazul. Înnebunit, tînărul sparge „cercul de voluptate infernală" și fuge. Atingerea femeii necunoscute (o Esmeralda spune el, amintindu-și de imaginea Haeterei Esmeralda, fluture cu aripi transparente, „de o nuditate diafană, prieten al penumbrei crepusculare", pe care tatăl său, fantasc amator de straniu natural, îl arătase la vîrsta copilăriei, într-un album), îl zguduie. În acest contact cu „demoniacul" este tulburat de căldura ființei, care a pătruns pentru o clipă în glacialitatea lui suverană. Chinuit de amintirea clipei va reveni mai tîrziu la locul întîlnirii cu Esmeralda — dar femeia a plecat. O caută cu înfrigurare și o găsește în cele din urmă într-o casă de prostituție dintr-un tîrg depărtat. Femeia nu-l recunoaște decît cu greutate, dar emoționată de pasiunea stranie a tînărului, îl pune în gardă împotriva ființei sale, rivnită cu atîta puritate, mărturisindu-i maladia gravă de care suferă. În „instrumentul diavolului" răsună glasul prevenitor al unor profunde sentimente umane. Leverkuhn trece peste prevenire și săvîrșește, pentru prima și ultima dată în viața lui, o comuniune care îi este fatală. Stigmatul infecției luetice îi va curma viața, în plină maturitate, prin marasm cerebral. Apropierea de uman este pentru Leverkuhn distructivă. Iubirea îi este interzisă prin însăși frigiditatea lui constitutivă. Am sentimentul că Thomas Mann a insistat asupra acestui moment din biografia lui Leverkuhn nu numai pentru a explica științific finalul faustian (în sensul vechilor cărți populare), dar mai ales pentru a sublinia sensul tragic, inuman, al gîndirii lui Leverkuhn. Erosul și umanul sînt pentru el expresii ale răului, care trebuiesc desființate. Prin muzică, manifestare atît de profund umană, el caută să distrugă rațiunea, bucuria, umanul.

Ion Vitner

CE E PRINCIPAL?

(Urmare din pag. 1)

critici anteriori nouă pentru a afla cum sînt construite romanele, poeziile etc. Critica nouă are a spune ceea ce critica veche n-a spus și nu putea spune, nu a repeta sau a parafraza ceea ce a spus mai bine sau mai puțin bine critica din trecut despre structura intimă a imaginii, despre stil, mijloace de expresie etc.

În acest sens, din cele trei articole recente, scrise despre Matei I. Caragiale — al lui A. E. Baconsky în „Steaua", al lui Ov. S. Crohmălniceanu în „Viața românească" și al lui M. Petroveanu, însoțind volumul „Craii de Curtea veche" apărut de curînd — cred că primele două, oricît de subtile ar fi comentariile pe care le conțin, nu spun lucruri în esență noi despre scriitorul analizat. Ba chiar, rămînînd, fiecare într-o măsură diferită, la nivelul unei viziuni pe care noi, cei de azi, trebuie s-o depășim, nu clarifică adevăratul profil al lui Matei I. Caragiale și, prin aceasta deruteazа pe cititor.

Folositor mi se pare articolul lui Mihail Petroveanu, care aduce multe lucruri noi, dintr-o perspectivă actuală, cu privire la personalitatea și opera scriitorului în cauză. Dacă acest articol ar fi cuprins și o mai susținută analiză a felului în care profilul scriitorului se definește nu numai ideologic ci și artistic, atunci ar fi răspuns bine principalului obiectiv al criticii literare. În schimb, cred că recenta cronică a lui Mihail Petroveanu despre volumul „Călători prin constelații" de Mihai Beniuc nu răspunde obligației de care vorbeam: criticul ia aici în cercetare, cu atenția care-l caracterizează și cu dragoste evidentă față de poezia analizată, ceea ce e permanent în creația lui Beniuc. Adică el se străduiește să demonstreze că, și în acest volum, Beniuc e tot Beniuc. Și demonstrează! — lucru de altfel nu prea dificil, întrucît la poeții mari vei recunoaște totdeauna elementele lor permanente, în orice lucrare.

Cred că aici criticul trebuia să mai facă încă ceva — și anume, demonstrînd că Beniuc e tot Beniuc, să vadă cum slujește arta permanentă a lui Beniuc temele noi pe care și le propune poetul în acest volum. Poate că ajungea la concluzii mai puțin favorabile sau mai favorabile poetului — în orice caz, pentru cititor și pentru literatură și chiar pentru poet însuși, era mult mai folositor, căci se stabileau bazele judecății de valoare prin raport cu aspirațiile vremii noastre, cu mentalitatea, trebuințele intelectuale și materiale, cu trebuințele estetice ale orînduirii noastre.

Ceea ce socot că trebuie să aibă critica noastră în vedere, în primul rînd, e, deci, acest criteriu general și comun de apreciere, în aplicarea căruia, apoi, se pot observa diferitele modalități critice, diversele feluri de a găsi și stabili esențialul în opera literară.

Adică, cer criticii, ceea ce ea, la rîndul ei, trebuie să ceară literaturii. Din acest punct de vedere, dacă critica literară s-ar preocupa mai ales de modalitățile stilistice ale scriitorilor și operelor, socot că s-ar ivi cea mai nedorită contradicție între scopurile literaturii și scopurile criticii, care-și revendică totuși țeluri comune.

Și anume, critica literară cere creației o cît mai strînsă legare de actualitate, de viața vie a timpului nostru, de oamenii contemporani. (Evident că discutăm despre acele lucrări care îndeplinesc cerințele artei, care sînt literatură și nu despre pseudoliteratură.) Dacă ea cere acest lucru, e obligatoriu atunci ca să și analizeze literatura din perspectiva acestei cerințe, adică din punctul de vedere al vieții noi, al actualității, al problemelor și bucuriilor și felului cum se rezolvă necazurile oamenilor contemporani. Să confrunte deci creația cu modelul ei sau, mai bine, cu izvorul ei, analizînd mijloacele cu care se face acest lucru, în măsura în care aceste mijloace au slujit la realizarea scopului esențial al operei.

Altfel, se creează contradicția de care vorbeam — creația literară se preocupă de actualitate, de viață, iar critica de modalități artistice. Undeva ele se vor întîlni totuși, dar nu în ceea ce e esențial.

Așa încît, în ce mă privește, apreciez meșteșugul criticilor care refac cu talent atmosfera unei cărți, clădind o nouă operă, succintă, cu mijloacele pe care i le oferă un scriitor — este cazul multor articole ale lui Dumitru Micu — apreciez subtilitatea în analiza structurii imaginilor, în descoperirea unor valori neașteptate de stil și limbă, cu care mă întîlnesc în destule cronici ale lui Savin Bratu; prețuiesc mult spontaneitatea aprecierilor și raportărilor lui Radu Popescu, totdeauna surprinzătoare, captivante, chiar dacă neacceptabile. Dar, dacă e să prefer, apoi prefer pe Dumitru Micu, pe Savin Bratu, pe Radu Popescu, din acele articole și cronici în care modalitățile de mai sus sînt analizate nu izolat, în sine, ci în scopul valorificării operelor literare din perspectiva vieții, a realității, pe care și-au luat-o de model scriitorii.

Aceasta îi unește pe critici și, dacă există o problemă care să dea de gîndit criticilor în momentul de față, socot că aceasta este: întărirea și fundamentarea tot mai serioasă a ceea ce trebuie să fie comun criticii noastre, adică, în ultimă instanță, a criteriului esențial de apreciere a literaturii, care este viața. Mă gîndesc că nimeni nu va înțelege de aici că pledez cumva pentru o uniformizare a modalităților criticii, pentru anihilarea personalităților în critica literară sau pentru ca să nu fie relevate de către critică profilurile distincte ale scriitorilor, stilurile lor, mijloacele lor artistice.

Dintre modalitățile criticii, socot că exersarea asupra mijloacelor, modalităților literare, frecventă de exemplu la Dumitru Micu, e cea mai ușor îndrumătoare spre estetism. Pe de altă parte, pasiunea de a încadra numaidecît un scriitor într-o direcție, într-o școală, într-o familie, poate duce lesne la pierderea tocmai a specificului, a originalității, a noutății sale, în favoarea elementelor comune ale scriitorului cu direcția, școala, familia literară în care urmează să fie încadrat. Este capcana în care a căzut S. Damian în cele două articole din „Tribuna", unde, preocupat — împotriva evidenței — să afle dacă Petru Dumitriu este un scriitor modernist, ajunge să slăbească din atenția sa tocmai sensul contribuției lui Petru Dumitriu, și anume linia sa realistă, impresionantă în tot ce-a scris el pînă acum, de la nuvela „Dușmănie" încoace.

Din acest punct de vedere, cred că e nepotrivită clasificarea pe care o întîlnim cîteodată făcîndu-se între criticii noștri literari contemporani — în critici propriu-ziși și eseiști. Prototipul primilor ar fi Ovid S. Crohmălniceanu, lîngă el stînd Silviu Iosifescu, Dumitru Micu, Lucian Raicu și alții; din rîndurile celorlalți ar face parte Ion Vitner, Paul Georgescu, poate Mihail Petroveanu, și alții.

Mai întîi, nu cred că o asemenea diferențiere corespunde realității, deși ea a fost și este făcută; de exemplu, în numele ei Radu Enescu hotărăște astfel despre Ion Vitner într-un număr recent al „Tribunei": „Ion Vitner nu este propriu-zis un critic literar (pentru aceasta îi lipsește aplicația la fenomenul literar concret în curs de desfășurare)"; „Ion Vitner ne apare în recentul său volum, „Firul Ariadnei", înainte de toate un eseist"

Și nu corespunde realității, pentru că nici unuia din criticii care sînt repartizați uneia din cele două categorii nu i se poate contesta capacitatea de a ilustra perfect categoria cealaltă și chiar calitatea de a o fi făcut cu stăruință și cu succes.

Mi se pare însă că diferențierea aceasta este negativă și din alt punct de vedere, și anume prin tendința de a lua dreptul unor critici de a pronunța judecăți de valoare, acordîndu-li-se numai latitudinea de a comenta, spiritual dar puțin concludent, în jurul fenomenului literar. E o procedare pe care n-o socot dreaptă și nici cinstită. Aș remarca, dimpotrivă, că judecăți de valoare întemeiate pe punctul marxist de vedere în aprecierea literaturii am aflat mai des în articolele „eseiștilor" decît în cele ale „criticilor analiști". Mi se pare deci aportul lor mult mai aproape de ceea ce e sarcină principală a criticii actuale și prin aceasta îi socotesc mai „critici propriu-ziși" pe aceștia, socotiți „eseiști". Mă refer la claritatea și fermitatea poziției din volumul lui Paul Georgescu apărut anul trecut și din volumul lui Ion Vitner apărut mai de curînd, volumele cele mai bogate sub raportul contribuției la stabilirea a ceea ce e nou în literatura noastră nouă, a unui punct de vedere nou în considerarea literaturii și culturii anterioare. Și, în același timp, volume în care se face și dovada capacității și aplicării la analiza literară, însă legată de obiectivul central al criticii.

Apăr, cum se vede, nu o modalitate a criticii în defavoarea alteia, ci un sistem de critică, o orientare a criticii, față de lipsa ori numai față de slăbirea criteriilor fundamentale în critica literară.

Căci, în fond, mi se pare că tocmai situarea fermă a principiilor marxiste, care reprezintă însuși punctul de vedere al vieții, la baza criticii, orientează, organizează și subordonează toate modalitățile de a face critică literară sau critica criticii literare. Și cred că astăzi principalul în critică e să se petreacă acest fenomen de orientare, organizare și subordonare a tuturor modalităților criticii de către scopurile și criteriile pe care le indică și le impune viața noastră actuală.

Mihai Gafița

CRONICA FILMULUI

„OFIŢER PENTRU O ZI"

Un film reconfortant. Construită pe scheletul celebrului „Căpitan din Köpenick", producţia vest-germană aplică militarismului prusac tratamentul farsei. Militarismul german a fost un fenomen destul de complex în a cărui formulă au intrat şi o zdrobitoare maşină birocratică şi un filistinism acut, împotriva căruia la timpul lor Marx şi Engels au lansat proiectile de sarcasm intelectual.

O asemenea temă e firesc să-i preocupe pe cineaştii germani, martori apropiaţi şi victime ale neoprusianismului reprezentat de nazism. Ne este încă proaspăt „Supusul", excelent film realizat după romanul lui Heinrich Mann. Procesul îndelung, minuţios, de macerare intelectuală, de zdrobire lentă a resorturilor afective, de inculcare a unei obedienţe specifice robotului era, în romanul lui Mann şi în film, transpus cu o fidelitate care nu excludea şarja. Evident „Ofiţer pentru o zi" nu merge pe acelaşi drum. — obiectul e mai limitat — şi este lipsit de luciditatea şi profunzimea „Supusului". Fără să zăbovească asupra laturilor majore, filmul este totuşi o bună şi ades spirituală satiră. Umorul e tipic german, comicul, de situaţii — nu prea abundent de altfel, — ritmul alert, fără exagerare. Un film destul de „cuminte", jucat bine şi regizat de meşteşugari experimentaţi. Imaginea clară, remarcabilă prin precizie şi acurateţă, dar fără strălucire.

„Ofiţer pentru o zi" nu se distinge printr-un montaj care să demonstreze virtuozitate — cum ne-a obişnuit de pildă Bardem, ci prin omogenitatea imaginii. Decorul, uneori frizind opereta; e greu de luptat cu moştenirea considerabilă a filmului-farsă, în care au excelat înainte de război studiourile germane.

Nu se ride prea mult la acest film. Umorul e dozat cu parcimonie şi scăldat în apele fără adincime ale unui sentimentalism de modă cam veche. In general, filmul are un iz cam vetust, cam „fin du siècle"... E drept, filmul se petrece în vremea „împăratului Germaniei, rege al Prusiei", dar creatorii lui sînt contemporanii sateliţilor artificiali, ai cinematografiei sovietice moderne şi ai neorealismului italian. Aşa încît realizatorii filmului s-ar fi cuvenit să depăşească cu totul epoca în care au poposit, vremelnic, cu aparatul de filmat.

Reintîlnim în „Ofiţer pentru o zi" pe Heinz Rühmann, inepuizabilul Heinz Rühmann. O voce miloasă din critica noastră cinematografică deplîngea îmbătrînirea reputatului actor. De, ce să-i faci, anii şi-au pus pecetea, dar arta actorului nu a îmbătrînit. In „Ofiţer pentru o zi" Heinz Rühmann este exact ceea ce trebuia să fie şi ceea ce i s-a hărăzit să fie. E un fel de „Cănuţă om sucit" în spaţiu prusac, un ins cu aparenţă ştearsă, în conflict perpetuu, prin structură, cu autorităţile prusace, cu spiritul prusac, cu armata prusacă.

Tinăr. personajul lui Heinz Rühmann falsifică un mandat poştal, în speranţa că, posesor al unei modeste sume de bani, va avea mai mult succes în dragoste. E supus unei lungi detenţiuni, după care pleacă din ţară. Rătăceşte prin lume şi se înapoiază acasă, căci acest umil cizmar profesează, fără patos dar cu lirism, patriotismul.

Maşina administrativă îi închide toate porţile şi îi refuză şi paşaportul. Condamnat la o perpetuă rătăcire, omul încearcă să fure un paşaport. Evident, e prins, mai stă 12 ani în puşcărie şi apoi îşi reîncepe calvarul prin cancelariile prusace...

Exasperat, omul hotărăşte să se răfuiască. personal, cu armata prusacă şi în genere cu spiritul prusac. Convins că în Germania, poţi, drapat într-o haină militară, să faci orice, cu sentimentul impunităţii, intră în pielea, adică în uniforma unui căpitan. De aici începe farsa. Proaspătul căpitan adună cîţiva soldaţi, ocupă o primărie, arestează pe primar, rechiziţionează banii casieriei şi violentează ordinea increminită. Eroare de concepţie: nu-şi poate procura paşaport, întrucît biroul respectiv funcţionează doar în cadrul prefecturilor. Farsa are un răsunet uriaş. Temeliile statului prusac par a fi clătinate de acţiunea izolată a fostului deţinut. Pînă la urmă, evident, totul se sfîrşeşte cu bine. Oficialitatea, îndeosebi Coroana, consideră că întîmplarea dovedeşte, la un înalt grad, obedienţa faţă de uniformă, fapt pozitiv pentru opaca optică militaristă. Eroul nostru e eliberat, capătă şi paşaport, dar preferă să rămînă la el acasă, convins că a intrat în istorie.

In ciuda acestui final, cu melodie de vodevil, în care drumul eroului se întretaie cu acel al soldaţilor defilînd ţepeni în sunet de fanfară, satira are o adresă precisă pe care o atinge cu succes adeseori. Şi să nu uităm, filmul a fost realizat în Germania Occidentală. Piesa după care s-a inspirat e mai ardentă, fireşte, filmul are însă o mai mare audienţă la public şi, pentru rigorile cenzurii vest-germane, e destul de mult ce s-a făcut.

Heinz Rühmann îşi trăieşte personajul cu o dezinvoltură uimitoare. Intotdeauna ne-a izbit capacitatea actorului de a se integra personajului său, iar noua sa realizare confirmă vechile virtuţi. Actorul e acum mai uman, mai simplu şi mai convingător. A pierdut vechiul obicei de a „face cu ochiul" spectatorilor. Jocul e firesc şi şarja implicată, nu adăugată ca un plus neorganic. Scenele în care, în temniţă, eroul aplică principiile de strategie militară sînt de un comic irezistibil. Şi aici, jocul lui Heinz Rühmann are pondere. In „Ofiţer pentru o zi" actorul a reuşit performanţa de a înceta să fie el însuşi, pentru a fi personajul său, rămînînd însă, pentru fideli uşor de recunoscut.

Fără să strălucească, — striviţi de personalitatea actorului principal, — ceilalţi interpreţi au jucat onorabil, în limitele rolurilor.

Farsă agreabilă, satiră bine intenţionată, cu infuzii lirice de calitate indoielnică. „Ofiţer pentru o zi" e făcut să se bucure de graţiile publicului.

Sorin Arghir

Scenă din film

VASILE KAZAR — *„Pe ginduri" (1957)*

Verdictul Istoriei

(Urmare din pag. I)

Astfel, într-un singur glas popoarele trudnice şi savanţii de pretutindeni — chiar popoarele şi majoritatea savanţilor din ţările cu pricina — n-au pregetat a se reţi cu o impresionantă energie alături de Uniunea Sovietică. Popoarele, din robustul lor instinct de conservare. Savanţii, din profundul lor simţ al răspunderii faţa de misiunea ştiinţei; faţă de viitorul omenirii ameninţat de cele mai monstruoase forme ale degenerării biologice din pricina iresponsabilelor experienţe cu repercusiuni pînă peste o sută de generaţii, cum demonstrează şi o afirmă specialiştii geneticii; faţă de însuşi destinul planetei ameninţată să evolueze curînd-curînd în univers ca un astru mort şi pustiit, ca un sinistru cavou al culturilor şi civilizaţiilor spulberate în nimic.

Evident, jocul acesta de-a războiul rece, pe cît de cinic, pe-atît de macabru, se va curma repede şi degrabă, acum, sub dubla presiune a popoarelor şi a savanţilor, de pe cele-lalte poziţii ale unei altfel de forţe. De pe poziţiile de forţă morală ale conştiinţei şi solidarităţii umane, galvanizata de hotărîrea Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Asistăm doar la cele din urmă zvîcniri. Priviţi-le, cît de jalnice şi de hide! Ascultaţi-le, cît de bîlbîit îngăimate! Mîine, poimîine, în cel mai scurt timp, omenirea va respira întorcîndu-se exclusiv la îndeletnicirile sale de pace pentru a pune în valoare şi în practică nelimitatele şi fantasticele resurse ale energiei nucleare, captată, domesticită şi dirijată de geniul cercetător şi creator al urmaşilor lui Democrit şi Aristot, Arhimede şi Newton, Lomonosov şi Lavoisier, Mendeleev şi cei trei Becquerel, Pierre şi Marie Curie — nu exploatată de către piraţii industriei de armament şi de către politicienii în solda lor, întru terorizarea lumii şi întru degradarea ştiinţei. Cine se mai îndoieşte de aceasta? Cine e atît de orb să nu vadă, atît de surd să n-audă încotro bat tălăzuirile mulţimilor, care se ridică să-şi apere dreptul lor la viaţă şi la viitor?

Cezar Petrescu

Salutul regiunii natale

(Desenele lui Vasile Kazar)

Ca şi statuile lui Vida Geza, desenele lui Vasile Kazar re-au adus atmosfera şi oamenii Maramureşului. Numai arta este capabilă să redea ceea ce nu pot da nici cărţile, nici cele mai amănunţite studii sociologice. O deosebită putere de impresionare rezultă din aceste tablouri. Se simte în aer, în lumina care cade asupra chipurilor, ce tumult de simţiri a înmănunchiat aici artistul. Se recunosc rădăcinile adînci ale graficii lui Kazar, rădăcini care promit pentru viitor roade bogate. In fiecare desen regăsim şcolarul care, la timpul său, cu o mînă şovăitoare încearcă să schiţeze pe hîrtie peisajul natal, oameni de munte; îl regăsim pe tînărul artist de mai tîrziu, căruia hoinărelile l-au deschis orizonturi noi, dar pe care nici măiestatea munţilor elveţieni, nici farmecele Parisului nu l-au putut îndepărta de ţăranii lui maramureşeni.

Găsim la el desigur şi urme stilistice ale „ismelor" prăsite în perioada dintre cele două războaie mondiale şi a căror influenţă s-a exercitat şi în creaţia unor artişti progresişti.

Kazar şi-a format personalitatea după priceperea şi simţul său artistic, uzînd de toate experienţele, dar eliminînd din ce în ce mai mult influenţa artei decadente. El şi-a creat astfel un limbaj propriu, veridic, cu efecte expresive, fără să renunţe la realismul la care-l îndeamnă tematica sa. Dar mai decisiv decît orice este faptul că fiecare desen al lui Kazar poartă pecetea dragostei şi a devotamentului său nemărginit faţă de mica sa patrie, Maramureşul.

Patrie comună... In primul moment — pînă nu înţelegi despre ce e vorba — patria lui Kazar îţi se pare redusă la proporţiile unui mic ţinut, cu „băştinaşi". Spectatorul s-a crezut o frîntură de secundă în faţa unui pericol: regionalismul. Destule necazuri ne-au pricinuit în trecut regionalismele cu diferitele lor nuanţe, începînd de la asa-zisa neînnoită „păstrare a tradiţiilor locale" şi pînă la naţionalismul faţiş, — încît aceasta să nu dea de gîndit; dar opera lui Kazar este departe de această primejdie.

Artistul nu este numai interesat de viaţa poporului, o trăieşte, se contopeşte cu eroii săi, cu grijile şi bucuriile ţăranilor maramureşeni. In general, creaţia lui Kazar e caracterizată prin poezia zilelor de lucru. Intîlnim oameni pe care nu i-am văzut vreodată dar, regăsind situaţii de mult uitate, ne dăm seama că sîntem totuşi acasă, în patria noastră. Ne este de pildă cunoscut momentul din „Dimineaţa" de duminică cînd, după o săptămînă de muncă grea, ţăranul, în faţa unui ciob de oglindă, se pregăteşte să se bărbierească. Ne e cunoscut şi „Începutul nou", chiar dacă n-am văzut niciodată un joagăr, chiar dacă n-am trăit momentul cînd deasupra noii exploatări se arborează steaua roşie. Căci graficii lui Kazar, ca şi sculpturii lui Vida, de altfel, îi dau conţinut sentimente ce nu privesc numai o regiune şi oamenii de acolo. Emoţiile provocate de tablourile lui sînt ca imaginea mării în picătura de apă: ţara toată în pămîntul natal, omenirea în om.

d. i.

ARTE

Expoziţia Trnka

Poate fi gîndit un film fără mişcarea care-l străbate şi care-l face să fie film? Poţi pătrunde gîndul care-a organizat o creaţie cinematografică şi-l poţi judeca după cîteva frînturi de peliculă? După cîteva fotografii, care-s oprire în curentul viu al filmului? Da, dacă acest film nu e făcut dintr-o poveste despre oameni vii, ci dintr-o întîmplare cu păpuşi. Atunci „povestea" care dă un sens operei nu începe cu invenţia subiectului, ci porneşte chiar de la figura marionetelor. Atunci — cum observă Béla Balász — „însuşi felul cum arată ele este o poveste". Şi înţelegi semnificaţia lor, chiar cînd nu ai putinţa să le vezi acţiunile. E destul să priveşti aceste fiinţe minuscule, ca să simţi că ai pătruns într-un orizont misterios de ficţiune; ca să simţi forţa creatorului care le-a dat chip. Pe Jiri Trnka îl admiri chiar dacă ai în faţă doar fotografii ale păpuşilor sale.

Ele sînt mereu variate, mereu ingenioase; întotdeauna zămislite cu o fantezie care te încîntă: Theseu, prestant şi voinic, cu o armură de imperator, Oberon, cu un cap aparte, cu un ochi imens, figură elegantă, desprinsă parcă de pe un vas cretan de la Cnossos. Costumele? Hitonul ionian undulieşte graţios şi învolt ca rochia de muselină a unei dansatoare de operă. Dar stilul se rosteşte pregnant, şi în detalii, şi în accesorii: un cioban, de pildă, din basmul tîrîc „Bajaja" are în mînă o cîrjă curbată ca un gît şerpuit de lebădă. Păpuşi expuse în vitrină, desene pentru costume nu dau însă dimensiunea adîncă a acestei lumi de basm: par numai amuzante. Descoperi atunci, în prim-planuri sezisante, nişte chipuri smulse din lanţurile grotescului. Ca printr-un miracol, izolînd imaginile din succesiunea acţiunii, fotografia le înalţă în zone nebănuite. Această jucărie de cauciuc şi cîrpe care e marioneta poate deveni hieratică într-un fel patetic, precum preoteasa din „Vechi legende cehe"; o imagine din acelaşi film, proiectată pe un cer tragic, e dureroasă şi terribilă. Şi, mai ales, aceste făpturi, fragile şi mărunte, par aspre. E efectul planurilor mari în care sînt lucrate, al metamorfozei pe care-o operează grurile? Nu ştiu.

Par pare, de bună seamă, fantastic să constaţi cum materialitatea de cîrpă şi gumă a marionetelor s-a transmutat în volum tranşant şi în asprime rovilă. Asprime, pe care-o serveşte admirabil îmbrăcămintea de postav tare şi plin — precum în Şvelk — a unor păpuşi.

Dispune fotografia în culori de asemenea prestigiu? Trnka o foloseşte ca să sugereze, în „Visul unei nopţi de vară" o atmosferă; ca să învăluie în lumina feeriei graţia fluidă a silfilor şi a zînelor. Căci creatorul caută încearcă să împingă în toate direcţiile limitele artei sale. Nu se teme că automatismul inerent mişcării marionetelor ar stînjeni neastîmpărul perpetuu. de sprinţară voioşie, al micului Puck, pe care l-a fixat în conture fericite, şovăitoare între infantil şi graţii de efeb. Şi nu se teme să alcătuiască, în „Bajaja", un balaur greoi, care n-a izbutit să-şi mascheze de ajuns fiinţa confecţionată din pielărie şi din conjugarea atîtor actor materiale (v. fotografia 58). Nu-i sînt interzise artei păpuşereşti emoţiile grave. Dar este loc pentru reprezentarea monstruosului şi a haoticului în această ordine de lucruri delicate, cu articulaţii net stabilite, unde mişcările se efectuează precis şi sincopat, unde totul este reglat cu minuţie? Trnka nu vrea de obicei, lărgind simţitor virtuţile expresive ale artei sale, să ne facă să uităm că mînuieşte, totuşi, marionete. Cutare personaje din „Cîntecul precerii", gangsterii care au în faţă o ladă pe care scrie „Gold" şi sticle cu etichete de „Old Whisky" şed exact ca nişte păpuşi în galantar, privind în faţă vizitatorul. Şi tocmai pentru că măştile lor de bandiţi şi bătivi sînt surprinse în această postură franc păpuşerească şi comică, efectul este excelent. Cum excelentă, de altminteri, este mai tot timpul impresia pe care-o lasă creaţia acestui remarcabil artist. Masiv şi planturos, dar cu un obraz mai degrabă concentrat şi trist, el s-a luat, s-ar zice, la întrecere cu isteţul Puck: ca dînsul, ştie oricînd „să facă tot ce poate, să ne placă".

Dan Hăulică

Cîntice ţigăneşti

Nu toate cîntecele „de la lume adunate" pot fi mereu „la lume date". Unele se trec şi suspinul lor se uită. Acelea, însă, culese de Miron Radu Paraschivescu îţi le aminteşti totdeauna. Fiindcă focul trecător al cîntecului de lăutar, poetul l-a prefăcut în nestemată fără moarte. In rubin, de bunăseamă; căci (vă aduceţi aminte ?)

„Mi-a fost drag de cînd mă ştiu
roşu-aprins şi stacojiu".

Pentru aceste „Cîntice ţigăneşti" trebuia un ilustrator care să simtă ardenţa ciudată din versurile lui Miron Radu Paraschivescu, care să înţeleagă farmecul lor secret şi să păşească, alături cu poetul, pe o punte aruncată între fantastic şi grotesc dureros („ţigănie, rai beteag" !). Magdalena Rădulescu a fost acest ilustrator. Şi noua ediţie a „Cînticelor ţigăneşti" aduce cîteva imagini de acută şi rafinată sensibilitate. Ne oprescu perechea de pe copertă, piranda care porneşte parcă în paşi mărunţi de dans, ori Viana cu port nobil şi plete curgînd val, şi, mai ales, eroul de căpetenie al acestor balade. Să zicem, împreună cu poetul, recunoscîndu-l într-un desen :

„Uite-i, ăsta era Rică".

D. H.

CRONICA DRAMATICA

Însemnări despre „Furtuna" şi despre seninătate

„Furtuna" a fost reprezentată, zilele trecute, pentru întîia dată pe scena teatrului romînesc. Imaginar, o montare a „Tempestei" a ocupat un spaţiu larg cu rezonanţe simbolice în romanul lui Victor Eftimiu „Omul fără nume", în care fantasmagoricul Strzcky interpreta într-o viziune înfricoşătoare rolul lui Caliban. Dar de abia azi textul ultimei făpturi shakespeariene dăruită scenei a cunoscut la noi, aievea, îmbrăţişarea focurilor rampei şi acest lucru s-a săvîrşit într-o atmosferă sărbătorească.

Inscrierea „Furtunii" în repertoriul Naţionalului şi respectarea acestui înscris este, neîndoielnic, un fapt de merit. S-a acordat, de altfel, montării toată consideraţia. Orga de lumini a „Comediei" a fost supusă la mari generozităţi, scripeţii au funcţionat impecabil, costumele şi divertismentele au încîntat ochiul. Pe scenă s-a desfăşurat în sunetele unei muzici armonioase un cuceritor basm feeric, spus adeseori cu inflexiuni marioniene şi într-o tălmăcire regizorală cuminte şi tradiţională cum ar fi făcut-o desigur şi Paul Gusty. Cum să ne explicăm simţămîntul de nemulţumire care ne-a invadat la ultima cădere a cortinei?

★

Am citit unele opinii recente, după care nu „Furtuna" s-ar fi cuvenit să ocupe locul singurului spectacol shakespearian de pe scena primului teatru al ţării. Acest punct de vedere se referea implicit la faptul că nu avem în repertoriul permanent un Hamlet, un Macbeth, una dintre marile comedii, una dintre dramele romane ale uriaşului de geniu. La asemenea aserţiuni s-ar putea răspunde că „Furtuna" a fost văzută nu o dată ca o magică lucrare antologică în care se aude în răstimpuri glasul înţelept al lui Lear, vorba inocentă a Ofeliei, setea de puritate a lui Othello, vorba de spirit a năzdrăvanului Puck şi setea de libertate a atîtor altor figuri din vastul peisaj shakespearian.

Dacă n-ar fi decît faptul că „Furtuna" şi nu altă piesă este ultimul mesaj lansat de scriitor viitorimii şi încă ar fi de înţeles de ce oamenii de teatru se trudesc să desfăşoare mereu altfel acest manuscris uimitor şi deconcertant prin aparenta sa simplitate. Ceea ce dezamăgeşte în recenta montare a Teatrului Naţional din Bucureşti este însă resemnarea regizorului în faţa aparenţelor, refuzul de a porni în explorarea unor frumuseţi necunoscute, acceptarea unui rol limitat, lipsa impulsului de a descoperi sensuri noi. Este greu de înţeles cum un artist ca Moni Ghelerter care a ştiut să dea relief fiecărei fraze din piesele lui Cehov se mulţumeşte aici să vegheze asupra atmosferei de miraj, se complace în redactarea scenică a unui album colorat pentru copii cu mustăţi.

Furtuna dezlănţuită pe cale ocultă de ducele-mag Prospero se dezlănţuie paralel pe planul conştiinţelor umane şi se prelungeşte în cele trei ceasuri de zbucium sufletesc care-i cuprinde pe principalii eroi ai acestei ciudate întîmplări. Prospero, în primul rînd, judecător aspru al nedreptăţii şi silniciei, parcurge scena într-o frămîntare continuă, cîntărind oamenii şi faptele cu gravitatea unui demiurg capabil să răstoarne lumi şi să ridice altele, mai demne să aspire la fericire. El pare a fi o reîncarnare a umbrei de pe terasa castelului Elsenor, funcţionînd pe baza unui mandat special, sprijinit de astă dată pe temeiurile ştiinţei, care-i dezleagă drumul către o cunoaştere mai deplină a lucrurilor. Izolat pe insula sa misterioasă, Prospero capătă cu încetul o nouă viziune a lumii şi societăţii umane. Stînca în care sălăşluieşte pare a fi turnul unui mag care vreme de ani a studiat nu atît contururile astrale, cît relieful umanităţii prin cercetarea de pe un plan superior a propriei sale experienţe de viaţă. In cuvintele adresate Mirandei, lui Ferdinand, sau de-a dreptul spectatorului, sînt comunicate cel puţin parţial roadele acestei căutări. Ideea încercărilor la care-l supune pe viitorul mire al fetei sale, pare a veni din dorinţa de a-l compara cu imaginea ideală a omului, imagine pe care Prospero şi-a zămislit-o în anii de adîncă cugetare. Preceptele şi indicaţiile lui Prospero desemnează liniile directoare ale unui cod moral de o remarcabilă intransigenţă. Alăturarea atît de des făcută între Prospero şi marele Will în persoană este poate facilă, dar oricum tentantă. Nu ne aflăm oare aci în faţa unui testament de largi resurse şi nu se cuvine să accentuăm alura filozofică a chinuitului Prospero, pe care M. Ghelerter l-a situat în zona unei seninătăţi tulburate doar de undele unei mînii blajine? Sarcina principală a spectacolului s-ar fi cuvenit să devină tocmai evidenţierea sensului grav al intervenţiilor lui Prospero, nuanţarea deplină a preceptelor sale şi, prin urmare, tratarea întregului text de pe un postament de o severitate ideologică salutară. Excelent discipol al marelui Nottara, Toma Dimitriu ne-a oferit, respectînd viziunea regiei, un Prospero declamator şi decorativ, de cea mai bună şcoală romantică, în vreme ce noi aşteptam prin intermediul autenticului duce al Milanului, o tălmăcire contemporană a unui mănunchi de idei care au aparţinut unuia dintre marii gînditori ai lumii, din întîmplare actor şi dramaturg.

★

Prospero şi-a recitat aşadar în armonii uniforme întrebările, neliniştite şi chiar pildele înţelepte (v. scena Harpiei, sau povestirea plină de tîlcuri din tabloul II). Cu atît mai mult, regia a menţinut celelalte personaje pe linii monocorde, vizînd mai ales închegarea unor imagini onirice de efect sau a unor scene de divertisment grotesc, utilizînd cu meşteşug cert posibilităţile pe care i le oferea, în acest sens, textul. Caliban devine astfel în spectacolul de la Teatrul Naţional o apariţie mai ales comică, un şoi de maimuţă grohăitoare şi rizibilă. In scenele care-l plasează în preajma cuplului lui Stephano-Trinculo, „sclavul sălbatic şi pocit" preia a treia voce în corul alcătuit de beţivii pe care, în ignoranţa sa, îi crede atotputernici. Zbuciumul intens al acestui deposedat, dornic să se elibereze de persecuţiile lui Prospero şi avid de armoniile dulci care stăpînesc insula, este simţitor estompat în spectacol. Nu este de mirare că în actul IV, spectatorul aproape că nu distinge intervenţiile lui Caliban care, net superior lui Trinculo şi Stephano, ştie să dispreţuiască boarfele şi podoabele, ţintind dimpotrivă, la obţinerea unor valori etice. Acest elev al lui Prospero care se ridică, în numele principiilor învăţate, împotriva magistrului său, are în momentul hoţiei revelaţia tragică a micimii oamenilor de nimic în care a crezut. In spectacolul de la „Comedia", toată scena cu pricina este însă covîrşită de efecte hazlii şi „monstrul diform" nu le solicită mai puţin decît ceilalţi.

Nu ştim dacă trebuie să-i mulţumim Evei Pătrăşcanu, sau regiei care a simţit măcar aici nevoia unei viziuni mai adînci, dar în apariţiile lui Ariel au răsunat deseori acorduri grave care au atras luarea aminte. Ariel în interpretarea Evei Pătrăşcanu ne-a făcut să simţim tumultul său interior, aspiraţiile sale suave, fascinaţia idealului de libertate şi totodată atracţia irezistibilă către farmecul umanităţii. Direcţia de scenă n-a limpezit pînă la capăt linia rolului, dar mişcările acestui paj aerian şi demonic, dezvăluind parţial trăsături demne de interes, a semnalat (vai! numai în treacăt) ce material revelator şi sensibil se află în această „Furtună", îmbrăcată de astă dată în veşmintele grele ale vechilor convenţii.

★

Am aşteptat cu nerăbdare legitimă o „Furtună" vie şi clocotitoare, strălucind într-o nouă lumină, pe măsura interesului pe care oamenii de azi îl poartă lumii ideilor şi dezbaterilor despre om şi viaţa sa pe acest pămînt. Vara trecută N. P. Akimov ne-a mărturisit, la Leningrad, că pregăteşte o nouă montare a piesei, în lumina reabilitării lui Caliban, ca principal acuzator al unui Prospero culpabil. Ştim că la Stratford, Peter Brook a luminat neaşteptat de puternic conflictul mut dintre Prospero şi Ariel. Aceste viziuni, ca şi altele înregistrate în alte părţi ale lumii, nu sînt — cel mai ades — simple „trouvaille"-uri de regie născocite pentru uzul snobilor sau al adolescenţilor teribili. In jurul „Furtunii", ca şi în jurul altor opere remarcabile ale literaturii dramatice, teatrele lumii au angajat de mult discuţii vii cu luări de cuvînt la scenă deschisă. Se petrece, şi pe acest tărîm, o bătălie ideologică care stîrneşte un larg şi profund ecou. Nu ni s-ar fi părut nefiresc să asistăm, în sala Teatrului Naţional din Bucureşti, la o replică substanţială şi originală în această dezbatere pasionantă. Am întîlnit, în schimb, un spectacol corect şi bine dichisit, cu mijloace de seducţie naive, totul într-o viziune a cărei seninătate patriarhală — pentru ca să parafrazăm un poet contemporan — „nu ne vede, nu ne are, nu ne ştie cu nimic".

V. Mîndra

P. S. Trebuie să adăugăm la aceste rînduri critice privind linia de orientare a „Furtunii" că, în limitele subliniate mai sus, spectacolul Teatrului Naţional se distinge printr-un efort artistic susţinut. Trebuie, mai ales, să relevăm aci meritul interpreţilor care şi-au dăruit talentul cu multă generozitate. Merită a fi citaţi în acest sens Toma Dimitriu, Marcel Anghelescu, Nicu Dimitriu, Radu Beligan, Al. Giugaru, Ileana Iordache şi, bineînţeles, Eva Pătrăşcanu, regizorul spectacolului este el însuşi un virtuos, dar cu ciudate preferinţe pentru o cuminţenie vetustă.

V. M.

— NOTĂ. A treia parte din ciclul de cronici dramatice „Pericolul melodramei" va apare în numărul nostru viitor.

CONTINENTE

Două spovedanii ale lui Howard Fast

Acum vreo patru ani, un scriitor a scris o nuvelă care n-a apărut. Din motive pe care le voi arăta mai jos, nuvela aceasta intitulată „De la Ioan citire" („According to John") prezintă oarecare interes.

Acțiunea se petrece în Statele Unite ale Americii, iar eroul ei este un scriitor nenorocos — Luther Newton. În primii ani, după 1920, începe să lucreze în redacția unei reviste de stînga, se apropie de mișcarea progresistă și apoi se înscrie în rîndurile partidului comunist. Mulți ani mai tîrziu, el dă următoarea explicație atitudinii sale din tinerețe: „Era după o mie nouă sute douăzeci — ani cînd viața era nu numai grea, ci de-a dreptul insuportabilă. Singurul drum părea cel pe care-l indicau comuniștii, — drumul spre o Americă socialistă, spre frăția oamenilor, spre o țară în care să nu existe nici mizerie și nici bogăție fabuloasă. Pentru mine, acesta era idealul creștinismului, dar idealul acesta a pălit și a dispărut treptat, pe măsură ce au trecut anii. La început am văzut masa pusă și pe Christ în capul ei. Apoi am zărit la masă diavolul".

Așa explică ulterior Luther Newton motivele care l-au îndemnat să intre în partid. Autorul nuvelei face însă o precizare: eroul său nu s-a lăsat condus numai de motive ideologice și de idealuri creștine. Cauzele care l-au determinat să facă acest pas au avut, în primul rînd, un substrat carierist. Și, în afară de asta, una din trăsăturile principale ale caracterului său a fost invidia; îi invidia cu turbare pe bogătași — banii lor, casele, îmbrăcămintea lor luxoasă, femeile lor.

Luther Newton avea un deosebit talent literar. Scria articole strălucite, iar evenimentele l-au făcut martor al asasinării muncitorilor greviști de către poliție; a și publicat un reportaj, „Moartea muncitorului", care i-a adus celebritatea. Apoi a devenit un nume în lumea literară, a fost numit redactorul șef al revistei la care lucra.

Chipul lui Iuda a început să pună din ce în ce mai multă stăpînire pe imaginația lui Luther Newton. Visa să scrie un roman al cărui erou principal să fie Iuda — veșnicul renegat și trădător. Odată, îi mărturisi unui prieten: „Mi se pare că oricine, absolut oricine, fără excepție, poate deveni trădător. Trădarea nu-i o trăsătură de caracter; ea nu e decît reacția inversă a oricărei constringeri".

Frămîntat de asemenea gînduri, nu i-a trebuit mult ca să nimerească în mreaja „vînătorilor de suflete", care în America roiesc cu duiumul în jurul celor slabi și șovăielnici. În cazul lui Luther Newton rolul de „vînător de suflete" l-au jucat preoții catolici. Ei l-au pus în legătură cu editorul milionar J. Cottongrowe. Newton a părăsit munca la revista de stînga. Rupînd relațiile cu foștii săi prieteni, s-a simțit la început „gol și lipsit de apărare", dar căpătînd o mare sumă de bani ca avans pentru articolele publicate în presa lui Cottongrowe, s-a liniștit. Iar cînd a semnat un contract convenabil prin care editura se obliga să-i publice articolele într-o culegere separată, a început să ducă o viață de-a dreptul înfloritoare.

Așa s-a născut în nuvelă cartea renegatului și trădătorului Luther Newton, care chiar din primele rînduri scria: „Setea de libertate e adînc sădită în om. Numai adevărul îl face liber pe om... Voi scrie despre mine însumi... despre bolnavul care s-a făcut sănătos, despre ologul care a aruncat cîrjele, despre orbul care și-a recăpătat vederea... Pentru mine și pentru cei asemeni mie nu există un refugiu liniștit. Datoria noastră e de a explica, de a explica într-una de-a lungul întregii vieți".

Luther Newton nu era prost. El își dădea perfect de bine seama că înjurăturile isterice pe care renegații comunismului le revarsă de obicei asupra partidului comunist trezesc la oamenii normali un sentiment de repulsie. Newton s-a hotărît să nu comită asemenea greșeală. În cartea sa el ia tonul unui judecător imparțial, al unui om cu o morală sensibilă și nepătată. A mers pînă într-acolo încît, improșcîndu-i pe comuniști cu noroi, să spună despre ei și unele lucruri bune.

Pentru a fi cît mai convingătoare, cartea, conform intenției lui Newton, trebuia să poarte amprenta unor chinuitoare frămîntări sufletești. Mulți din foștii lui amici se agățau de iluzia că pe Luther îl sfîșie puternice contradicții lăuntrice, care ar putea, în cele din urmă, să-l distrugă. Lucrurile însă nu stăteau așa. Nu-l sfîșiau nici un fel de contradicții lăuntrice. Astfel de contradicții nu erau de prevăzut nici în viitor măcar.

În ultimele pagini ale nuvelei îl întîlnim pe Newton în vizită la atotputernicul editor Cottongrowe. Renegatul care — în sfîrșit! — a fost admis la masa milionarului, încearcă o puternică desfătare în discuția și apropierea de Cottongrowe. Milionarul îl întreabă pe renegat: „Un comunist ar putea oare să scrie adevărul? Răspunsul dat e următorul:

— Nu cred. Te simți încătușat. Artistului i se impun probleme politice. Arta urmează instrucțiuni — totul nu-i decît încă un mijloc de a atinge scopuri de partid.

— Dar acum vă simțiți liber?

— Mai liber ca oricînd în viață".

De altfel, ceva mai tîrziu, cînd milionarul îl întreabă pe renegat fățiș despre cauzele plecării sale din partid, acesta îi răspunde cu mult cinism: „Îmi plac banii, mister Cottongrowe. Vreți să știți adevărul? Iată, vi l-am spus. Îmi plac banii. Îmi place să-i simt în buzunar. Îmi place ceea ce se poate cumpăra cu ei".

Colaboratorii revistei progresiste al cărei redactor șef fusese cîndva Newton, încearcă să-și explice cauzele ascunse care l-au împins la trădare. Unul din ei găsește în sertarul mesei de lucru a lui Newton niște însemnări uitate:

„Iuda este veșnic. Diavolul s-a născut o dată cu el și el trădează nu numai omul — el trădează tot ce este mai bun în om și în visurile sale. Și de se va întîmpla să trădez vreodată bazele frăției omenești în care cred și cărora atîția oameni curajoși le-au închinat viața, — fie ca în memoria tuturor oamenilor nobili sufletul meu să ardă veșnic în acel iad îngrozitor care există într-adevăr".

Colaboratorii revistei au discutat aceste însemnări:

— „Da, acesta e stilul lui Luther... Îi plăcea să se exprime frumos.

— Ce l-a făcut să scrie aceste cuvinte?

— Probabil că frica... Frica față de sine însuși, față de propria-i slăbiciune. Frica în fața forțelor întunericului care asediau jalnicu-i suflet dezgustător, frica în fața diavolului care trăia în el... El spune: „dacă voi trăda", dar cînd scria simțea de acum că va trăda.

— Prea îl complici pe acest porc de cîine.

— Aș scrie un epitaf mult mai simplu pentru păduchele ăsta".

Am expus întocmai conținutul nuvelei „De la Ioan citire" și am redat citatele textual. Am în față manuscrisul, bătut la mașină, plin de corecturi făcute de mîna autorului. Data de pe manuscris indică anul 1953.

Rămîne să-l numim pe autor: Howard Fast.

Un articol de Boris Izakov

i-au cucerit numeroși cititori, departe peste hotarele SUA.

Fast trece, bineînțeles, sub tăcere și nuvela nepublicată „De la Ioan citire". Păcat însă că nu spune nimic despre interesul său bolnăvicios pentru chipul contemporan al lui Iuda. De altfel, chipul acesta mai poate fi întîlnit și în alte lucrări ale lui Fast. Întîlnim aceeași figură și în David Graham din piesa „Treizeci de arginți" și în Harvey Craine din povestirea „Cina cea de taină", și în Bob Allan din „Silas Timberman" etc.

Fast afirmă că una din cauzele părăsirii rîndurilor partidului a fost critica adusă cultului personalității lui Stalin și, chipurile, încălcarea legalității în URSS. În Hotărîrile Congresului XX al PCUS noi am văzut o mărturie a vitalității și forței orînduirii socialiste; noi nu ne temem să vorbim nici de cele mai grele nenorociri și greșeli ale noastre pentru ca nici noi și nici alții să nu le mai repete în viitor; firește că ceea ce am aflat în legătură cu asta a fost o grea încercare atît pentru noi cît și pentru adevărații noștri prieteni de peste hotare. Dar nu pot să cred că lucrul acesta a putut constitui o lovitură pentru cei care, abia intrat în rîndurile partidului, a și început să fie frămîntat de dorința de a-l părăsi. Pentru Fast, aceasta n-a putut fi decît un pretext și încă unul binevenit — pentru a păși pe urmele ercului său — Luther Newton.

Fast descrie amănunțit cum în 1956, împreună cu un grup de tovarăși de idei, s-a străduit să închideze partidul comunist din SUA. El se vaietă că eforturile grupului său au dat faliment încă înainte de congresul Partidului Comunist din SUA. Atunci s-a îndepărtat de munca de partid.

Și atunci au apărut în scenă „vînătorii de suflete" din lagărul reacțiunii și al războiului rece. În cazul lui Fast, acești au fost vestiții „specialiști" în problemele sovietice — mai exact antisovietice — de la „New York Times". În cartea sa, Fast povestește cu lux de amănunte cum s-au petrecut lucrurile. Totul a fost foarte simplu, de o simplitate aproape trivială.

O dată, pe la sfîrșitul lui ianuarie 1957, a primit un telefon de la unul din colaboratorii lui „New York Times", Harry Schwartz, o figură destul de cunoscută. Însuși Fast scrie despre el: „Mi-am dat perfect de bine seama de reputația lui Harry Schwartz ca specialist neamical în problemele sovietice, eu însumi l-am atacat adesea în trecut". Dacă am înlocui în fraza aceasta pudicul epitet „neamical" cu cuvîntul mai fățiș, „dușmănos", caracteristica lui Schwartz ar fi cea exactă. Acesta e omul care l-a întrebat pe Fast dacă e adevărat că a părăsit rîndurile partidului. La răspunsul afirmativ al lui Fast, Schwartz l-a rugat să-i dea un interviu pentru „New York Times". La început, după propria-i afirmație, Fast a refuzat. Au urmat încercările de înduplecare, îndemnurile. Schwartz i-a făgăduit lui Fast să-i arate interviul și a adăugat că redacția nu va aduce textului nici un fel de schimbări. Se pune întrebarea, ce ar fi putut îndemna redacția lui „New York Times" să schimbe textul? Dacă ar fi fost vorba nu de părăsirea partidului comunist, ci de înscrierea în partid, era altă vorbă. Asigurările date de Schwartz au constituit pentru Fast un pretext destul de temeinic pentru a bate în retragere și a da un interviu. Acum nu avea nevoie decît de pretexte — de nimic altceva. Calea era hotărîtă.

Asta nu l-a împiedicat pe Howard Fast, două săptămîni mai tîrziu, să scrie într-o scrisoare, adresată semnatarului acestor rînduri: „Problema care se pune pentru mine acum, așa cum cred prietenii mei, constă în următoarele: poate oare un om care a părăsit partidul să rămînă alături de umanitate și progres? Spun doar atît: nădăjduiesc că voi putea".

„Presa mare" din America, companiile americane de radio au început să-i facă reclamă lui Fast. Se știe că s-au găsit oameni cu bani mulți, un fel de Cottongrowi, care au hotărît să finanțeze apariția unei reviste speciale anticomuniste, numită „Prospectus"; unde, alături de „specialiștii neamicali" va publica și Fast. Primul număr al revistei a apărut în octombrie — cu un articol mare al lui Fast. Acest articol a stat la temelia cărții sale „Zeul despuiat", pe care a tipărit-o marea editură Frederic Prager.

Închipuiți-vă uimirea mea cînd m-am convins că noua carte a lui Fast repetă nu numai prin caracterul și tonul ei, ci și prin unele expresii, cartea pe care o scrie renegatul Luther Newton în nuvela lui Fast „De la Ioan citire". Cazul acesta cred că n-are egal în literatura universală.

Să începem cu caracterul și tonul cărții. Fast se lamentează, cu multă vorbărie, că renegații și scrierile lor trezesc la majoritatea oamenilor un sentiment de dezgust. Luînd, probabil, în considerație experiența premergătoare a renegaților de tot felul, el încearcă să-și însușească un ton nou, tonul unui jude echitabil, al unui om cu o etică infailibilă și plină de sensibilitate. Se hotărîse chiar, împroșcînd pe comuniști cu noroi, după experiența lui Luther Newton, să spună despre ei și ceva bun: de pildă, recunoaște că în partidul comunist există oameni cinstiți și îndrăzneți și că versiunea despre „complotul comunist cu țelul înlăturării guvernului S.U.A. pe calea violenței" (în care oricum nimeni nu mai crede, — *B.I.*) nu rezistă nici unei critici. Lupta împotriva comunismului este o luptă de idei, scrie Fast.

În prefață, Fast cel de astăzi e asemuit unui orb căruia i s-a făcut o „operație complicată" în urma căreia și-a recăpătat vederea; „în sfîrșit vede", se spune în prefață (Luther Newton scria și el despre sine însuși ca despre „un orb care și-a redobîndit vederea"). Chiar din alineatul al doilea al cărții se amintește de basmul lui Hans Christian Andersen despre regele cel gol. „După mulți ani, scrie Fast, m-am regăsit pe mine însumi, libertatea personalității mele pe care eu o consider bunul cel mai de preț al omului". „...Mi-am regăsit libertatea". (Comparați cu ceea ce Fast a scris despre același lucru în numele lui Luther Newton). Referindu-se la mișcarea comunistă, Fast aruncă observația următoare: „Înaintea mea e o singură sarcină importantă — să-i dau o definiție, s-o explic". („Trebuie să explicăm, să explicăm într-una..." scria renegatul Luther Newton).

Poate că unica teză a renegatului Luther Newton, care nu a fost îndeajuns de dezvoltată în cartea „Zeul despuiat", este teza despre valoarea minunată pe care o constituie banii.

...Cînd am luat pentru prima oară în mînă cartea „Zeul despuiat", am încercat un sentiment ciudat: mi s-a părut că citisem undeva ceva asemănător, scris de pana aceluiași autor, și, în același timp, mi s-a părut că e aici ceva de neconceput. Nedumerit, m-am apropiat de raftul cu cărți și am început să răsfoiesc cărțile lui Fast pe care le cunoșteam; dar nu, taina nu putea fi dezlegată aici. Îmi amintii deodată de un manuscris pe care Fast îl trimisese la Moscova acum patru ani.

Cînd am văzut manuscrisul, mi-am dat seama că aici se află cheia noii cărți a lui Fast. Recitind nuvela „De la Ioan citire" m-am întrebat, așa cum s-au întrebat și prietenii lui Luther Newton cînd au găsit însemnările sale despre „Veșnicul Iuda", ce l-a determinat s-o scrie? Diferitele variante ale răspunsurilor la o întrebare similară, propuse altădată de Fast însuși, cititorul le află mai sus. Într-un fel sau altul, cînd, în urmă cu patru ani, a scris această nuvelă, el simțea că va trăda.

Paul Robeson are 60 de ani

„Here I stand" — aceasta e poziția mea!

Cu patru secole în urmă, un alt luptător al libertății de conștiință rostise în obrazul inchizitorilor cuvintele pe care Paul Robeson, în al șaizecilea an al existenței sale, le aruncă sfidător maccarthyștilor:

„Aceasta este poziția mea și nu pot altfel!"

Nici Robeson „n-a putut altfel". Evul scurs între dieta de la Worms și huliganismul walpurgic de la Peekskill n-a schimbat bestia. Fiu de sclav de pe plantațiile Sudului, care a evadat în căutarea libertății pe care n-a găsit-o nici în Nord, Robeson n-a uitat decenii la rînd că este unul din cele 18 milioane care ispășesc în raiul transatlantic fatalitatea culorii pielei.

Ajuns la peste jumătatea vieții, după ce gustase din plin toate fațetele mizeriei, stea de primă mărime a artei mondiale, cîntărețul celui mai întins portativ al sentimentelor umane a refuzat categoric calea comodă a compromisului. Și-ar fi putut edulcora protestele, ca Washington Caver; ar fi putut închide ochii, ca d-rul Ralph Bunche sau astupa urechile ca Marion Anderson. Dar asemenea bătrînului și mereu neastîmpăratului dr. Dubois, altă expresie a geniului negru, Paul Robeson a avut temeritatea costisitoare a sincerității.

„Cred în principiile socialismului științific. Adînca mea convingere este că societatea socialistă reprezintă un pas înainte spre un stadiu mai înalt de viață pentru întreaga omenire." A mărturisi asemenea erezii într-o societate în care pitecantropii în cagule taie și spînzură (fără forme de stil) și a predica cucerirea libertății negrilor neîntîrziat și cu propriile lor mijloace, în atmosfera suprasaturată de „jimcrowism", echivala cu o sinucidere. Dar prea covîrșitoare era personalitatea lui Robeson și prea adînc ecoul ei peste oceane și mări pentru ca stiletul reacțiunii și rasismului să nu se transforme în bumerang.

La șaizeci de ani, Paul Robeson are tinerețea unei energii tot atît de neostoite ca și cauza pe care o servește și a entuziasmului aprobativ al omenirii.

„Sînt fiul tatălui meu, negru american!"

Atîta tot?

Nu! Paul Robeson este un alt „moment al conștiinței umane".

M. R.

Trădarea

N-au trecut nici patru ani și, în februarie 1957, ziarul „New York Times" a publicat un interviu al lui Howard Fast, în care se comunica ieșirea lui din partidul comunist. În noiembrie a apărut cartea lui Fast „Zeul despuiat" („The Naked God"). O am în fața mea alături de manuscrisul nuvelei sale nepublicate.

Din cartea „Zeul despuiat" aflăm împrejurări din biografia lui Fast și luăm cunoștință despre unele trăsături ale caracterului său, ce merită atenție.

În primii ani după 1920, Howard Fast se apropie de mișcarea progresistă și antifascistă. Era o perioadă de cumplită criză economică. Așa cum ne amintește și în nuvela „De la Ioan citire" în America viața era nu numai grea, ci de-a dreptul insuportabilă, milioane de oameni tăceau coadă pentru o farfurie de supă gratuită, alte milioane rătăceau în vagoane de marfă în căutare de lucru și a unui codru de pîine. Orice om, care gîndea cîtuși de puțin, putea să se convingă cît de prost e alcătuită societatea capitalistă, iar partidul comunist arăta unica ieșire din impas. A venit apoi războiul și toți au văzut că Țara Sovietelor, țara socialismului, a dat lovituri hotărîtoare mașinii de război hitleriste. Asemenea miilor de intelectuali, și în special multor scriitori (în cartea „Zeul despuiat" se subliniază stăruitor că el nu era singurul, ci că n-a făcut decît să meargă pe urmele altora), Howard Fast a intrat în rîndurile partidului comunist. Era în anul 1943.

Howard Fast avea un deosebit talent literar. A scris articole, povestiri, romane, piese închinate luptei oamenilor pentru progres, pentru o lume nouă, mai bună. Față de lumea aceasta nouă își făurise un fel de viziune creștină; nu în zadar îi plăcea atît de mult să folosească în opera sa chipuri biblice. Luînd parte în 1949 la evenimentele din Peekskill unde un grup de fasciști înveterați au încercat să se răfuiască cu Paul Robeson, el a scris despre aceste întîmplări un reportaj care a făcut înconjurul lumii.

În cartea „Zeul despuiat", Fast comunică însă amănunte care ni-l întîțișează într-o lumină nouă. Aflăm că încă de pe cînd intrase în partid a început să fie chinuit de dorința de a ieși din partid și dorința aceasta nu l-a părăsit toți anii următori. „E posibil oare ca, intrînd în partid, să începi să-l părăsești, oare așa se întîmplă întotdeauna?" — se întreabă dînsul. Și scrie cu amară părere de rău despre „cariera strălucită, succesul și bogăția la care a renunțat grupul de scriitori și ziariști care au intrat în rîndurile partidului. „După Peekskill, vedeți dumneavoastră, a căutat moartea („aproape am salutat moartea"), ce l-ar fi izbăvit de „coșmarul care se prelungea" și care se datora rămînerii sale în rîndurile partidului.

Fast se oprește foarte amănunțit asupra activității sale literare. Dar trece cu grijă sub tăcere cărți ca „Eroismul lui Sacco și Vanzzetti", „Silas Timberman" și altele care s-ar putea să nu fie pe placul celor atotputernici din America.

O bună parte a cărții „Zeul despuiat" se ocupă de dezvoltarea unei afirmații a lui Luther Newton și anume că scriitorul comunist „se simte încătușat în lanțuri" și „legat de probleme politice". În noua sa carte, Fast spune exact același lucru.

După Fast, apartenența sa la partidul comunist l-a distrus ca scriitor. El trece sub tăcere faptul că tocmai anii aceștia coincid cu apariția celor mai bune scrieri ale sale: romanele „Drumul libertății", „Americanul", „Clarkton", „Mindri și liberi" „Spartacus", „Silas Timberman", nuvela „Eroismul lui Sacco și Vanzzetti", reportajul „Peekskill U.S.A.". Tocmai aceste scrieri i-au adus celebritatea și

„Popularitatea"...

În „Zeul despuiat", Fast compară situația scriitorului în lumea capitalistă cu situația scriitorului în țările socialiste — bineînțeles, într-o lumină neavantajoasă pentru aceștia din urmă. Dacă vorbim de situația scriitorului în lumea capitalistă, avem exemplele la îndemînă. Să-l luăm, de pildă, chiar pe Fast. El nu trece sub tăcere nici acum faptul că în trecut editurile și librăriile din America au ridicat obstacole între el și cercurile largi de cititori. „...Ajunsesem la un punct cînd distrugerea mea ca scriitor, făcînd parte din torentul literaturii americane, a fost mai mult sau mai puțin completă", — scrie el.

Nu-i o exagerare. Boicotul editorilor a fost atît de mare, încît Fast s-a văzut nevoit să înființeze o firmă minusculă „Blue Heron press", care tipărea mai ales propriile lui scrieri. Dar n-a reușit să învingă complotul tăcerii „marii prese" și boicotul librarilor. În condițiile „democrației" americane, al cărei bard a devenit acum, Fast a fost izolat de cititori tocmai în acele zile cînd spunea poporului adevărul. Pentru Fast situația era chinuitoare: în corespondența lui personală, se plîngea necontenit de soarta grea a scriitorului progresist în SUA, se chinuia, se frămînta. Democrația dolarului a avut grijă ca, dincolo de cercul restrîns al participanților la mișcarea progresistă, scriitorul Howard Fast să rămînă necunoscut americanilor.

Îmi amintesc următoarea întîmplare. În timpul unei călătorii în America, făcută cu o delegație de ziariști sovietici, am vizitat mormîntul lui George Washington. Potrivit unui vechi obicei, am luat un pumn de țărînă de pe mormîntul acestui remarcabil american. Corespondenții care ne însoțeau ne-au întrebat dacă numele lui Washington e cunoscut în Uniunea Sovietică. I-am explicat că nu numai că-l cunoaștem, ci și cinstim memoria generalului Washington, comandantul armatei de eliberare în războiul revoluționar pe care coloniștii l-au dus cîndva împotriva asupritorilor englezi. Mi-am amintit cu acest prilej de romanul istoric „Neînvinșii", în care este vorba de generalul Washington și am rostit numele autorului: Howard Fast. „Howard Fast? — au întrebat corespondenții. Cine-i ăsta?" Nici unul din ei nu auzise de acest nume.

Astăzi, lui Howard Fast i se face în America o reclamă stridentă. De aceasta se îngrijesc aceleași ziare, companii de radio și televiziune care timp de mulți ani au trecut sub tăcere cărțile și cuvîntările lui. Pe Fast cel de azi nu-l mai amenință boicotul editurilor și al librăriilor. Va avea un venit mai mare și va trăi mai ușor. (Luther Newton din cartea „De la Ioan citire" a căpătat pentru cartea sa zeci și zeci de mii de dolari). Pentru a obține bunăstarea, Howard Fast a fost nevoit să trădeze și să vîndă tot ce a apărat ani de-a rîndul, să se dezică de cărțile și cititorii săi.

Aceasta este, servindu-ne de exemplul pe care ni-l oferă însăși persoana lui Fast, situația scriitorului în țările capitaliste. Ca o completare, citez propriile lui cuvinte din articolul „Scrisoare către Maxim Gorki", publicată în „Pravda" din 18 iunie 1951. „În America de azi condițiile pentru creația literară nu sînt nici pe departe cele mai bune. Lista de opere din literatura americană a fost revizuită cu multă severitate și din ea au fost excluse numele scriitorilor pe care-i preferați: Mark Twain și Walt Whitman, Jack London și Theodore Dreiser. Literatura noastră a fost pîngărită, în cultura noastră a pătruns spiritul descompunerii. Editurile comerciale revarsă un șuvoi nesfîrșit de scrieri pornografice, pline de sadism și de propagandă militaristă, iar floarea literaturii americane actuale s-a strîns și tace speriată. Guvernanții Americii, cuprinși de turbare belicoasă, cinstesc numai pe delatori și renegați".

Să nu-l contrazicem astăzi pe Fast cel de atunci.

Eroii cărților lui anterioare știau să-și apere convingerile fără să se lase înșelați de ispitele ce-l pîndesc pe un revoluționar, fără să-și plece capul nici în fața morții.

Mărturiile renegării

Fast cel de azi blestemă comunismul, și acest lucru nu-i, bineînțeles, ceva nou. El se străduiește să nu folosească epitete prea triviale, dar literatura anticomunistă ce apare de ambele părți ale Atlanticului e atît de voluminoasă, încît strădania lui zău dacă este realizabilă.

Întrucît o operație foarte simplă i-a ajutat lui Fast să-și capete în sfîrșit „vederea", el a văzut firește într-o lumină nouă lumea întreagă și, în primul rînd, America. Iată că orînduirea nu-i rea de loc, oftează Fast. Statele Unite nu pot fi considerate o „democrație fără cusur" și sînt totuși o „țară unde personalitatea omului, munca și drepturile lui sînt recunoscute și apărate". E drept, personalitatea lui Fast a fost nevoită să stea cîtva timp la închisoare, deoarece această personalitate apăra cu prea mare înverșunare drepturile propriei personalități și ale altora, — în schimb directorul închisorii „era un om de inimă și milos".

Nu, n-am să întreb ce-i de făcut cu imaginea acelei Americi pe care a zugrăvit-o Fast toată viața lui în romanele, nuvelele, piesele, povestirile, reportajele, articolele sale. Era doar orb și acum a căpătat vederea. Ce poți să-i mai spui?

M-am străduit zadarnic să găsesc în „Zeul despuiat" vreo indicație asupra modului cum înțelege Fast să îndrepte imperfecțiunile care, după cum recunoaște și el, există totuși în sistemul economic, social și politic al Americii. Întregul program pozitiv, ca să zicem așa, al lui Fast cel de azi, se reduce la un singur lucru: trebuie distrus partidul comunist din SUA; se vede că partidul comunist e vinovat de toate păcatele Americii de azi. Fast făgăduiește să-și închine toate forțele luptei împotriva acestui partid. E drept, cu un asemenea program bogat n-o să fie niciodată singur, are să aibă întotdeauna o mulțime de aliați... Nu, n-am să mă apuc să-i înșir — cititorul își poate închipui și singur cît de impunătoare e lista lor.

Fast are un program al său pozitiv și pentru Uniunea Sovietică. Nu s-a exprimat direct împotriva orînduirii sociale pe care am creat-o, e chiar gata să recunoască unele realizări ale acestei orînduiri (lucrul acesta îl fac azi aproape toți cei care scriu despre Uniunea Sovietică). După cuvintele lui Fast, „poporul rus și poporul chinez se află la hotarul unei asemenea dezvoltări și înfloriri cum nu și-ar fi putut închipui nimeni în primele decenii ale veacului nostru". Care este totuși programul lui Fast pentru poporul nostru? Esența e cam aceasta: soviete fără comuniști și fără „comisari". Un program analog pretinde el și pentru China, ca și pentru celelalte țări ale lagărului socialist.

Bine, va spune cititorul, dar am mai auzit propunerea asta și nu numai o dată!

Și cititorul va avea dreptate. Am auzit pentru prima oară propunerea aceasta încă în timpul războiului civil: se cramponaseră de ea toți albgardiștii și intervenioniștii. Vladimir Ilici Lenin demascase încă de pe atunci lozinca contrarevoluționară „soviete fără bolșevici"; sensul adevărat al acestei lozinci consta în a decapita revoluția, a o lipsi de o conducere de nădejde și a o îneca în sîngele muncitorilor și țăranilor. Ulterior, această lozincă perfidă au căutat să ne-o impună cei mai înverșunați dușmani ai patriei și poporului nostru; în anii Marelui Război de Apărare a Patriei, am regăsit-o în proclamațiile hitleriste. Astăzi aceeași rețetă ne-o oferă și Fast.

Dacă am rezuma imaginea pe care Fast încearcă s-o dea despre Uniunea Sovietică, ea s-ar încadra perfect în cuprinsul mărturiilor pe care Luther Newton le dă în fața comisiei congresului SUA din nuvela „De la Ioan citire". Între președintele comisiei, Winken, și renegatul Newton are loc următorul dialog: „Winken: Ați fost vreodată în Rusia, mister Newton?

Newton: Nu, sir... n-am fost. Dar știu cîte ceva despre Uniunea Sovietică din ceea ce am citit și din ce am aflat de la alții.

Winken: Mi s-a spus că toată țara asta nu-i decît un lagăr de robi... Așa e?"

Și renegatul, folosindu-se de argumente antisovietice răsuflate, îi răspunde: „Newton: Sînt mulți ruși care se consideră, poate, relativ liberi. Asta pentru că nu au nici o idee despre ceea ce este libertatea personală, ca la noi. În orientul totalitar drepturile omului n-au aceeași semnificație ca în lumea liberă..."

În „Zeul despuiat" Fast își repetă eroul, pe Luther Newton, și în această direcție.

Nu, Fast nu este pentru politica „eliberării" prin forță a poporului nostru de puterea sovietică, așa cum o cerea Dulles; în zilele noastre asemenea politică nu mai e la modă, ea nu-și află partizani fățiși nici măcar în cercurile guvernante ale multor țări din NATO. Repetînd însă argumentele lui Harry Schwartz și ale altor „specialiști neamicali", Fast aderă la războiul rece împotriva URSS.

Fast afirmă, de pildă, că Uniunea Sovietică „este profund interesată în lupta pentru petrolul din Orientul Mijlociu". Se vede că lui nu-i pasă de fapte, iar faptele arată că Uniunea Sovietică nu posedă dincolo de hotarele sale, nici în Orientul Apropiat și nici în Orientul Mijlociu, nici o concesie petroliferă, nici o conductă petroliferă, nici măcar o singură sondă petroliferă. Lupta pentru petrolul din Orientul Mijlociu se dă între puterile imperialiste și, în primul rînd, între Statele Unite și Anglia. Uniunea Sovietică se mulțumește cu propriul ei petrol pe care-l posedă în cantitate suficientă.

Pe Fast îl ia gura pe dinainte pînă într-atît încît să afirme că politica Uniunii Sovietice față de Israel are un caracter antisemit. Încă o clevetire răutăcioasă, dar lipsită de inteligență.

Uniunea Sovietică, Constituția sovietică arată popoarelor calea spre rezolvarea problemelor naționale. Pentru prima oară în istorie, legile statului socialist sînt acelea care au declarat drept crimă gravă atîtarea dezbinării naționale. Uniunea Sovietică a adus o contribuție hotărîtoare la victoria împotriva bandei hitleriste, care ridicase la cîrma Germaniei steagul negru al antisemitismului; victoria aceasta a salvat milioane de evrei de la exterminarea fizică în camerele de gazare. Cine știe în ce lagăr de exterminare și-ar fi sfîrșit viața și Howard Fast, dacă hitleriștii ar fi reușit să pună stăpînire pe lumea întreagă.

Să atribui guvernului sovietic o orientare antisemită în politica externă pentru faptul că Uniunea Sovietică condamnă participarea Israelului la atacul armat de anul trecut împotriva Egiptului (cum face Fast) e ca și cum ai acuza guvernul nostru de antigalicism, pe simplul temei că condamnă acțiunile militare ale Franței în Algeria. Imperialiștii au plănuit anul trecut să dea în Egipt o lovitură mortală mișcării de eliberare a popoarelor din Orientul arab, popoare care-și fărîmau lanțurile robiei și năzuiau să se ridice din mizeria seculară, iar statul Israel s-a dovedit a fi o unealtă supusă în mîinile imperialiștilor. Cauza Egiptului, cauza arabilor care luptă pentru libertatea lor, e o cauză dreaptă, iată de ce ea se bucură de sprijinul guvernului sovietic și al întregului popor sovietic.

N-o să mă opresc asupra numeroaselor alterări de sens pe care le strecoară Fast în „Zeul despuiat". Și Luther Newton din nuvela lui Fast avea o imaginație bogată. Îi era ușor să spună tot ce voia și, după aceea, să creadă el însuși în cele spuse: „pur și simplu disprețuind logica și faptele din trecut, se scutura de orice vină".

Aceasta e trusa de argumente și metode cu ajutorul cărora Luther Newton... scuzați, Howard Fast s-a inclus acum în campania propagandistică, împotriva comunismului și a Uniunii Sovietice. După cum vedeți, n-a inventat nimic original. Cu toate acestea își pune candidatura la unul din rolurile principale în campania antisovietică.

În legătură cu asta e cazul să cităm înseși cuvintele lui Howard Fast publicate în „Literaturnaia gazeta" din 4 noiembrie 1950: „Minciunile antisovietice au devenit o ramură importantă a „businessului" american, în care se strecoară „specialiști" — o ierarhie întreagă de specialiști, începînd cu persoanele sus-puse și sfîrșind cu prostituatele și provocatorii politici obișnuiți".

Aceste cuvinte spuse de Howard Fast în mare cunoștință de cauză sînt valabile și astăzi.

Pentru „treizeci de arginți"...

Cîteva cuvinte în încheiere... Fast e cumplit de dezamăgit că în Uniunea Sovietică ieșirea lui din partidul comunist, ca și purtarea lui ulterioară, n-au trezit o atenție deosebită. Lucrul acesta îl enervează peste măsură. „M-am așteptat la orice altceva — scrie el în cartea sa, — la furie, încercări de înduplecare, batjocură..." Nu s-a întîmplat nimic din toate acestea. „În Uniunea Sovietică m-au respins și din viață și din moarte" se plînge Fast.

De fapt, ce dorește Fast? Nu e primul care a fugit în tabăra dușmanului. Ca să poți lupta în America de azi pentru pace și progres, trebuie într-adevăr să uiți de „o carieră strălucită, de succes și bogăție", iar pentru aceasta e nevoie de multă fermitate, de o mare bărbăție, de o conduită absolut dezinteresată. Asemenea însușiri nu posedă oricine. Nu le posedă nici Fast. În noua sa carte am văzut nu un „Zeu despuiat" ci, cum spunea Dostoievski, un renegat „despuiat și dezgolit". Devenind renegat — Fast a încetat să ne mai intereseze. Nu ne-au preocupat și nu ne vor preocupa niciodată frămîntările sufletești ale dezertorilor; un dezertor cu ciudățenii psihologice, un personaj cu aer de Karamazov prezintă interes doar pentru un psihiatru. E mai bine ca Fast să înțeleagă acest lucru spre evitarea unor viitoare dezamăgiri. Peste puțină vreme, cei ce dirijează propaganda antisovietică nu-l vor mai considera drept o noutate. Atunci vor uita cu toții de el.

Întrucît Fast are o pasiune psihologică pentru Iuda Iscariotul, am să dau un citat dintr-un izvor căruia Fast i se adresează atît de des — din evanghelie: „Atunci Iuda, care-l trădase pe El, văzînd că El e judecat, căindu-se, a înapoiat cei treizeci de arginți preoților și bătrînilor, și le-a grăit lor: am greșit, vinzînd sînge nevinovat. Ei i-au spus și lui: ce ne pasă nouă? privește singur. Și, aruncînd arginții în templu, a ieșit și s-a dus și s-a spînzurat".

Nu, în zilele noastre Iuda nu primește cei treizeci de arginți.

(Text prescurtat din „Literaturnaia literatura" nr. 2/1959. Subtitlurile aparțin redacției noastre).

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25